

సుబంధు సంస్కృతియునకుఁ బరిచితు

చానవదత్త

(అఘటికతో - పద్యకావ్యము)

సాహితీసమితి

మూల్యము
రూ. ౩-౦-౦
2. 6-6

ముదిగొండ వీరభద్రమూర్తి

సర్వస్వామ్యములు
కావ్యశక్తి

ప్రథమ ముద్రణము
౧౦౦౦ ప్రతులు

విశాఖ సం॥ క్రా॥వణము — 1949 సం॥ ఆగస్టు

ఆంధ్రా ఆర్ట్స్ ప్రెస్,
పవరుపేట - విజయవాడ

ముదిగొండ వీరభద్రమూర్తి

తొలి పలుకు

ఇందలికథ:— “చింతామణి”రాజ పుత్రుడు “కందర్ప కేతువు” కలలో నొక సుందరిని గాంచి వలచి విచారింపుచు సఖుడైన “మకరందుని”తో వింధ్యపర్వతారణ్యమందు విహరించి రాత్రి యొక చెట్టుకింద బరుండెను. చెట్టుపై నాలస్యముగా గూటికి జేరి తోడుపట్టి యగు శారికచే సందేహింపఁబడిన శుకము, తాను కుసుమపురము వెల్లితి ననియు; నా పురప్రభు వైన శృంగారశేఖరుని కూతురు “వాసవదత్త” స్వయంవరమందు నెవ్వరిని వరింపక యీ రాత్రి కలలో నగు పడిన “కందర్పకేతువు”ను వలచి, తదన్వేషణార్థ మొక శారికను బంపుచుండ, నా శారికతోఁ గూడి తా వచ్చుటలో నాలస్య మైన దనియు; నది వృక్షమూలమందున్నదనియు, జెప్పెను.

పక్షిభాషఁ దెలిసిన “కందర్పకేతువు” తత్కథ విని వృక్షమూలమందలి శారికకుఁ దన్నెఱిగించి, యాపెయే తన స్వప్నసుందరి యని నిర్ణయించి, శారిక యిచ్చిన లేఖను జదువుకొని, యీ పక్షి త్రోవఁజూప “మకరంద”సహాయుడై కుసుమపురము జేరి, “వాసవదత్త”ను గలసెను. “మకరందు” నందు వార్తకొఱకుదిగవిడచి రహస్యముగా “వాసవదత్త”తోఁ గూడ నొక యశ్యముపైఁ దన పురము జేర బ్రయాణింపుచు, “కందర్పకేతువు” వింధ్యారణ్యమున నేకున విశ్రమించెను.

మధ్యాహ్నమున మేల్కొంచిర గానోమరుడు నేయసి
 కరువదక చిత్తమై వెనకి తేనె రి కుండుచుచు
 జేరి యం దాట్లత్తాగ మొసరించుచును నా
 వారింప నొవ్వబడి జీవించుచు నరణ్యమున దిటుగుచుండ
 యొకనా డొకచోట గవ్వబడిన తాతిబొమ్మను మెచ్చి చే
 నంటెను. వెంటనే బొమ్మ “వాసవదత్త” యై, యాశ్చర్య
 సంతోషము లనుభవించు “కందర్పకేతువు”నకు దా నెట్లు
 తాతిబొమ్మగా నయ్యెనో యా శాపవృత్తాంతమును విన్న
 విం చెను, అంతలో “మకరండుడు”ను గవ్వబడెను. సతీ
 హితఃపీతుడై “కందర్పకేతు”మహారాజు తన పురము
 జేరి సుఖించెను. ఇది యందలి యితివృత్తము.

నారచన

మూలములోని కొన్ని శ్లోకము లాంధ్రమున కందనివి,
 యందినను నందగింప వని నాకు దోచినవి వదలబడినవి.
 మూలములో పులిసవర్ణన మైన తరువాత సముద్రవర్ణనము.
 దీనిలో సముద్రవర్ణన మైన తరువాత పులిసవర్ణనము. (విహారింపఁ
 దగిన సమయమున కనుగుణముగా) వర్ణనములలోని వాక్య
 ముల వరుస యథామూలముగా నిందులేదు. ఛందస్సున కను
 గుణముగా దోషము లేనట్లు మూలవాక్యము విడువక నేనొక
 వరుస పాటించితిని.

96-100 పేజీలలోని చెలుల సంవాదములోను, 90-93
 అభిసారికా దూతికాలాపములలోను, మూలములోని కొన్ని

వాక్యములు విడువఁబడి యా స్థానములలో స్వకల్పితము లుంచఁబడినవి. నన్ననము పద్యములోని కొన్నిపాదములకే సరిపోగా మిగిలిన పద్యభాగవాక్యము మూలములోనిది కాకుండునాచే వ్రాయఁబడినది.

“నన్నగిల్లరె మది దిగు లున్న వారు” 31 పే, 24 పం. కొన్ని యిట్లు.

నాచే టిప్పణి శ్లేషము ప్రథానముగాఁ గొని చాల క్లుప్తముగా వ్రాయఁబడినది. ధ్వనులు నలంకారము లెన్నె న్నియో కలవు. వానినిఁగూర్చి నే నిందుఁ జర్చించుటలేకు. ద్వితీయముద్రణములోనో లేక యీలోలఁ బ్రత్యేకముగానో ప్రకటింపఁ దలఁచితిని. నా యాంధ్రీకరణములలో నిదియే మొదటిదగుటవలన దోషము లుండకపోవు. పునర్ముద్రితము వెలువడునంతవఱకు రసజ్ఞులు వాని యొప్పుపాతములఁ జూచు కొనఁ గోరుచున్నాను.

తప్పొప్పుల పట్టికలోఁబడనివి నాకుగుర్తున్నవి కొన్ని:-

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
125	9	జిలకరించె	జిలుకరించె
„	11	గులకరించె	గులుకరించె
94	17	సంతరళత్సుధా	సంతరళప్రభా
108	5	విద్యాధర మహానుభావుని	విద్యాధరేంద్ర మహానుభావుని

ఇట్లు జదువవలయును.

మహాకవి సుబంధుని "హర్ష"

నీలకణ్ఠవల్లభుని హర్షము గురించి "హర్ష బృహత్సభా మా నెంతో యాహ్వానము" అని చెప్పబడినది. ఇది సుబంధుని కొనబడుచున్న "సుబంధుని హర్షము తులన" అను పుస్తకము సుబంధువునకు లగ్నమై: ఎంబోమైయెను. ఇది అభిజన్యమున యందునుండి గ్రహింపబడుకలదు. కొనుగోలు. నుచియు:—

గీ|| "బృహత్సభా-భాంజనం లభం ౧౯౧" - ౧1 పు. ౧ పద్యము

గీ|| "బృహత్సభా-భాంజనం నాంబుంబు ౧౯౧" - ౧7-౧౮ ప.

యని పొగడుటచే. "స నా నవదత్తాభ్యామితకు సాత్త్వికత్వైని బృహత్సభాయంబును: దత్త-వియైన సుబంధుని యందును సుబంధుమహాకవి కపారగౌరవము కలదు.

ఈ నా తెలుగురచనకు సాత్త్విక సంగ్రహములోని సుబంధుమహాకవి ప్రశీతనానవదత్తాకావ్యము. సుబంధువు చాల ప్రాచీనుడు.

14 పే. 12 ప. కం|| భువి గీర్తిశేష మొండె నల విశ్ర మాదిత్యపతి కొలంకుబలె నయో!" ఇది యిదిని ప్రాచీనతా నిదర్శనము.

1913 న "హర్ష" నుండి కొలంబియా యూనివర్సిటీవారు "Indo-German Series" 8 వ నాల్గూ ముగా దీని ననువదించి ప్రకటించినారు. అను వాదకుడైన "Louis H. Gray P.H.D. తన యుపోద్ఘాతములో "Vasavadatta a sanskrit romance by subandhu is one

of the best examples of ornate style" అని యూరంభించి సుబంధుని కేనితా ముద్దెమూల పొందించినాడు. సంస్కృతాంధ్ర కవులు కొందరు పోలికలను వాడని "గట్టకాణస్తోత్రపాఠుడు"డని యరకతోపాటును ఓగివట్టు పోసిరి అనినాడు.

భట్టకాణని పే "కూర్మచరిత్ర"లో "ఇవీనా మగళ ద్వరో నూనం వాసవద త్తమా" యని పొగడబడిన దీ కావ్యము లో డని కొందఱు పండితుల యుద్దేశ్యము. ఈయన కాక మరొక వాసవదత్తాకావ్యకర్త కనుపపవనఱకు నీ సుబంధువే పై స్తోత్రార్థమనఁ గొనిపూడబడినా డని కొందఱితోఁబాటు నాకునుఁ బ్రత్యయము.

విజ్ఞప్తి

పార్థిన సం॥ర చైత్రములో బూర్తి యయిన దీనిని నేడు మెలునరింపగలిగితిని. ఇందును సహాయపడిన యందఱకును, ఏలూరు సాహిత్యమండలివారికిని నా ధన్యవాదములు. అచ్చొత్తించుటకుముందు నా కోరికపై నీ కావ్యమును సవిమగ్నముగా విన్న శ్రీ వ్యాకరణ విద్యాప్రవీణ, ఉభయ భాషాప్రవీణ, శిష్ట పేరయ్యశాస్త్రి M. A. (సంస్కృతోపన్యాసకులు సర్ సి. ఆర్. రెడ్డి కళాశాల ఏలూరు) గారికిని, తమ తమ యభిప్రాయము లొసంగిన పండితకవులకును నమస్సులు.

హోమకాం, ఏలూరు. }
ది 20—7—49 }

ముదిగొండ వీరభద్రమూర్తి,
మాదల (గుంటూరుజిల్లా)

అ బి ప్రా య ము లు

అవధాని శిరోమణి, శ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు,

క. ముదిగొండ వీరభద్రుని

వదనాంగణసీమ నాంధ్రవాసవదత్తా

సుదతి నటియించె నౌరా!

పదపదరసబంధురప్రబంధమణి యనన్.

గుంటూరు. }

2-7-49.

కాశీ కృష్ణాచార్యులు,

తర్జుమేదాంత సార్యభామ శ్రీ మండలిక వెంకటశాస్త్రిగారు.

శ్రీ ముదిగొండ వీరభద్రమూర్తిగారిచే సంస్కృతభాష నుండి యనుదిత్తమైన “వాసవదత్త”యను కావ్యమును స్థాలీపులాకన్యాయముగ విని యానందించితిని. కావ్యమత్యంత ప్రౌఢముగ సరసపదభూయిష్ఠమై మధురార్థప్రతిపాదకమై క్లేషాద్యలంకారోపశోభితమై సలక్షణముగ విరాజిల్లుచుండుటచే సహృదయహృదయాహ్లాదక మనుటలో సందియము లేదు. శ్రీ కవిగా రిట్టి సద్గ్రంథభూషణచే నింకను నాంధ్రభాషామ తల్లి నలంకరింతురుగాత మని కోరుచున్నాను.

హల్మకాం ఏలూరు, }

19-7-1949.

మండలిక వెంకటశాస్త్రి,

శిరోమణి, శ్రీ వేదాల తిరునెంగళాచార్యులుగారు.

*

సుబంధు మహాకవి గీర్వాణభాష్యుండు రచించిన “వాసవదత్త” ప్రత్యక్షరశ్లేషమందు బ్రహ్మచర్యాసన్నైదగ్ధునిది. అతి కఠినపాకము. అది నామాస్యముగా నెవ్వరును జదువరు. ఏ కొలదిమందియో సంశితులు మాత్రము దానిని జదివెదరు. పరగ్రంథాన్వయము నభ్యసింపఁగోరు కొలదిమంది విద్యార్థులు కూడ దానిని దమతమ యాచార్యులయొద్దఁ గొలదిగా నభ్యసించుట గు నటనటఁ బ్రాచీనకాలమునఁ గలదు. మొత్తము మీఁద భావస్ఫూర్తి గల్గించు స్థితి లేడవడవ నాగ్రంథమున లేకపోలేదు; కాని రసస్ఫురణమును సద్యఃకాలమునఁ గలిగించు పట్టులు లేనేలేవనవచ్చును.

అయితే యిట్టిదానిని “కవీనా మగళ ద్దర్శో నూనం వాసవదత్తయా శక్త్యైవ పాండుపుత్రాణాం గతయా కర్ణగోచరం” అని బాణభట్ట ప్రశంశించె ననవచ్చును. అది ఈ వాసవదత్త కాదు. “లు బాఖ్యాయి కాభ్యో బహుళం ఆఖ్యానాఖ్యాయి కేతిహాసపురాణేభ్యశ్చ” అను వార్తికముల భాష్యమునందు భగవానుడు పతంజలిమహర్షి యుద్దేశపరిచినది. అది చాల రసవంతమై యుండఁబోలు. మహాకవి బాణభట్ట ప్రశంశించినది. “సుబంధు వాసవదత్త” యేల కా దందురా? “సదారామాశ్రితై ర్మహావీరచరితై రివ నారి కేళీధరైః” అని వాసవదత్తలో బాణుని తరువాతి వాదగుభవభూతి స్మరింపఁబడి యున్నాడు. అట్టియెడ నాగ్రంథమును సుబంధుని కన్న నొక శతాబ్దము పూర్వము

హా! డగు బొణుం డెట్లు స్మరింపంగల్గును? కాస్తూర నెనిమిదవ శతాబ్దములోని సుబంధువు రచించిన వాసవదత్త బొణుని స్మరణలోనిది కాకపోవుటయే కాక కాడగినదిగాఁ గూడ లేదు. ఏమనగా? మొదటనే నుడివిలిమి కదా! అది రసవంతము లగువానిలోనిది కాదని, శ్లేష విన్యాసము తక్కి మిగిలిన వాని విన్యాసవైదగ్యము కూడ నందు మృగ్యమే. అట్టి దానిని “బాణోచ్ఛిష్ఠం జగత్త్రయం” అను ప్రఖ్యాతి నొందిన బాణభట్టు అట్లు స్తుతించునా? అట్టి స్తుతి దాని కర్హ మగునా? అది శ్లేష వైచిత్ర్యము నెఱుంగ గోరువారికిని గీర్వాణ భాషాభ్యాసము నేయఁగోరువారికి నవశ్య పఠ నీయము.

ఆ గ్రంథమునుఁ దుదముట్టఁ జదువుద మని నే నైదారు పర్యాయములు ప్రయత్నించి రెండు, మూడు పేజీలు చదివినంతనే విసుఁగుదల జనించి యూరకొనుచు వచ్చితిని. ఇక నెట్లయిననుఁ దుదముట్టఁ జదువవలె నని మహాసంరంభమున నెట్లో యొకటిరెండుపర్యాయములు సంస్కృతగ్రంథమునుఁ జదివితిని. ఫలితములు విసుమదల, అతృప్తి, శ్రమ, ఇట్టి గ్రంథము సంస్కృతకావ్యము. బూర్వ మెవ్వరో తెలి గించిరట కాని నేను దానినిఁ జూడలేదు. ప్రకృత మీ ముది గొండ వీరభద్రమూర్తిగా రొనర్చిన యీ యనువాదమును నే నయిదారుపర్యాయములు సావధానముగా వినుట సంభ వించినది. వినిన ప్రతితడవయు సంస్కృతగ్రంథముఁ జదువు నప్పటిస్థితికి వ్యతిరేకముగా నున్నది. ఈ కవి వక్తవ్యవిషయ

మనకు జక్కగా మనమన భావించుకొని తన స్వంతవిషయముగా దానిని నెలువరింపఁగలవాఁడు, చాలమంది యనువాదముల నెఱుంగుదును. వారు ముక్కునఁ బెట్టుకొని పరాయి తనముఁ జూపింతురు. శ్లోకార్థము పద్యములం దుండును; కాని యది యెట్లో యొడుగక కృత్రిమముగా నచట నిశినట్లుండును. ప్రకృతపుటనువాద మట్టిది కాక మూల మున్న దని తెలియని వారి కిది స్వతంత్రముగా రచించినట్లుగానే స్ఫురించును. ఇందుకుఁ గల కారణ మేమి? మూలగ్రంథములోని విషయములనుఁ బలుమారు భావించిభావించి వానిని స్వభావనారూపావగాఢములుగా నొనర్చుట. ఈ విషయమున 'హాహాకవి మురారి' యిట్లనుచున్నారు.

శ్లో॥ చేతస్మక్తికయా నిపీయ శతశ శ్వాస్త్రామృతాని క్రమా
ద్వాంతై రక్షరమూర్తిభి స్సుకవిభి ర్ముక్తాఫలై ర్గుంభితాః
అని. ఇంతకు దీనిసారాంశము భావనాపరిపాకమున గాని విషయములు సరియగు తీరున వినుపింపఁబడవు. అప్పుడుగాని సహృదయాస్వాదము నొందఁజాలవు.

భావనాపరిపక్వములగు విషయములకు సరియగు పదముల యదుకు లేనిదే రుచింపవు. అందుకు మృదుపదములతోఁ బాటు వాని న్యాసముకూడ నతిలలితసరళముగా నుండవలయును.

అదియే శైలీసాభాగ్యము. ఇందును శయ్యాపాకము లని ద్వైవిధ్యము కలదు. ఇవి సారభాపరిమళముల నంటివి. అతి

సూక్ష్మంతరము లగు వీనిని గ్రహించి చక్కగా సంధింపఁ
గలిగిన నాడే గ్రంథము సభ కెక్కగల్గును. ప్రకృతిగ్రంథ
మున శయ్యాచారముల గల నైలక్షణ్యమును ఆస్వాదముండు
ర్యములో గ్రహింపలేకపోవుదురేమో! ఇంతటి చక్కని
శైలిలో వాసవదత్త ననువదించుట చాలామందికి ముష్కర
మనియే నా యభిప్రాయము. ఈ కవి సుసూక్ష్మగ్రంథమును
సమన్వయపఱచుకొనుట నా యా పట్టులందు స్వయముగా
నెఱుంగుదును. ఈయనతో నొక సంవత్సరమునుండియు
బాగుగాఁ బరిచయము నాకుఁ గలదు. ఇందువలన నీ గ్రంథ
సందర్భమునఁ గల విషయము లన్నియు సావకాశముగఁ
దెలియుటకుఁ దగిన వీలు దొరకినది.

ఈ రచయిత కావ్యకవి. అనగా నెంతటి తగ్గ-కవి. శ
భణినిఁ గూడ మాటలనేర్పుతో విడదీసి ముగిసెను. ఆ
జెప్పఁగలడు. ఈ విషయము కావ్యమునఁ బలుకొనుటలగు
స్పష్టమగును. మూలకావ్యము నా యా స్థలములయందుఁ
జూచుచో నీ కవిప్రతిభ యనువాదమునం దెట్టి బంగరు
పూవులఁ బూచినదో తెలియఁగలదు. రాజశేఖరుడు నిరూ
పించిన యష్టవిధకవులలో నీతఁడు మొదటివాఁ డగు రచనా
శక్తిగా నాకుఁ దోచుచున్నాడు. ఇంతేకాక యుక్తివైదగ్యము
కూడ ప్రచురప్రస్థిత మగుటవలన నుక్తికవిగూడ నగును.
ఇట్టి వైదగ్యములు లేనినా డీ కావ్యము ననువదించుట—
అనగా సహృదయులకు సుతిమనుష్యముగా నందఁ జేయుట
గగనకుసుమమే. కావుననే కాబోలీ కవియందీ వైదగ్యము

బరస్పరస్పర్శాసాహిత్యముతో నలకొందునట్లు పరమేశ్వరుఁ
డనుగ్రహించినాడు. లేనినాఁడు దుశ్శృవమును దుర్లభము
నగు సంస్కృతముతోని “వాసవదత్త” మన కెట్లీనాఁడు ముశ్శృవ
మును సులభము ను యుండును? ఇట్టి మధురవిద్యాస్త్రాధీను
మితకను రచనాప్రపంచమున విస్తరించి మకరందశుండిలము
లగు సుమముల మన కందించుగాతమని నా యాశాసనము,

అనంద తీర్థాశ్రమము }
గుంటూరు }
2-7-1949 }

వేదాల తిరువెంగళాచార్యులు
శిరోమణి.

మహానుహాపాధ్యాయ, కళాప్రపూర్ణ, అభినవవ్యాస,
ప్రసన్నవాల్మీకి, కవిసార్వభౌమ శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి
శాస్త్రిగారు,

*

వాసవదత్త:- ఈ యద్భుతోపాఖ్యానము దొల్లి సుబంధు
వను మహాకవి రచించి లోకమునకు సమర్పించినాడు. ఈ
గ్రంథ మంతయు శ్లేషయమకాదులతో నద్భుతముతో నలం
కారములతో నిండియున్నది. ఇది తెలుగునఁ బరివర్తింపఁ
జేయుట కష్టసాధ్యము.

దీనిని శ్రీ ముదిగొండ వీరభద్రమూర్తిగారు నిజశేషమునీ
విశేషంబునకొ జేసి వాసి మీరఁ జేసియున్నారు. ఈ గ్రంథము
నేను స్థాలీపులాకన్యాయముగాఁ జదివి యానందించితిని.
కవిత్యము మృదుమధురముగా నుండి పారిడిత్యమును బ్రక
టించుచున్నది. వీరి తెలుగులోని శ్లేషము మహాద్భుతమునకు

నరిపడి మిక్కిలి యానందము చూ గూర్చుచున్నది. శ్లేషయమక చిత్రగర్భుని మగుటన్ జేసి క్కలి యొందుక కితిస మని తోప వచ్చిన వచ్చున. అది తకదోషము కాదనియు నెంత సౌల భ్యము నాసించినవాడైనను నిశ్చే చేయనలసియుండు ననియు మనవి జేయుచున్నాను.

రాజమహేంద్రవరము, }

7-4-1949.

(శ్రీ)పాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.

కింకపీండధుట పంచానన, శతావధాని, శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వెంకట శాస్త్రిగారు (మద్రాసు ప్రభుత్వాస్థానకవులు)

*

బ్ర॥ (శ్రీ॥ మదిగొండ వీరభద్రమూర్తిగా రుభయభాష లలో గూలంకమప్రజ్ఞగల ప్రతిభాగాలి మైనకవి. శ్లేషమయ మై రమణీయభావకల్పనా చాతుర్యము కల మహాకవి సుబంధు వాసవదత్తాకావ్యము నింత రసవంతముగా నాంధ్రీకరించినవీరి నిగూర్చి ధారాశుద్ధి గలవారు మధురముగా వ్రాయగలవారని వ్రాయనవసరము లేదు. ఇందుమూలములోని శ్లేష లన్నియు వచ్చినవి. జతుకాష్టశ్లేష లొంకు రెండు విడువఁ బడినవి. అవి తెలుగునేయ నెవరికిని సాధ్యపడవు. కనుక నే ము॥ “జతుకాష్టక్రియ నొప్పు సంసృతపు శ్లేషల్ తెల్లులో మార్ప మా॥ మతికిక్ శక్య మటంచు దోప దల (శ్రీ)నాథాదు లిప్పట్టున న్నతు లర్పించిరి నిక్కమియ్యది ప్రమాణంబుల్ తదుద్ద్యోగముల్”

అని మేము శ్రీనివాసవిలాసకావ్యములో వ్రాయవలసి వచ్చినది. ఏ రనేకకావ్యము లిట్లు రచింతురుగాత మని యాశీస్సులు.

శ్రీరంగంబిమ్మగారు
విజయవాడ
11-7-1949.

చెళ్ళ పిళ్ళ వెంకటశాస్త్రి.

కవినూత్, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, M.A. . .

*

శ్రీ ముదిగొండ వీరభద్రమూర్తిగారు రచించిన వాసవ దత్త వారే వినుకొండ గొన్ని భాగములు వింటిని, పీఠరచన మధురమైనది, భారాశుద్ధిగలది. 'వాసవదత్త' శ్లేషసంబంధము, కొన్ని శ్లేషాలు తెనుగున కొదుగవు. ఈ కవి యీ తెలుగుసేత యనేకశ్లేషసంబంధములు సులభముగాఁ జేసియున్నాడు. ఈ 'వాసవదత్తను' సంస్కృతములోఁ జదివినవారేయరుదు. దానినిఁ దెలుగులోఁ జనువునట్లుఁ జేసిన యీయనకుఁ దెలుగువారు ఋణపడియున్నారనవచ్చును.

విజయవాడ, } విశ్వనాథ సత్యనారాయణ,
9-7-1949.

సాహితీ సమితి సభాపతి, తీర్థాశ్రమ సాపక, సాహిత్య చార్య, కపింద్ర, శ్రీ శివ శంకరస్వామి.

*

శివశ్రీ ముదిగొండ వీరభద్రమూర్తిగారు ఆంధ్రీకరించిన "వాసవదత్త" మూలకవి సుబంధువు. వాక్పతిరాజ విరచిత మగు 'గాడవధ' కావ్యములో భాస, కాళిదాస, హరిచంద్ర

లతో పాటు సుబంధునామము కానవచ్చుచున్నది. మంభికుండు తన 'శ్రీకంఠచరిత' మహాకావ్యమున 'మేంత, భారవి, బెణు' లతో సుబంధువును గలిపినాడు. సుబంధువు, బాణభట్టు, తానును స్లేషలో సిద్ధహస్తుల మని కవిరాజు చెప్పికొన్నాడు. క్రీ. శ. ౧౧౬౮ సంవత్సరమునాటి కర్ణాటకశిలాశాసనమున సుబంధువు కావ్యరీతిలో గట్టివా డని తెలియుచున్నది. డాక్టర్ "కీత్" పండితుని మతప్రకారము సుబంధువు బాణభట్టుకన్నఁ బూర్వుడు. కామసూత్రము, ఛందోవిచితి, నాట్యశాస్త్రము, బృహత్సంహిత, ఉపనిషత్తులు, న్యాయము, పూర్వమీమాంస, పౌద్గధర్మము మొదలగువానిలో సుబంధువు నిష్ణాతుఁడు.

ఒకచో తరుణిని వర్ణించుచు "న్యాయస్థితిః మివ ఉద్యోతకర స్వరూపామ్; బుద్ధసంగతి మివ అలంకారః భూషితామ్" అన్నాడు. ఇక్కడ ఉద్యోతకారుఁడును, ధర్మకీర్తియు సూచి తులు. వీనినిబట్టి సుబంధు క్రీ. శ. ఏడవశతాబ్ది ద్వితీయ దశ కములోనివాఁడనియు భట్టబాణునకు సమకాలీనుఁడనియు స్పష్టముగాఁ జెప్పవచ్చును. భట్టబాణుఁడు తన హర్షచరిత ప్రస్తావనలో—

శ్లో॥ కవీనా మగత్యుద్ధరోన్మానః వానవదత్తయా
శ్చ కైవల పాండుపుత్రాణాం గతయా కర్ణగోచరమ్—
అని చెప్పియుండుట సుప్రసిద్ధమే కదా.

సుబంధుకవి కథావిభాసమునకును మాత్రోన్మితనమునకును పాటుపడలేదు. భాషాప్రభుత్వమును ప్రదర్శించుటయే

ఆయన ప్రధానోద్దేశము. “వాసవదత్తలో” ప్రముఖమైనది గౌడీయరీతి. ప్రబంధమో ప్రత్యక్షర శ్లేషమయ ప్రపంచ విన్యాస వైదగ్ధ్యనిధి. గౌడీయశైలి సమాసభూయిష్టము. ఓజో గుణమే ప్రధానమగుటచే నెడనెడ కటుశబ్దములుకూడ కర్ణ గోచరములగుచుండును. ఒక్క ధాతువుపై నాధారపడి, వాక్యము బహుమారము పరుగువారుచుండును. ఇట్టి వాక్యములు వాసవదత్తలో నెన్నో యున్నవి; కాని చిన్నచిన్న వాక్యములుగూడ సందర్భానుసారముగా కొన్నికొన్ని గోచరించును. కావ్యము శబ్దాలంకారభూయిష్టము. యుక్తులు, శ్లేషలు, విరోధాభాసములు నిండుగా నుండును. మొత్తము మీద రచన రమణీయము.

“కందర్ప కేలింపట లాటీలలాటతట లులితాలక
 ధమ్మిల్లభార కుసుమపరిమళ సమృద్ధమధురిమగుణః
 కామకలాకలాపనిపుణ కర్ణాటసుందరీ సుందర స్తనకలశ
 యుగళ ఘుస్పృణధూలిపటలపరిమళామోదవాహీ,
 రణరణకరసితాపరాంతకాంతా కుంతలోల్లసిత
 సంక్రాంతపరిమళ మిలితాలిమాలా మధుకరర్పుంకార
 రవముఖితనభఃస్థలః, నవయావనోద్ధత కేరలీకపోలపాలీ
 పత్రావలీపరిచయచతురః, చతుష్పక్ష్పికలా కలాప
 విదగ్ధముగ్ధముఖరమాలవీనితగబింబ సంవాహన
 సుభగః, సురతపరిశ్రమపరవశాంధ్రపురంధ్రీ నీరంధ్ర
 పీనపయోధరభార విదాఘజలకణనికరశిశిరః
 మలయ మారుఘో వహ్వా”

ప్రారంభ ప్రస్తావనలో ౧౨ ఆర్యావృత్తములు, గ్రంథ మధ్యమున రెండు ఛాందాలవికీడితములు, ప్రదేశాంతరమున శిఖిణీ ప్రగమున కలవు. గ్రంథమందలి రెండుశ్లోకములు మాత్రము సుబంధుకృతములు కావు.

కుసుమపుర నృపాలుఁ డగు శృంగారశేఖరునకు, రాజ్ఞి అనంగసేనకును ముద్దులబిడ్డ యీ వాసవదత్త. నాయికా నామమునుబట్టి ఈ యాఖ్యాయికకు వాసవదత్త యనుపేరు వచ్చినది. ఈ గద్యకావ్యమును పఠించి, ముగ్ధుడై భట్టబాణ కవీంద్రుఁడు అప్రతిహానము లగు నిజగ్రంథములు రచించి నాఁడు.

వాసవదత్తను పద్యరూపమున ఆంధ్రీకరించినవారిలో మూర్తిగారు ద్వితీయు లని తోచుచున్నది. వీరు విద్వత్కవి కుటుంబములోనివారు. మూలమును సంపూర్ణముగా గ్రహించి సాధ్యమగునంతవరకు యథామాతృకముగా తెలిగించినారు. మూలములోని శ్లేషలు, యుక్తులు, విరోధాభాసలు సమర్థతతో ఆంధ్రములోనికి తేగలిగినారు. మూర్తిగారిది మొత్తము మీద ప్రోధధోరణి. పానకములో పుల్లవలె పద్యములనడుమ వచనము వెగటు కలిగించును. అట్టిలోపము రాకుండ, నీరు గ్రంథమంతయు పద్యమయముగా నడపుట ప్రయోద దాయకము.

గీర్వాణవాణిలో ప్రసిద్ధములై ఆంధ్రములోనికి రావలసిన గద్యకావ్యము లింకను గలవు. 'ధనపాలుని తిలకమంజరి,'

౧౯

‘వాదీభసింహుని గద్యచింతామణి,’ ‘వామనభట్టబాణుని వేమ భూపాలచరితము’ వంటివి మూర్తిగారు ఆంధ్రీకరించినచో ముద్రాపహనుగును.

ఇతి శివన్

సాహితీసమితి, పితాపురము } శ్రీ శివ శంకర స్వామి.
సర్వధారి, మహాశివరాత్రి }

శ్రీ భువనగిరి కోదండపాణిగారు.

(Retired Joint Subregistrar.)

*

కవి కెందే ననువాద మన్నది పరీక్షాపత్ర మందున్ మహా
కవి పీ “వాసవదత్త” నాఁ దగు మహాకావ్యముఁ దెల్లించుటన్
వివరంబందుఁ బ్రవాహమందుఁ బ్రతిభన్ విన్నాణ మేపొంద ది
వ్యవిధిన్ గూర్చితి వీరభద్ర! కవిరాఢ్భద్రాసనాధిష్ఠితా!

గు ఁ టూ రు. }

13-7-1949. }

భు వ న గి రి కో ద ం డ పా ణి,

—

సర్వతంత్రకళాశాలా ప్రధానాచార్యులు, బాలసరస్వతి
(శ్రీ) తాడేపల్లి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు

*

శ్రేష్ఠాలంకారపరసీమలోఁ జెందులు తొక్కి చిన్నారి
పొన్నారి నడకలఁ బ్రదర్శించిన సిద్ధాంతకవులలో సిద్ధహస్తు

డైన 'సుబంధు' మహాకవి శేషమువీనిది యనియు, దానిని సహస్వ
యించుట సాహిత్యనిధులకే సాధారణ మైనది కాని సాధారణ
పండితుల కసాధారణమైన దనియు వేరే చెప్పినక్కర లేదు.
ఇక సలస్కృతభాషనుండి తెలుగులోని కనునాదము
జేయుట; అందును బ్రసాదగుణముతో, బ్రసాదించుట; యి
సహజకవి కైనను శ్రీమ సాధ్యమనిపింపకపోదు. సులభసాధ్య
ముగా నుండునందురా 'నమోస్తు తేషాం విలక్షణ విశాల
బుద్ధీనాం బహుతరనియమైః క్షుద్ధాయాః పూర్వకవితాయాః
మూలోన్మాదలనే సిద్ధహస్తానాం ప్రకృత మనుసరామః'

ఏతావతా కష్ట మనువాదము శ్లేషకవితానువాదమో కష్ట
తరము. ఇక సుబంధుకవికృతశ్లేషప్రబంధానువాదమో
కష్టతమమని తేలినది. దీనితో ననుసూయములైన బహుగ్రంథ
ములకు రచయితలును ననేకవిధరచనాశైలీ సిద్ధహస్తములు
నైన శ్రీ ముదిగొండ వీరభద్రమూర్తిగారు మహాకవి యని
తేలినది. ఇతర ప్రబంధశ్రవణసందర్భములలోనూ వీరు
మధురకవితతో నా కనులకుఁ గట్టినట్లు మహాకవులను సాక్షా
త్కరింపజేసెవారు. మరల ననువాద గ్రంథము నింతటి ధారా
శుద్ధితో ననువదించుట యాంధ్రుల భాగ్య మని యానం
దించుచు దానితో నివ్వెరపాటు పొందినాను.

వి జ య వా డ,

15-6-49

}

తా డే ప ల్లి సాంబ మూర్తి.

(శ్రీ) ధూళిపాళ (శ్రీ)రామమూర్తిగారు.

*

(శ్రీ) ముదిగొండ వీరభద్రమూర్తిగారిని నేను బాగుగా నెలుగుచున్నాను. ఈయన నుంచికవి. మధురముగా వ్రాయగలవాడు. ఈ మాధుర్యము పరజన్మనుండి తెచ్చికొన్నది. దీనికి గొప్ప "మాస్టరు"గారి దివ్యపరిచయభాగ్యమువల్ల నీయనంతచే తోచిన ప్రాధి గడించుకొన్నది. ఇంతేకాదు, పద్యము చదువుటయందు గూడ నీయనను మెచ్చుకొనవలసినదే. మరి కానలసినదేమి? వలసిన గుణము లన్నియు నున్నవి. ఇట్టి గుణసమాహార మెచ్చుటనో!

ఈయన యిట్టి తెలుగుసేతలతోనే కాక స్వతంత్రచనలచే నాంధ్రసరిస్వతి పాదపూజ నొనర్చుగాత.

విజయవాడ, }

17-7-1949.

ధూళిపాళ (శ్రీ)రామమూర్తి.

(శ్రీ) జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు M. A. B. L.

*

(శ్రీ) మహాకవి ముదిగొండ వీరభద్రమూర్తిగారి హృదయము బృందావనము. కనుకనే సామాన్యులకు స్వాధీనపడని శ్లేషాలంకారరమణీయ మైన వాసవదత్తాకావ్యము ఆశ్చర్యపఱచునంత మధురముగా వీరిచే నాంధ్రీకరింపబడి వేణుగానభరితమైనది. సుబోధకమై ధారాధిరూఢ మైన యభంగసభంగ శ్లేషకవిత్వము వీణాపాట యై హృదయముఁ జూరగొనును. అది కలవానిలో మరల నింతకాలమున కీ యాంధ్రీవాసవదత్త యొకటి.

విజయవాడ, }

11-7-49.

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి

ప్రప్రదాన సహాయకులు

(శ్రీ) భోగరాజు మల్లురామయ్యగారు.

కార్యకర్త, సహాయక, విలులు.

,, నాహిత్యమందలివారు, ఏలూరు.

,, విద్యోధారక ఈడర వేంకట్రావు పంతులుగారు,

హా. పయిటరు కెం. పామక. గా. కె.న. ఏ. జూరు.

,, భావగాజు వేంకటసుబ్బారావుగారు, బి. ఎ. వసంతవాడ.

(గ. గో. జి)

,, మననపూడి సుబ్బారావు, నూర్సిగారు,

కార్యకర్త, విజ్ఞాన, ఏ. జి, తా. దేవర్తిగూడెం.

,, రాజా రాఘవరాజు ఏరంగరాజుగారు,

వె. కటాపూరు. (తూ. గో. జిల్లా)

,, విజ్ఞానసమితివారు, అనులాపురం. (తూ. గో. జిల్లా)

ప్రదాన సహాయకులు

విజయవాడ

(శ్రీ) డా॥ దమ్మాలపాటి రామారావుగారు,

సత్యనారాయణపురం.

,, యం. పి. సి. దాశినరావుగారు, } శ్రీ మారుతీ ఇంజనీరింగువర్క్సు

,, K. S. R. ఆంజనేయులుగారు, } పాపిపయిటర్లు.

,, సిరిపురపు కోటిశ్వరరావుగారు, M. C.

- ,, మాదల లక్ష్మీకాంతరావు, భూదల. (గుం. జిల్లా)
  - ,, మాదల గోపాలరావు రావు, భూదల. (గుం. జిల్లా)
  - ,, డా॥ గంగరాజు వేంకటరావు రావు, L. M. P.
- కొమ్మూరు (గుం. జిల్లా)

ఏలూరు (ప. గో. జిల్లా)

- ,, కలిదిండి సుబ్బరాజుగారు, B. A.
- (Special officer, Dt. Board,) పాపిత్వమండలి ఉపాధ్యక్షులు.
- ,, పోపూరి వేంకటకామేశ్వరరావు గారు, M.A.B.L. అడ్వకేటు.
- ,, సోమ చి లింగయ్య గారు, B. A. B. L. అడ్వకేటు.
- ,, నల్లకొండ శ్రీనివాస సార్థసారథి అయ్యవారు,
- ,, ,, శ్రీనివాస వెంకటాచార్యులుగారు,
- శతవిధానులు, శ్రీనివాససోదరికపులు.
- ,, కలువలపల్లి సు బహ్మణ్యంగారు,
- ,, బుద్ధిరాజు రాజభూషణరావుగారు, B. A. B. L. అడ్వకేటు
- అధ్యక్షులు, పాపిత్వమండలి.
- ,, నందూరి రామకృష్ణరావుగారు,
- అసిస్టెంటు బ్రాంచి మేనేజరు, ప్లాండ్డు ఇన్స్పెక్టర్స్ కంపెనీ.
- ,, డా॥ దుర్గిరాల రాజశేఖరరావుగారు M. B. B. S.
- ఉపాధ్యక్షులు పునఃపాలకసంఘం, ఏలూరు.
- ,, డా॥ రుద్రపాక వియ్యేశ్వరశర్మగారు
- ప్రాప్రయిటరు: త్రిపురసుందరి ఆయుర్వేదావధాలయం.
- ,, ఈడర వెంకయ్య పంతులుగారు
- ప్రాప్రయిటరు: రామా ఆండ్ కో., ఏలూరు.

- ,, ఉభయభాషాప్రవీణ, సామవేదం జానకిరామశర్మగారు
ఆంధ్రోపాధ్యాయులు, చాళిఠోస్థతి పాఠశాల
- ,, చాగంటి శంకరశాస్త్రిగారు B. A. B. L. అడ్వకేటు

- ,, కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు
ఎడిటర్: కృష్ణాపత్రిక (కాటూరు కృ.జి.)
- రామచంద్రపురం (తూ. గో. జి.)

- శ్రీ రామచంద్రపురం క్లబ్బువారు
- ,, రాజా కాకర్లపూడి రామచంద్రరాజు బహదూరుగారు
- ,, బుద్ధవరపు మహాదేవుడుగారు B. A. B. L. అడ్వకేటు
- ,, జ్యోతిస్సమాట్ వాడేవు వీరేశలింగంగారు

- శ్రీ బోడా వేంకటరత్నంగారు వర్తకులు, భూస్వాములు,
తాడేశ్వరం (తూ. గో. జి.)

- ,, అగస్త్యేశ్వరస్వామివారి విచారణమండలివారు ,,
- ,, మహాత్మాగాంధీ హైస్కూలు కమిటీవారు

ఆత్మేశ్వరం, (తూ.గో.జి.)

- ,, పోడూరు మృత్యుంజయరావుగారు
ప్రాప్రయిటరు: సత్యంజయ కాఫీమిల్స్, తాడేపల్లిగూడెం.
- ,, గోకా శివరామశాస్త్రిగారు దివాన్, పితాపురం ఎస్టేటు,
పితాపురం.

- ,, బచ్చు సన్యాసిరావుగారు (B. Com.)
మర్చంట్స్ అండ్్ బ్యాంకర్స్ కాకినాడ.

- శ్రీ వైడా శ్రీరామకృష్ణయ్య జమిందారుగారు ,,
 ,, ఇవటూరి వెంకటలక్ష్మీ నరసింహారావుగారు B. A. B. L.
 అద్యక్షులు. రాజమహేంద్రవరం
 ,, మందపాటి సీతారామరాజుగారు
 గుండంవారిపాలెం (గు. జి.)

స హా య కు లు

ఏలూరు. (ప. గో. జిల్లా)

- శ్రీ యల్లాపంతుల జగన్నాథం పంతులుగారు
 (B. A. (Retired Subregistrar)
 ,, గరిమెళ్ల కృష్ణమూర్తిగారు, రిటైర్డ్ ఇంజనీరు
 ,, వారణాసి పద్మనాభంగారు M. A. L. L. B. వకీలు.
 ,, ఆత్మకూరి గోవిందాచార్యులుగారు M. L. C.
 ,, చండూరి వెంకటసుబ్బారావుగారు B. A. B. L. వకీలు.
 ,, పల్లా సుబ్బారావుగారు
 ,, నల్లకోచక్రవర్తుల కృష్ణమాచార్యులుగారు B. A. B. L.
 వకీలు.
 ,, శ్రీమతి చుండూరు రత్నమ్మ జమిందారిణిగారు
 ,, ఉభయభాషాప్రవీణ, కవిశేఖర, గరికపాటి మల్లావధానిగారు
 తెలుగు పండితులు, సర్ సి. ఆర్. రెడ్డి కాలేజి.
 ,, దామరాజు వెంకట్రావుగారు, అగ్రహారీకులు

Ex-Chairman

శ్రీ బొడ్డు మల్లిఖార్జున రావుసోదరులు, జమిందారు.

,, బందా కనకలింగేశ్వరావుగారు B. A. B. L.

,, విద్యారత్న, సాహిత్యభూషణ, నందిరాజు చలపతిరావుగారు

ప్రాప్రియిటరు: మంజువాణి పెన్

,, గ్రంథి ఆంజనేయులు శ్రేష్ఠిగారు

,, విద్యాక్, సాహిత్య విద్యాప్రవీణ ఇంద్రకంటి సూర్య

నారాయణమూర్తిగారు

ఆంధ్రోపాధ్యాయులు, ధయసాఫికల్ మిడిల్ స్కూలు.

,, పాలూరి సత్యనారాయణరావుగారు

ఆంధ్రోపాధ్యాయులు, ధయసాఫికల్ మిడిల్ స్కూలు.

తాడేపల్లిగూడెం (ప. గో. జిల్లా.)

శ్రీ డా॥ జేతలి సత్యనారాయణమూర్తిగారు L. M. P.

,, దూడగడప కృష్ణారావుగారు

,, ములుగు లక్ష్మీనరసింహాచార్యులుగారు

ప్రా॥ ధనంజయ మోటారు బస్ సర్వీసు

,, బామ్మి రెడ్డిపల్లి రామలింగేశ్వరావుగారు B. A. B. L.

అడ్వకేట్.

,, భూపతిరాజు వెంకట సుబ్బరాజుగారు

ప్రా॥ మాటతీ మోటారు బస్ సర్వీసు

,, పోతుకూచి శ్రీరామమూర్తిగారు

,, చివుకుల సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

,, మల్లాది శ్రీరామమూర్తిగారు

చిత్రకావలు, గాయకులు. అలితకళాశ్రమ

,, డా॥ S. R. అత్తిలిగారు L. I. M.

శ్రీ విద్యా, కొత్తపల్లి రామశాస్త్రిగారు

రామచంద్రపురం (తూ. గో. జిల్లా)

శ్రీ డాక్టరు చెలికాని రామారావుగారు, L. B. & S.

,, పులివెందుల వెంకట నరసింహంగారు,

,, దేశపాండ్య, డా. నంధూరి సూర్యప్రకాశరావుగారు,

,, బంధకవి బాసిరాజుగారు, B. A, Vakil.

,, డా. నందివాడ సత్యనారాయణరావుగారు, M. B. B. S.

,, ముక్కవల్లి వెంకటనారాయణగారు, B. A. B. L. Vakil.

,, పిడపర్తి పూర్ణయ్యగారు, B. A. B. Ed.

ఉపాధ్యాయులు, జాతీయోన్నత పాఠశాల.

,, కోవి సోమసుందరశాస్త్రిగారు, B. A. B. Ed.,

పహానోపాధ్యాయులు, జాతీయోన్నత పాఠశాల.

,, తటవర్తి సుబ్బారావుగారు, Retired Asst. Teacher

జాతీయోన్నత పాఠశాల.

,, తంతవహి వెంకటలక్ష్మీప్రతిరావుగారు, B. A. B. Ed.,

ఉపాధ్యాయులు, జాతీయోన్నత పాఠశాల.

,, శతావధాని, విద్యా, మధురకవి,

పులుగుర్ర రామారావుగారు,

కనకదుర్గా మోటారు ట్రాన్స్‌పోర్ట్ కంపెనీ.

,, దువ్వూరి నరసరాజుగారు, B. A. B. L. Advocate.

,, అర్జిస్తు, దుర్గవరపు సర్వేశ్వరరావుగారు,

దక్షవాటికా చిత్రకళా సమితి.

,, మట్టె ఉమామహేశ్వరరావుగారు, శ్రీకృష్ణ రైసుమిల్లు.

శ్రీ తటవర్తి రామచంద్రరావుగారు.

„ కూచి గౌరాంగమూర్తిగారు, శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామి.

రాజసుహృద్భవరము

„ అవసరాల రంగారావుగారు, B. A. B. L. Advocate.

„ నందూరి బంగారయ్యగారు, B. A. B. L. Advocate.

„ దువ్వూరి రామకృష్ణరావుగారు, B. A.

„ వడ్డాది అప్పారావుగారు, B. A. B. L. Advocate.

„ ఉండవల్లి శంకరకోటిశ్వరరావుగారు.

మ్యూనిసిపల్ కౌన్సిలర్ & టింబరు మిర్చంటు.

గండ్లదేవు

„ జ్యోతిర్విద్యావిశారద, ర్యాలి వీ రాజుపంతులుగారు,

(శ్రీ ప. చముఖి మానవిజ్ఞోత్సాహిణి).

„ నూనె నరసన్నగారు, గ్రామ మునసబు.

„ నూనె అమ్మన్నగారు.

„ G. V. S. సత్యనారాయణగారు,

(Section Officer. P. W. D.) నిజయవాడ.

„ భువనగిరి కోదండరాణి శర్మగారు,

(Retired Joint - Sub Registrar) గుంటూరు.

„ ఉండవల్లి సత్యనారాయణమూర్తిగారు,

పంచాయితీబోర్డు ప్రెసిడెంటు, కోడమిల్లి. (ప. గో. జిల్లా)

„ మంటముక్కల వెంకట్రావు దుర్గాప్రసాదరావు

జమిందారుగారు, మలకపల్లి. (ప. గో. జిల్లా.)

(కూచిగోదావరి జిల్లా)

„ డా॥ రావుగారి బ్రాహ్మణరెడ్డిగారు, పసలపూడి.

శ్రీ పోతంశెట్టి సుబ్బరెడ్డిగారు, ససలపూడి.

„ కొంపెల్ల గోపాలకృష్ణగారు, తుని.

„ వట్టికూటి సత్యనారాయణమూర్తిచౌదరిగారు, పులుగుర్తి.

„ నేనునూగు శ్రీరామమూర్తిగారు, నేదునూరు.

„ అనురేద్దాచార్యు డా॥ కె. హరిహరస్వామిగారు,

M. B. B. S. & A. I. M. కాశ్యప చికిత్సాలయము, అమలాపురం.

„ కందుకూరి రామభద్రరావుగారు, B. A. B. Ed.,

ప్రధానోపాధ్యాయులు, మహాత్మాగాంధీ హైస్కూలు, ఆ తేయపురం.

„ మేడేపల్లి వెంకటేశ్వర దేవరరాజుగారు, B. A.

— — — గొల్లలూరుమిడాడ.

కా కి నా డ

„ విద్వాం, సాహిత్య విద్యాప్రేమిణ,

కనకదండి గోపాలకృష్ణశాస్త్రిగారు.

„ కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, M. A. B. L. Advocate.

„ సమయమంత్రీ అచ్చన్న పంతులుగారు B.A.(Hon) B.L., Do.

„ బులుసు వెంకట సుబ్బారావుగారు B.A.B.L. Advocate.

„ తోపల్లె కృష్ణబ్రహ్మశాస్త్రిగారు B. A. B. L. Vakil.

„ చిట్టూరి రంగయ్య అండు సన్న్

Merchants & Manufacturer's Agents

„ బొల్లాప్రగడ రామంగారు Vice Chairman

„ చావలి రామసోమయాజులుగారు B.A.B.L. Advocate

— — — తాపేశ్వరం (తూ. గో. జిల్లా)

శ్రీ బి. వి. సుబ్బారావుగారు, ప్యారికంపెనీ యింక్స్ పెక్టరు.

శ్రీ డా॥ వ్రోహరాజ ధర్మరావుగారు L. I. M.

,, పెనువర్తి చాపారావుగారు గ్రామమునను

పెద్దాపురం (కూ. సో. జిల్లా.)

శ్రీ కేశవపు కామరాజు పంతులుగారు, నకిలు.

,, దర్శా రామబ్రహ్మంగారు B. A. B. L. Advocate

,, శైవాక సత్యనారాయణమూర్తిగారు B. A. నకిలు.

కృతి సమర్పణము.

గీ॥ “చిన్నతనమందే కఠినయ్యె గొన్నగారు
మల్లికార్జునశాస్త్రి సంపదలచెలమ”

పలుకులఁ గంపచక్కె-రలఁ బంచిన చక్కని కెత్తతో సము
జ్వలతరక్తితో మధురసాహితీతో విలసిల్లు తండ్రిగా
రిల సనధాసముల్ సలుప నే గననోచన నాకవిత్వపున్
దొలుకున కెంత మెచ్చుకొనునో! ఋణమిగిలి వంచునున్నచో॥

ఓ! తండ్రి! భవనీయ మీ తనువుచున్ వ్యవస్థి నీ పాదసే
నా శ్రీగమ్మునఁ గామి కెంత వగతున్ బ్రారబ్ధ మిట్లుండె నీ
రీతిన్ గొంత యు మా అడిల్లి కృతి నన్నిండు గపద్దేయశో
భాతారభ్యము. గొన్న నీ విడియు సంబాళింపు మల్లపథా!

ఇరువదియైదువత్సరములే శత నై చనుకున్న నన్న శం
కనుమెము నుండి యాత్మకుచి కాంక్షమునన్ రజితాద్రియండు ని
త్తిటి నిబుధానశిన్ బలె సితా! శత కావ్యరసామృతప్రభా
ర్ధునిఁ గవిరాట్టకోరముల సంతతమున్ దనియింపకుందువో॥

శి వా భ్యం న మః

వా స వ ద త్త

అ వ తా రి క

శ్రీవాణీగిరి జాధిపాధిపు శివున్ సేవించి చిచ్చుక్తినిన్
దేవిన్ మొక్కి- “సుబంధు” ప్రాథరచనన్ దేవీప్యమానములౌ
భావముల్ రవలొల్కు-కాంతుల కదంబం బిందు బింబింపమేల్
దావున్ వాసవదత్త నీ కృతిని సందర్శింతు నాంధ్రమునన్॥

కం॥ శ్రీ మంజుమ ప్రథోన్నతుః
డౌ మద్దీక్షాగురున్ మహాశక్తుః దలః తు వి
ద్యా మరగురునిన్ ముదిగొం
డౌ మృతవంశభవు “మల్లికార్జునశాస్త్రి”న్.

కం॥ ఏ విబుధుడు నిగమాగమ
శేవధి సాహిత్యమున విశేషప్రజ్ఞం
డౌ “వీరభద్ర” గురునిన్
భావించు మనీయవంశ్యుః బరమప్రేమన్॥

గీ॥ “ మల్లికార్జునశాస్త్రిని ” మామకీన
జనకు సత్కవిచంద్రుడు మ్రొక్కి నుతియింతు
మజ్జననియైన “నాగమాంబకు” నమస్సు
లివియె శరణులు నిఖిలమాహేశ్వరులకు॥

గీ॥ కాళిదాసాది సంస్కృతకవుల నాంధ్ర
కవుల నన్నార్జ్యముఖ్యుల గణుతిసేతు
సత్కవుల నెల్లరనుఁ బ్రేమ సంస్కరింతు
నాధునికులనుఁ గావ్యశిల్పార్థవులను.

సీ॥ శ్రీ శేషగిరిరావు చిరమిత్రుడు మనీషి
వేంకట రాయని పెద్దకొడుకు
దమ్మాలపాటి వంశమ్మున మేలుత్త్య
మారువేల నియోగి యతిమనస్వి
సత్యవచస్వి సాహిత్య శిరోమణి
పట్టమ్ము నొందిన పండితుండు
సంస్కృతభాష వాసవదత్త నన్వయం
చుటలోనఁ గొంత బాసటగ నిలచె

గీ॥ నా విబుధు తమ్ముడౌ రామరావు వైద్య
శేఖరుండు సర్వసద్గుణ శ్రీయుతుండు
విజయ వాటిని వాసుండు విఘ్న కీర్తి
భక్తిచతురశ్శ్రీ క్రియు రసవివాసి యలరు

నైషకకాన్య మాంధ్రురొసగ్గిన మా కవిరాధలేఖనీ
భూషణమా మనెడుకరభూషణ లేఖనినై కవిత్వపీ
యూషము బూరించిచ్చి విబుధోత్కరమున్ దనియింతునన్న సం
శోషము సుతరించితి నినుంభజియించితి మాట నిల్పుమా!

గీ॥ ఏని నయ సనేకు నైన గంధర్వుల
కయ్యె శాసమోక్ష ముట్టి పూజ్య
నున్నట్ల ప్రభావు “నున్న గారాధ్యు” మ
ద్వంద్వేన గ్గ నెలమి బ్రహ్మతింతు

గీ॥ ఉన్న గారాధ్యనంశీకు లొగి నిల ముది
గొంజ వారన బేగొని కొఱలువారు
బ్రహ్మక్షణులు న్లేవు లతివేలభవ్యయశులు
వేదవేదాంగములొ బ్రవీణులైరి

కం॥ భారద్వాజసగోత్రు ల
పారాణినుంధ్రశాస్త్రపారీణులు శే
జోరవులు నొల్లుజాతుల
వారల శిష్యులను గల్గి వజ్రము రెండున్

తమ పాండిత్యపకర్ష రాజులు జమిందార్లున్ ధనుల్ శిష్యులై
విమలానేకమణీకసత్క-నకముల్ పెంహొన్ జరీ పట్టువు
ట్టము లీగాములభూములీడనలు మేడల్ మెచ్చియర్పింప న
శ్రమమా పెద్దలురాట్నభాంగణములన్ జాల్కొల్పిరానండుమున్

సీ॥ ముదిగొండ యను శివపురముఁ బ్రతాపరు
 ద్రు"ని పూర్వ లోనఁగ నంకు నివసించి
 తదుపరి కొండపీటి దణిలు పిలుపించు
 కొన వచ్చి తత్సభఁ గున్తరించి
 యగ్రహారప్రాప్తి నలరి "ప్రోలేశుడు"
 పిలువ "మామండల" స్థలి వసించి
 యమరావతీనేత లగు "వాసిరెడ్డి వా
 రల" యొజ్జలై మాన్యముల గ్రహించి

సీ॥ నాడు "మామండలమ్ము"ను నేడు "మాద
 ల"యు నయిన యూరఁ జాల కాలమ్ము నిలచి
 యుండిరి మహాశయుల్ "ముదిగొండవారు"
 భక్తిసేయఁగ "మాదలవారు" మెచ్చి

సీ॥ గణయుతంబైన కైలాస మనుకరించె
 మా గణార్చనపరుల "మామండలమ్ము"
 రుద్రపాతమ్ము ఘంటల మ్రోత శంఖ
 రవము శివపూజవేళ నారభటి మొఱయ॥

సీ॥ చందనాగురుకర్పూరసౌరభములు
 వివిధకుసుమపరీమళవిలసితములు
 లలితఘాపనుగంధగంధిలము లవిర!
 జ్ఞానోద్భవములు పట్టాభవ్యపూజ

సీ॥ ఏ దేవు మాహాత్మ్య మెలకొప్ప వ్రాసె మ
 జ్జనకుండు “మల్లికార్జున” మనీషి
 యే యీశు వైభవం బెచ్చించు “ముదిగొండ
 సోమనారాధ్యుండు” సాము గుప్పి
 యే లింగముచుఁ బ్రతిష్ఠించె సద్భక్తి నా
 సార్వభౌముడు మున్ను “సగరరాజు”
 నే వందునకు నిత్యచైవేద్య కల్యాణ
 ములకునై మాన్యముల్ గలవు మిగుల

సీ॥ సట్టి “సగరేశ్వరుండు” లింగ మధివసించు
 పావనస్థలీ ధనికుల పట్టు గొమ్మ
 రాజకీయప్రసంగ చర్చావిత్తర్జి
 మా నినాసమ్ము “మాదల” మానితమ్ము

కం॥ పెరియూళ్ళ భూములుండన్
 వరశిష్యుల యభిమతమ్మునన్ “మాదల” నీ
 డిరి నివసించుచు నా యా
 యిరువుల “ముదిగొండవా”ర లెందఱో నేటన్

సీ॥ కలరు విద్వచ్చిరోముణుల్ గలరు శతన
 ధాను లాగమవేదశాస్త్రప్రవీణు
 లెందఱో కళాప్రపూర్ణులు నీ కొలంపు
 వారిల్లో నేడు గూడ సంపదలు బొదటి॥

గీ॥ అట్టి యారాధ్యవంశంమ్మునందలి యొక
పండితుల కోవ మాయది యండ నవల
కుంటి మా గ్రామమందె మా యొజ్జతిసము
భూమి జీవిక కాధారములుగఁ దసర॥

అ॥వె॥ బహుసహస్రసంఖ్య మహిదేవభోజన
మహితదానకలన మా కుటుంబ
ములఁ దరాలనుండి శిలున “సహస్రాల
వార”నంగఁ బేరువడితి మేము॥

జనకుం “ఉప్పయయ్యవారు” శివపూజానిష్ఠు డార్వేళలన్
దనసోదర్యులుసాంబ మూర్ముడును “లింగయ్యవారు” కాగడా
ర్చననిష్ఠుల్ సుజనప్రపూజ్యులు సతీరత్నంబు “మీనాక్షమణి”
దన యర్థాంగిగ నొందె మేలుగని మా తాతయ్య “నందీశుడే”.

కుందనమున్ హసించు మెయిగోమున నందము జిందుభోగి పల్
చంద ములైన నైధవ మెసంగ సుఖంచెను సోకినార్యుల
నందట కన్న మిన్నగ శివాగమపండితుడైనవాడు మా
“నందయ” తాత చాతుర పెనంగొను మాటల పుట్టదిట్టయై.

గీ భవ్య “లింగాంబ” “బుచ్చిపాపయ్యవారి”
జాయ యాత్త నొసంగె వత్సభతఁ జెంచి
శిష్యసరచారభాగ మిచ్చె జనకుండు
ధన్యుడైతి మా తాత “నందయ్యవారు”

గీ॥ అస్మదీయపితృభాత యాగమశ్రు
 త్రిప్రవీణుడు సుందరదీప్రమహిత
 విగ్రహుడు “శంకరాధ్య”విబుధుడేడి
 “వర్ధనమ” యేది తద్భార్య భవ్యచరిత

పలుకుల కంఠచక్రైరలఁ బంచిన చక్కని కైతతో సముఁ
 జ్వలతరకీర్తితోమధురసాహితీతో విలసిల్లు తండ్రిగా
 రిల యవధానమున్ సలుప నేగన నోచన నా కవిత్వపుం
 దొలుకున కెంత మెచ్చుకొనునో ఋణమిగితి వంచునున్నచో॥

గీ॥ మూడు తరములనుండియు “ముల్లువార”
 లసబడిన “వేమనారాధ్య” నన్వయంపు
 వారితో సాగె మా కుటుంబంపు వియ్య
 మమ్మయును బామ్మయును నామె యత్త గాగ॥

గీ॥ అన్నదానంబునందు మా యయ్య తల్లి
 యైన “మీనాక్షమ”కు నెన యైన వారి
 “వినము చూడను” టంచు నెందును వచ్చింతు
 మమ్ము సుంతే నెరుంగు జనమ్ము లెపుడు॥

గీ॥ పంచకల్యాణిగుఱ్ఱంబు భాగ్యగరిమ
 దానశీలము పాండితి దర్పకోజ్వ
 లాకృతియుగల “వీరభద్రయ్యవారు”
 ధార్మికుండు మనీయమాతామహుండు

గీ॥ తీవీకిని గొప్ప దర్జాకు పాపు “ములుగు”
కొలపు సలద్రంపు నెల “యూటుకూరు” నాసి
యమృతహస్తండు “వీరభద్రయ్యవాగు”
దంశివెజ్జ మదీయమాతామసలండు।

గీ॥ లక్ష్మీ విహరించు పచ్చని లవనసీమ
బెద్ద కుంకుమబొట్టుతో పుగివినున్న
శౌరి వలె నయ్యె మా యమ్మక గన్నతల్లి
“యంబమ” పత్రివతామణి యంఘుశీల

ఒక నిమిషము సన్నుక గనకున్న యుగమ్ముగ నెంచుచుండు నే
నొకడనె సంతం కాగ విభవోద్ధతి నే నెటు లెన్ని వేలు రూ
పికలను వెచ్చబెట్టినను “బిల్లుడునొచ్చు” నటంచుబెట్టు బ
లకె నను దిద్దు గా జనని జ్ఞానధురీణయు ధైర్యరాశియై

ఉ॥ కన్నుల చందమామ యని క్రన్నన న న్గని “నాన్న తప్పితి
న్నిను గళంకితోడ గురునించెతుతో తయరోగితోడ బో
ల్చి నిను బిల్లుబుణ్యముల పంటనుగా నిపుడొప్పె”నన్న న
న్గన్న సుధీసతిన్ విమషి “నాగమ” గోల్పడి కష్ట మందితిన్

క॥ నే నేనుగుపై నంభా
రీ మారేగినవి వెండ్లిరే లది గని తా
నేనుంగు నెక్కినంతై

యానందము నొందే దల్లి యన నామె కదా!

గా పాతాడఁగ మెత్త పట్టపజపుల్ గా యత్త మిల్లంగ మ
 ల్లిపుష్పమ్ములశయ్య గా తినఁగ ఢిల్లీభోగ మృద్ధన్న మె
 న్నో పాకమ్ముల కమ్మవంటకములుం గోహ-స్నాతుల్ రత్నభూ
 షాపాళిన్ సమకూర్చిన నెన్నిచి రస్మ గాతయుంబొమ్మయున్.

గీ॥ చిన్నతనమందె కఱవయ్యె నాన్నగారు
 “మల్లికార్జునశాస్త్రి” సంపదల చెలమ
 నడివయస్సునఁ గజవయ్యె “నాగమాంబ”
 మలహర పదాంబుజాలంబ మామకాంబ

మా ముత్తాతల శిష్యులై సువిపులః మాన్యంబు నిప్పించి మ
 మ్మామోదం బభిమానమున్ దొలుక నుద్యద్రీతి నీనాడు నెం
 తో మన్నింతుక ఛాప్రసిద్ధిగల “కొమ్మూ” “ర్లంగరాజు” న్వయ
 శ్రీమంతుల్ ద్విజు లారువేలఘనవంశీకుల్ మహాదారులై

కం॥ మా తాతల శిష్యులు మ
 మ్మాతఱిని భక్తియుక్తి నీక్షింతురు శ్రీ
 స్థితులు “మాధవవారు” సు
 నీతినిరతు లారువేల నియోగివరుల్॥

సీ॥ నారలలో “బెడపండయ్య” మనుమలు
 “గోపాలదాసు” సద్గుణ నిదాసు
 “డాదినారాయణం” డతులమేధావి యా
 శ్రీతిపోషకుండు స్వర్ణీయుడయ్యె
 బెజవాడ నుండు నవ్విమలు తమ్ముడు “పాంశు
 రంగసదాశివరావు” విభవ
 రాజి “లక్ష్మీకాంతరా” వాంధ్రహూణభా
 పల నారి తేరె సౌజన్యశాలి

గీ॥ ధర్మకర్త యశస్వి యాధన్యు గృహిణి
 “రాజ్యలక్ష్మమ్మ” గృహలక్ష్మి పూజ్యచరిత
 భర్తృసంసేవనవ్రత భాగ్యభరిత
 మమ్ముగురుభక్తి నలరించు మహిత విదుషి

కం॥ ఆ “లక్ష్మీకాంతార్యడు”
 భూలక్ష్మీదాన మొసంగి పూజించె మమ్ము
 శ్రీలలితుడు మర్యాదకు
 శీలమునకు తావు మమ్ము జేకొను నెలమి

గీ॥ వంద లొసగిరి “కల్వలవారు” “పోల
 వారు” మున్నగు శిష్యులు వైశ్యవరులు
 నూరు లెన్నెని “తుమ్మలవారు” “గుండు
 వారు” మొదలగు రెడ్డిడి వార. లటులె

కం॥ కొమరల మువ్వర సలుపురఁ
 గొమగితలన్ గంటి ధూపగుండ్ల న్నయజ్ఞా
 త మదీయసత్ని ముప్పదె
 నిమిదేక్షుల యీడువాఁడ నేఁ బార్థివతో॥

వా స వ ద త్త

ప్రథమ తరంగము

గీ॥ కరబదసదృశమ్ముగాఁ గవులు భువనః

తలము నెల్లను సూక్ష్మమతులగుచుఁ గను

గొందురో యత్ప్రసాదము నొంది యట్టి

దేవిని సరస్వతిని జయార్ధినయి కొలుతు

అలసితి శైలముల్ వదలు మందఱు మేము భరింతు మంచు గ

ల్లలు త్వరవెట్ట దా భుజములన్ సడలించిన తోడ వారి నె

ఘాలు వితథమ్ములై నిలువ నోపక భుగ్నములౌ టఁ గాంచి

క్కిలి హసియించుసుందరుడు కృష్ణధుమిమ్ములనోముగావుత

గీ॥ ఫాలనయనప్రదీపమ్ము పయిని గౌరి

కాటుకనుఁ బట్టఁదలఁచి యుత్కంఠనిడిన

రాజితము శుక్తియా యన! రాజరేఖ

మాళిఁ గలిగిన తండ్రి మ మ్మేలుఁగాత!

గీ॥ కఠినతర దామ వేష్టసఘటిత లేఖ
లేమో! యను సందియమ్ము నొందించు వళివి
భంగములు గల వనమాలి బ్రాతిఁ బ్రోచు
సర్వజనులను సంపదల్ సౌఖ్య మొసఁగి ॥

4

గీ॥ ఇతరుల గుణమ్ము వృద్ధి నొందించు చున్న
సుజను సౌభాగ్య మధికమై సొంపు నించుఁ
గలువపువ్వుల విరియించు కతనఁ జల్ల
వెలుగుజిగి జమిలించిన చలువగాడె॥

5

గీ॥ నీచకార్యమునం దవి నీతిపరుల
తెలివి కడుఁ జతురమ్ముగాఁ దేజరిల్లుఁ
గటికి చీకటిలోన మిక్కుటము కాదె
గుడ్లగూబల కనుకలి కొఱలుటెల్ల॥

6

గీ॥ విషధరకన్న ఖలు శతివిషచువృత్తి
యనిన బుధవచన మృత్యుమ్ము కాదు
నల కులద్వేషి యగు పిశునాత్ముకన్న
నకులవిద్వేషి సర్పంబ నయము కాడె॥

7

గీ॥ బూతిచే మలినంబైన చేతి కీడు
చెడ్డవా డెంత రాసిడిన్ జేయుచుండు
నంత నిర్మలమగు వాసి నందగించు
దర్పణమునకు సరిఁచూగు ధార్మికండు

8

గీ॥ పరుల గొనములఁ జెఱుపఁగఁ బాపజాతి
 ఖలుని మాలిన్య మధికమై కావిరించుఁ
 గరము నలుపెక్కి కనుపట్టుఁ గాదె చంద
 మామమెఱుఁగును లోఁగొన్న మబ్బరంగు॥ 9

కం॥ అవిదిత గుణమయ్యును స
 త్కవికృతి చెవిలో మరందధారలఁ గురియున్
 డవులదు వల పైనను జా
 జివిరుల సరి చూడ్కి కెంతో చెలువము కాడే॥ 10

కం॥ సుజనులకునుఁ దమగుణముల
 నిజస్థితులు పరుల వలననే తెలియఁబడున్
 బ్రజ లద్దం బెఱిగింపక
 నిజనేత్ర ప్రభనుఁ దెలియ నేర్తురె యెందున్ 11

కం॥ భువి గీర్తిశేష మొందెన
 ల “విక్రమాదిత్య” పతి కొలంగు బలె నయో
 కవిత రసపుష్టి యొనరదు
 నవకవి జృంభణములే కనంబడు నెందున్ 12

కథా ప్రారంభము

భూమిపుల్లెల్ల సంపదలఁ బొంపిరినోవఁ దనీయచూగ్నచూ
డామణిశాణకోణముల డంబగు రాపిడి మక్కువీటి యే
కామితదాయి పాదనఖకమమణుల్ వెలుగొందు నట్టి చిం
తామణి నామధేయ వసుధాపతి భారతరత్నమై తగున్ 13

కృతవసు దేవతర్పణుడు కృష్ణుని మాఝి యశోద మెప్పు సరి
తతముగఁ గంసమర్దనుఁ విధంబున గల్లు ననంతభోగి మా
ళి తల చిరత్నరత్నరుచి లీనపదుండు సముద్రశాయి య
ట్లతఁ డుదధిస్థితిన్ సమక రాంచితుఁడై తగు వాహినీశుడై 14

చెలగున్ దత్పతి తా హిరణ్యకశిపుక్షేత్రప్రదానంబులో
న లలిన్ మానవసింహుడై పృథివి నా నారాయణున్ బోలి భా
సిలి సౌకర్యమునన్ భరించును మహాసేనాసుయాతుం డతం
డలరు నిర్జితమారుడై హరుని సామ్యం బొంది సౌఖ్యంబుమై 15

గీ॥ విశ్వ కర్మాశ్రయండును విబుధ నిలయు
 డౌట మేరువుఁ బోలు నా శాంతరక్ష
 ణుండు వరుణుని సరి యగస్త్యుండు మాడ్చి-
 దక్షిణాశా ప్రసాదన దక్షుఁ డతఁ డు”

16

క॥ రతి సుఖదుఁడు ననిరుద్ధో
 న్నత సంపత్క-లితుఁ డౌట నసవిల్తునకు
 గృత కావ్యాదరుడై భూ
 పతి వసుదేవునకు నీడు వచ్చునుఁ బేర్చి

17

క॥ ఛాయా సంతాపంబును
 ద్రోయుట క్షణదాన పగతఁ దొడరుట రవి క
 ట్లో యా భూభుజునకు న
 ట్లే యగునుం గాన సమము లిరువురి గుణముల్

17

గీ॥ అతఁడు ధృతరాష్ట్రుడయ్య గుణానురాగి
 యతరశత్ర్వంబుఁ గలిగియు నతఁడు నాయ
 కమణి విద్యాధరుండయ్య సుమనసుండు
 నతఁడు రాజయ్య మిత్రుడై యతిశయించు

19

క॥ అనయము క్షమానుగతుడ య
 యనను సుధర్మాశ్రితుఁడుగ నెనఁగును సరళ
 త్వనిభృతి లోఁ గల డా జన
 ననజరవి భృహన్నలానుభావుండయ్య

20

గీ॥ జనితకుశలనయోరూపశక్తి గాన
రాముడనియు సుమిత్రాభిరాముడని
ధృతసుమిత్రుండు గాన పంక్తిరథుడనియు
కవులు కీర్తింతు రా కవికల్పశాఖ॥

21

గీ॥ అతని దాయ సదాపాథుడైన గాని
తగఁడు తగఁడు మహాభారతరణమునకు
నగు నశాంతనవహితుఁ డ య్యధిపు వైరి
భీష్ముడయ్యగు మతి చెడి బింకమెడలి॥

22

గీ॥ మిత్రు నుదయంపు హేతువై మేలిమిజిగి
మీటి యచలాధికశ్రీ సుమేరువైన
యతని పగఁగొని గోత్రభూషితుఁడు గాడు
సానుచరుడైన నెన్నఁడు శాత్రవుండు॥

23

కం॥ అవధూతాఖిలకాంతా
రవిస్మృతి సుమనోహరుండు ప్రభుత నభోగో
త్సవపావకాగ్రసరుఁ డా
ధవమణి పొవడొండె పటుసదాగతి యనఁగా॥

24

కం॥ కటకచరద్గంధర్వో
తటసుఖదుఁడు ప్రకటితాత్మఘనశృంగభరో
ద్భటు డా నృపావతంసుఁడు
పటుసామర్థ్యమునఁ దనరుఁ బర్వతనిభుడై॥

25

క॥ “స హిమానీగిరి సంస్థ
 స్సుహితో వృష కేతు” వనుచు సూరులు తన్నున్
 బహుభంగులఁ గీర్తింపఁగ
 మహినీశుఁడతండు తనరు మహిమోన్నతుడై 26

సీ॥ గోత్రోద్ధరణమయ్యు గోత్రోద్గళన మూసఁ
 బ్రథమవరాహంబు ప్రథితహానె?
 జనకభూచ్యుతుడయ్య జనకభూసహితుడై
 యడవిఁ బట్టిన రాముఁ దడవ నగునె ?
 రామభక్తుండయ్య రాజ్యవిరామంబుఁ
 గొనినట్టి భరతుని గొడవ యేల?
 దమయంతి నొందియుఁ దాఁ బునర్భూపరి
 గ్రాహి యైన నలుండు గ్రాహ్యుఁ డెట్లు?

గీ॥ పృథువు గోత్రోత్సరణమునఁ బృథివిఁ బెంచె
 గాన సరిరాడు లోపముల్ గలుగు నిట్టి
 వెనుకటి నృపాళితో లోప మణువు లేని
 పూజ్యుఁ జింతామణిశుని బోల్పుఁ దగునె 27

గీ॥ తగు జరాసంధు డటుల నాతండు ఘటిత
 సంధివిగ్రహ కలిత ప్రచారుడగుచు
 వెలయు నతఁడు సుదక్షిణాన్వితుఁడు గోవ
 నమున చణుడై దిలీపభూరమణు నెనసి 28

కం॥ అయన సహనశ్శోగం

హృదయోష్ణము భృగ్విప్రునకు ననుగలముగ నా
రాయఁడు స్మగ్దాలనధిమఃకే
జేయని చక్రిధరుఁడనంగఁ దెన్నలరాక్షా

29

గీ॥ అతిఁడు ముక్తమయత నున్న సతరళంపు
మధ్య మూనును రామేష్టమతి యయిన ను
బాసలు నాతిఁడు సమదృష్టి బరఁగియును మ
హేశ్వరిని డిన నెగఁడు నా సృపవరుండు॥

30

సీ॥ మొనసె కరచ్చిన నసలుఁ గోయుట యందె
కరపత్రిముల కోలి కంజమందె
కమిచె నేతోత్రొట్టనము తపస్కులయందె
యసలతులాశుద్ధి కనకమందె
ఖలసంప్రయోగంబు వెలయు ధాన్యమునందె
పఱగు నాస్తికత చార్వాకులందె
కంటకయోగంబు కలదు యోగమునందె
తగు రాజవైరమ్ము తమ్మియందె

గీ॥ సూచితదంబు మణులందె చూడఁగలము
సార్వభౌమత దిగ్గజస్థంబె యయ్యె
నిలిచె పరివాద మెల్ల వీణియల యందె
నా మహారాజు పాలించు నవధియందు॥

31

సీ॥ భారతంబందు కన్నడును దుశ్శాసన
 వర్తనం బెవ్వారివలన లేదు
 కెండునాల్కల వాని జేచుట పాముల
 వాండ్రలోఁ దక్క నెవ్వరికిఁ గాను
 నారయ ఛలనిగ్రహప్రయోగము తరగ-
 సమయమునకొ దక్క జరుగ దెందు
 భామినీ నూతనప్రసవ వేళల యందె
 గా కెందు శూలభంగము సున్న

గీ॥ దహన హీనుఁ డ కృష్ణవర్ణయు నగాళ
 యాశుఁ డగు పావకుండు విషాది కాని
 శంకరుండు ననాక్షుఁడనరణి గళితుఁ
 డగు త్రిశంకుఁ డతండు రాజ్యంబుసేయ॥

32

సీ॥ రతనములగని యనతిమయుండును సదా
 హిమకరాశయుఁ డమృతమయుఁడనుచు
 మర్యాదఁ గలఁడు విస్మయఁడు సత్సత్తుండు
 నోద్రోకుడొ కడు యోగ్యుఁ డనుచు
 “తస్య మహానదీన స్యాచలోపి న
 క్రోధో” యటంచు నగాధు డనుచు
 బొగడుదు రతని సముద్రునిఁగాఁ గొంద
 జెల్ల కళల పుట్టినికటంచు

గీ॥ దనువు క్షణదోష్వలతఁ గుముదవనముఖ్య
 బంధు వనుచు నతారాతిబలుఁ డటంచుఁ
 గొందరా జేనిఁ జంద్రుఁగాఁ గొని నుతింతు
 శ్రేష్ఠభాషలుఁ జతురము జేఖితియ॥

33

గీ॥ అతఁ డకస్మాత్తుగా జీవనాపహృతుల
మెలఁగ డంతకు చాడ్చున మిత్రమండ
లగ్రహణమతి గాడు రాహుగ్రహగతిఁ
గలివిజితవిగ్రహుడు కాడు నలుని నూడ్కి॥

34

గీ॥ అట్టి నృపునకుఁ గలఁ డొక్కఁ డాత్మజుండు
పేరు “కందర్పకేతు” వ వీర్వుండు శీత
నందనుఁడు కల్పవృక్షంబు చందమున హి
మాద్రి వలె జనితశివుండునై యెలర్చు॥

35

కం॥ నానారామానందము

గా నామని వలె జెలంగుఁ గంతుండు బలె స
మ్రానితరతి యతఁడు నరు వి
ధాన సమరసాహసోచితప్రజ్ఞుండు॥

36

గీ॥ ఒప్పు నా భూపతి మహేశ్వరోపభుక్త
కోటి కైలాసతుల్యుడై కొఱలు నతఁడు
విష్ణుపదయుక్తి నవదాతవిపులహృదయు
డౌట వెన్నెలకాకొయిల్ దీటుఁగాంచి॥

37

గీ॥ విమలతరవారిధారాప్రభీతరాజ

హంసమండలి యతఁడు వారనధి విధగ
నతఁడు కోడికృతసుతను వచ్యుతుండు
బలె సుముఖనందనండు సువర్ణ నోజు॥

38

కలితసుశర్మతః దనరుఁ శౌరవసేనల మొగ్గరంబునుఁ
బలెఁ గడలిఁ మధించు తటి మందర మట్టుల భోగిభోగచి
హ్నాలలితుడై బలాప్తభువనధ్వని యాతఁడు కాలధర్మముఁ
బెలుచ నధీనమందుఁగొని భీష్ముడు నా నతఁ డుల్లసితైడిఁ॥99

గీ॥ కువలయాపీడభూషణుం డవుట వలసఁ
గంసుఁ బురుడించు నీశానఘనవిభూతిఁ
దొరయుఁ సంధ్యోచ్చలన మూని నరవరాత్రి
జన్ము డన్నింటఁ గడి దేరి జాణ యగుచు

40

సీ॥ సాగసాల్కువాని ననుగతవక్షేణసదా
గతిని కోమల కలకంఠకంఠుఁ
గనువీనులకు హాయిఁ బెనుచు వానిని నతి
క్రాంతదమనకు వసంతసముని
సుఖ మిడెడు సురభిసుమనోమనోజ్ఞ భా
సురపల్లవుని సర్వసులభవద్ము
కనకంపువిరివిఁ గల్గిన యతనిఁ గృతకాం
తారతరంగు నుత్సాహభరితు

గీ॥ భ్రమరసంగత్యలైన ప్రవాళహారి
ణులును వే లుత్కలికలు సంకులతఁ గొన్న
విలసితవయస్కులు నగు భామ లుపవనల
తాసమల్ పొందఁ గోరుదు రాసజేసి!

41

అతఁ డొక వంశదీపముగ నయ్యును మిక్కిలి వెల్లుచుండు న
క్షతదశ నెల్లవేళ రతికాంక్షితుడై యనిరుద్ధలీల ను
ద్ధతి విలసిల్లు నాతని లతాంతశశరాసనుఁ గాంచి కామినీ
ప్రతతి సుఖించుఁ బొంగి వలరాయఁడు కన్నులఁ గట్టినట్లుగా 42

భరితకలుండు శైరవవిబంధువు నాతఁడు శర్వరీతిహా
రి రహిఁబ్రసాధితాశుడు నెట్టిగనఁ జందు? డటుల్ ప్రజాసుఖం
తురటఁ బ్రసన్నసత్వముల దూరవివర్ధితజీవ నమ్ములకొ
సురుచిరగోత్రయుక్తిమనుచున్ జలధిప్రకరమ్ము పోలికన్ 43

సీ॥ ఉవ్వెత్తుగాఁ బోర నెవ్వని కేల విల్
వింట ముల్కియు ముల్కివిడుపున నరి
శిరము తచ్చిరమునఁ ధరయు నా ధరణితో
ననుభూతపూర్వనాయకునిఁ దలఁచు
టా తలంపునఁ గీర్తి యా కీర్తి నేడు వా
రిధులు వారినిధులఁ గృతయుగాది
ధరణీపతిస్మృతి దానఁ తేకువ తేకు
వక బ్రతిక్షణముఁ డబ్బెటు, తోఁచు

ఆ॥ వె॥ దత్ప్రతాపవహ్ని దగ్ధకాంత లయిన
పగరకాంత లేడదఁ బొందుకొనఁగ
నలఁగు భీతి నేమొ ! తలఁగె ముక్తాహార
ములు పయోధరముల కలిమిఁబాసి॥

సీ॥ కఱకునారాచముల్ గాడి చీల్చిన ముచే
 భముల కుంభముల సుహృణు లురలి
 పరిసరంబులఁ బర్వఁ గరిపాదకచ్చపం
 బులు ర క్తవారిలోపలఁ జలింపఁ
 దరియించు పత్రరథమ్ములు మిట్టు క
 బంధమ్ము లగణితవాహినులును ,
 గలిగి కలంగి యుజ్జ్వలసురనారిన
 మాగమోత్సుకచరదళులభటులు

గీ॥ సుంకృతుల నార్వ బెడిదమై యుదధిఁబోలు
 కదనముఖమున నతని ఖడ్గము పదాతి
 గజతురగరుధిరార్ద్రమై విజయలక్ష్మి
 యడుఁగులత్తుక నెఱ్ఱనె నట్లు మెఱయు॥

45

గీ॥ అట్టి వీరాతివీరుఁడు నందగాడు
 నైన యా రాత్తనూజుఁ డహర్నిశోచి
 తనకలోదాత్తసుఖభోగి తనిసి నిదురఁ
 గూరెఁ బున్నమజాబిలి కూకుచుండె

46

గీ॥ కాలమను జైనసన్యాసికై ఫలాధి
 పెరుగుతో నిడ్డ తెల్లని పిండ్ల మనఁగ
 రాత్రియముసానదీ ఘనరాశి యనఁగ
 పుష్కరింబులు లోకఁ దడస్తమయవేళ

47

గీ॥ తేనె తెట్టె మెఱుంగు లో నూని చంద్ర
బింబ మపు డొప్పె నఖమార్జనంబుకొరకు
మేనక విలాసనతులలో మేటి యిడిన
శ్రమనుగు పటికపు రాతి ఖండి మనఁగ॥

48

వెనుకటికొండదిండుపయి బిత్తరి శీర్షము నుంచిహోయిమైఁ
దనరెడి శ్యామ కున్న రజతశ్రవణాభరణం బనంగ రే
వనిత మిగిల్చినట్టి మధుభాగము నిల్చిన పాత్రమో! యవం
గ నపరవార్ధి శంఖరుచికాముకుఁడో! యనఁచందు మున్గిన॥49

ఆ॥వె॥ తనుపుమంచుబొట్లతడి కదంబించుటఁ
బురద యయిన మెత్తపుప్పొడుల న
డుంగు లారుఁగూరి భృంగంబు లయ్యెడఁ
దొవలఁ జిక్కి యొదిగె నెవురలేక॥

50

గీ॥ వేగ నడచుచు రాగంబు విస్తరింపఁ
గావ్యకథ్యల రథ్యలఁ గ్రమఘణితి
ముఖరులై యాలపించుచుం బోవఁదొడఁగి
రత్తటికొ నిత్యయాత్రికు లైన జనము॥

51

గీ॥ పటుకళాపలాపపరిబోధితాభిసా
రికలు శారికలు చరించి కెరలె
మతములునుఁ బ్రబుద్ధమానితాధ్యయన క
ర్మతము లయ్యె నుదయారాగ మొదల॥

52

రాతిరియందు నెల్ల తిమిరమ్మును మిక్కిలిగా గ్రసించి యే
 రీతిగనేని జీర్ణ మొనరించుకొనంగ నశక్యమై మఱీ
 వ్రాతమిషమ్మునన్ వెడలగ్రక్కెను దానిని దీపముల్ దురా
 శాతినమార్జితంబయిన యర్థముఁ గ్రక్కు నశక్తు లట్లుగా॥ 53

సీ॥ తమక్రింద శరణాగతంబా! నాఁ బడియున్న
 యంధకారము నల్లగావి నిలిపి
 స్నేహంబు దగ్గమై నీచు మాటలు వోలె
 తరతరంబుగను మాంద్యంబు నొంది
 కామినీరతిలీలఁ గాంచుటకో! యనన్
 దల లెత్తియెత్తి ఖిన్నత ముడింగి
 వివిధవిలాసచిత్రవిచిత్రసురతకే
 భుల సాక్షులై నిట్ట నిలిచి యలసి

గీ॥ యెంతో ముదుసళ్ళ పగిది దశాంత మొంది
 దనువుసంతతి యన నిశాంతమున దలఁగి
 యస్తగిరిశిఖరావళి యటుఁ బతత్ప
 తంగమై దీపజాల మడంగుచుండె

54

గీ॥ మేటిరాజులు నాపద వాటిలంగ
 పాత్రమాత్రావశేషతఁ బఱఁగుచుందు
 మాయటు లటంచుఁ జూపెడినో! యనంగఁ
 గానుశించెను దీపముల్ కాంతి వోలు॥

55

అత్తటిఁ గేళికాగృహములం దెడలేక తొఱంగుతేనెబా
ట్లాత్తుగఁ ద్రావి జుమ్మని మదోద్ధతి ముగ్ధములై ధ్వనించు తేం
ట్లత్తిన పూవుతెత్తులును నట్టివె గుత్తులు వాడువాటె లో
నుత్తలమంది రన్నులు ప్రియుల్ బెడఁబాసెడువేళ యాటచే॥ 56

కం॥ ప్రియతమవియోగదుఃఖము

పయికోనఁ బడు బాష్పజలలవంబులొ నాగాఁ

బ్రియలకు భ్రమరకములనుం

డి యురలుచుండెను వరుసబడికొ గుండమ్ముల్॥ 57

కం॥ ప్రియతములఁ బాయ వలదని

నియమించుచునుండె ననఁగ నెలఁతల పాద

ద్వయవాచాలితనూపుర

చయము మొరయఁదొడఁగె నపుడు సకలస్వనమై 58

కడపటిరేయి కూటముల గాఢపరిశ్రమమందు కైశ్యముల్
విడివడి పై సరాల నరవిచ్చిన మాలతిపూల మాధురిన్
బడయ భ్రమించు తుమ్మెదల పక్షములకొ జరుగాలి కల్గి పై
బాడమిన చల్లలేజమటబూట్లనుఁ ద్రోవ సుఖించి రంగనల్ 59

కరయుగ్రమ్మున నొత్తి కంకణరూపతామ్రము తోరమ్ముగా
నెఱులకొ విచ్చి విదిర్చి గోటికొనలన్ జిక్కుఁబ్బుచో నొచ్చి నీ
తక్కురణంబై ధవళించి రంగనలు తత్కాలాపతద్ధగము
గరదాభాకిరణమ్ము లొల్లి శయనాగారంబు నప్పట్టునన్ 60

పునరాలోకనపుచ్చల నివృద్ధురలై పూర్ణానురక్తిన్ ఊణ
 ఊణమున్ జూచుచు వీడలేక ప్రియులన్ గొగిళ్ళ బంధించునే
 శ నఖాలంకృతులం బయోధరములన్ లాలించువారై శర
 ద్దినలక్ష్మీనికురంబమో! యనగ నందీసింది రబ్బాసనల్ ! 61

ఊణదాయాతరతిప్రస క్తమగు ధార్వ్యుగ్నింబౌ నుడి నేర్చి వెం
 చిన రాచిల్కలు పల్కఁ జాటువును దానిక వింటచే సిగ్గు తత్
 ఊణసంభూతము నొంది యొందిరి వసంతంబందు శోభిల్లు మే
 ల్వనుల ట్లుత్కలికావికాసముల లీలక బ్రాథయోమామణుల్!

ఆ॥ చివురుబోడు లవుడు జీవితేశపురాభి

ముఖులుగా మెలంగి సఖుల విడువ

లేక విడువలేక వీకమై విడుచుచుం

డిరి మృతిని దరిసిన తెఱన లట్లు

63

ఆ॥ రతిరణితనూపురమణుల రమణుల నెఱి

విరివిబుక్కావిదిల్చి మాసరములఁ బువు

సరములనుఁ గదలించుచు సఖుల యలపు

తెరలఁ దెరలగు సన్నతెమ్మెరలు వీచె

64

శ్లో॥ కలువపుప్పొడి మన్మథోగ్రశరవహ్ని

ముర్మురము కాగ విరహిణీమూర్తి నింపి

హరిధముదాకరంబు ముదాకరంబు

హరిధముదాకరంబు ముదాకరంబు

65

కం॥ రమణుల విరహాపు నలి క

ద్దుమునం దోదార్చు ననుఁగు దూరస్థవిహం

గమవిశ్రుతకోకప్రియ

తమారుతము మారుతము మెదలె నవ్వేళన్

66

గీ॥ అట్టి యామవతీసమాప్త్యంతరమునఁ

బదునెనిమిదేండ్ల పరువంబు వఱలు నొక్క-

కన్య కాన్నించె సుస్వప్నకలన మకర

కేతువును బోలు కందర్పకేతువునకు!

67

శ్రీముదిగొండవంశపు కరీరము సత్కవీ మల్లికార్జున

స్వామికి నాగమాంబకుఁ బాసంగిన సంతామనస్వికోకిలా

రామము వీరభద్రు డిల వ్రాసిన వాసవదత్త యన్న మా

ధ్వీమధురప్రవంతి తొలి వెల్చె రసోల్బణమున్ దరంగమున్॥

ద్వితీయ తరంగము

సీ॥ ఘన మస్మధనిధి జఘన కోశమందిరా
 వరణమునకుఁ బైడ్డిపహరి యనంగ
 బండ్చీకృతాఖిలభావ కారాగార
 వలమాన దీర్ఘికావలయ మనంగ
 పాతీనకేతు భువన జమాంక సంశోభి
 బంగారు శాసనపత్ర మనంగ
 జనలోచన శకుంతలా పంజరాబద్ధ
 కనకశలాకికాగుణ మనంగ

గీ॥ మనసిజాస్థానమునకుఁ దోరణ యనంగ
 నారుతీవియపాదుచుట్టా పనంగ
 బంధురకటీర విధుబింబ పరిధి యనంగ
 మెఱయు నొడ్డాణ మూనె నా మించుబోణి

1

సీ॥ అల ధాత సృష్టిలో హస్తబంధమునఁ
 గట్టిగా పీడించు కతన నేమొ!
 చనుమిట్ట లడ్డమై కననీయకున్కి ము
 ఖేందుఁ గాంచంగ లేక కుంది యేమొ!
 పృథులనితంబంబుఁ బృథుపయోధరము లి
 దైసలందు నొత్తి బాధింప నేమొ!
 యంతంతచనుగిం డ్లమాంతంబుఁ దలపైనఁ
 బడునేమొ యని భయంపడుట నేమొ!

గీ॥ గురుకళత్రముతోఁ దాను గూడి యున్న
 పాప మెటుఁ దీటు నను ననుతాపముననా!
 మిగులఁ గృశించియున్న దా మెలత కౌను
 సన్నగిల్లరె మదిఁ దిగు లున్నవారు

2

సీ॥ త్రిభువన విజయపరిశ్రమ శ్రమిత మ
 నృథవిశ్రమైకాంతమందిరములొ!
 కందర్ప దర్పక కఠినశిలాచూర్ణ
 పూర్ణమ్ములైనట్టి పానుపనంట్లొ!
 హారరోమాళి భాగీరథీయమునల
 కలయిక యను ప్రయాగంపు దరులొ!
 హారమృణాలమ్ములందు జక్కవలొ! హృ
 స్సీరజాకర పద్మకోరకములొ!

గీ॥ మరుని మైపూత నించు చాతురికయుగమొ!
 యారుదీవియపండ్లొ! సర్వావయవవి
 నిర్మితికొ మిగిలిన చెన్నునిగ్గు వోసి
 చేసిన కుచమ్ము లా విలాసినికీ దనరు

3

నలువ భరమ్ము లూడిపడినన్ బడవచ్చునటంచు చూచుక
 చ్చలమునఁ జీలతాపడము సల్పె ననంగఁ దద్రగముద్రలన్
 బాలిచెను రాగరత్నములు వోసిన హొంబరిణెల్ పొలంతిచ
 న్నులు సకలాత్మపాతముననో! యన సంభ్రతగౌరవమ్ములు॥4

ఆననచంద్రమండలనిరంతరసన్నిహితంబుగాగ సు
 ధ్యానిభృతప్రరాగమొకొ! యాంతరరాగము పొంగువాఱునో
 గా! నెగఁదొందు రంజిలిన నాతుకలేజగురాకుమోవి తుం
 ద్రానది రాగసాగరమునందలి మేల్పవడం బిదే యనన్ 5

కం॥ భాసురతద్వైజమణీర

తొసింమూరాభిముద్ర కాబోలు! హారం

నై సుదతీమణి మృదురద

వాసఃకిసలయము మధురభావముఁ గొలుపున్

6

కం॥ మదనుఁ డను మృదువిలాసుని

యెద యనియెడి పడకటింటి కివి కిటికీలం

చుఁ దలఁపవచ్చును రెప్పల

కదలిక నలసమ్ములైన కామినికనులక

7

నీ॥ పాలమున్నీర్లు వేవేలొల్కి జగమెల్ల

తెలుపార్చుచున్నట్లుఁ దేజరిల్లి

శ్రుతులు పోనీక నిరోధించెనను కోప

ముననొ ! యెట్టు నపాంగమున ధరించి

కేతకీదళముల రీతిఁ బొడఁగునాటి

రాగ మూనియును నిర్వాణమిచ్చి

విసిసిన క్రొండమ్మివిరుల కారడవిఁ బై

సృష్టించుచున్నట్లు దృష్టిఁ బఱపి

గీ॥ కుండకుసుమవిలీనమై యుదగించు

నుత్పలమ్ముల మాలిక నుల్లసమునఁ

బరిహసించెడి యా శతప్రతన్నేత్ర

నేత్రములఁ బోల వెవ్వారి నేత్రములును

8

గీ॥ దశనమాణిక్యముల తులాదండమనంగ
 నయనదుగ్ధాబ్ధిసేతుబంధన మనంగ
 యావనమను మదను మదహస్యులకు బ
 రండక మనంగ నొప్పు నా రమణినాస

9

కన్నులకల్వదోయి పయ్యిగాలెడి శుమ్మెదబారులో! ముఖం
 బన్ననవిల్తుసాధమున కండపుర నోరణిలో! వసునానలను
 డెన్నుకొనంగఁ దోడు నట్టియెంచు నట్టిమంబులో! సదానురా
 గోన్నతిసింధువేణికలో! యొప్పులకుప్పుకు నొప్పుకన్బొమ్మలో 10

సీ॥ శచి వోలె నందనేక్షణరుచి యును వోలె
 ననిరుద్ధదర్శనజనితసౌఖ్య
 వృశ్చికరాశిరవిస్థితి వలె నతి
 క్రాంతకన్యాతుల కౌతుకనిధి
 ఘనసమయోజ్వలాకాశలక్ష్మీనిఁ బోలి
 యుల్లసద్ధారపయోధరాంత
 ధృతరాష్ట్రతనయుని ధృతి వోలె కల్గవి
 క్రాంతలోచన కామజయపతాక

గీ॥ వింధ్యపర్వతాటవి వలె తుంగశ్యామ
 లకుచ తుంటవింటిసాగసుకాని
 యింద్రజాలవిద్య కిరవౌ మహాషధీ
 మూలికయొ! యనంగ ముగుడ యొప్పు

11

సితహారంబు శనైశ్చరాంభుఁ జెలిజొచ్చిర్నవ్వు భావ్యత్వరి
మృతిసౌమ్యత్వములోహితాపరణః భాసింఁచె గురుశ్రోణినా
నతనాభిఁ గమలాక్షినిన్ గ్రహమయింగా సంగసమ్మోహ
దీప్తినిగా నా మకరాంకుమోహనప్రళక్తిఁ గాఁదలంపన్ దగున్ 12

గీ॥ యశావసరసాయనపు సిగి యనుగ వెల్లి
విరియు శృంగారసంకిల్బప్రప్తి యనగ
భూరిలావణ్యసంకేతభూమియనగ
బలుగు నా భామ సర్వసౌభాగ్యసీమ

13

సీ॥ జయఘోషణము లొందు జనపతియూర్తి భా
తిగఁ దులారోటిప్రతిష్ఠఁ గలది
వామనలీల వోల్ ప్రకటితబలిభంగ
మనసిజాకర్షణమంత్రస్థి
శూలితాండవలీల వోలె లసన్నేత్ర
కర్ణ కందర్పుని కదనభూమి
వానరానీకిని భంగి సుగ్రీవాంగ
దాలంకృత రుచివిహారధాత్రి

గీ॥ త్రిజగతీరంగ సంసారదీప్త భిత్తి
చిత్రితంబైన జగదేకచిత్రలేఖ
యా భృతసుగంధ త్రిభువనలోభనీయ
మధురపరమేష్టికృతి వేయిమాట లేల ?

14

గీ॥ అట్టి కన్నియ నరసి రాజాత్మజుండు
ప్రీతి విలసిల్లు కనుల నవ్వెలఁదిచెలుపుఁ
గ్రోలుచున్నటులుండె యోరువని నిదుర
మిగులఁ దడవూనినది వీడ మేలుకొనియె

15

అతఁడు ప్రబుద్ధుఁడయ్యు దురితాత్మవిభోధితుఁ డైనట్లుల్ విషా
వృతసరసి మ్మునింగి నటు లెంతో కలంగిన తన్నుఁ దాన యే
వితముగ దిద్దుకోఁ దగఁడ వింటఁ దదంగన నిల్చినట్లుగా
మతివడి చాఁచు బాహువులు మాటికిఁ దత్పరిరంభణార్థమై 16

‘ఏక్కడి కేగ కేగకు సఖి! యిటురమ్మిటురమ్ము కౌఁగిటన్
జిక్కు’ మటంచుఁ బల్కు నవసీధవసూనుఁడు లోదలంచు న
ల్పకులలో విదిక్కులఁ దదీయము రూపు లిఖించుకొన్నటుల్
దృక్కులనుంచుకొన్నటుహృద్విశేలియ న్నెలకొల్పుకొన్నటుల్

ఏరినిఁ జేరనీక యతఁ డేకతఁ దల్పుల మూసి పాన్పుటా
గారమునందు శయ్యపయిఁ గందిన డెందముతోఁ బరుండి యే
తీరగు భోగము ల్గానఁ డతృప్తి నెటో పవలేగబుచ్చె న
క్లే రెయిఁగూడఁ గ్రమ్మఱఁ జెలిన్ గలలో దరిసించునాసతో 18

గీ॥ అంత మకరందుఁ డను తదీయా హ్మహితుఁడు
తద్గృహము నెట్లా సొచ్చి కందర్పశరన
మర్పితాత్మీయదర్పుఁ గందర్పకేతుఁ
బలికె నెయ్యంబు తియ్యంబు దొలుక నిటుల

19

సకుండ! యసాంప్రతం బగు నసాధుజనోచితరీతి నిట్లు నీ
వాకండవె యుండి చింతిలుట యొప్పునె? నీ యిది విన్న సజ్జన
ప్రకృతి వితర్కఁడోలికలఁ బైకొని యూగదటయ్య! నిన్ను దు
ర్జను లపకీర్తిపాలుగఁ బ్రచారము సేయరటయ్య! పౌక్తి నా 20

సీ॥ వృషభంబు వలె సురభిప్రాప్తివికలుండు
నఱకు భద్రశ్రీని పరశు వట్లు
గోత్రంబు మార్చి పెక్కు విధురత్నము నొందు
వామాధ్యమును మెచ్చు గామి వోలె
వ్యాధి జీర్ణించిన వాఁడు బలె గళేబ
రవచనమాంద్యంబు సవదరించు
నిజవశాపరముతో నెమ్మోముతోఁ గ్రిందు
వడినదానంజౌ నిభంబు పోల్కిఁ

గీ॥ గటపల విభావరీరక్తిఁ గలిగి యుండు
వంచకము వోలె బీనుఁగు భాతి బంధు
తాపదర్శనుఁడు ఖలుఁడు తత్స్వభావ
మే వ్యసనగతి యట పోరు మిమ్ముఁబోంట్లు

21

సీ॥ తెఱగంటి యెఱిమిని తురగంబు వోలె ను
చ్చైశ్శ్రీవంబు నదేశప్రపశంసి
యడ్పలఁకిడు బలి యట్లాత్మఘోషర
వంబును మండలభ్రమరకంబు
బహుమత్సరం బెండపదనునఁబగలు వి
ధగ సుమనోతిసంతాపకారి
యాపాతమధురంబు నయ్యును దాటిపం
డ్లరసంబు వలెఁ దిక్తవిరసము తుది

గీ॥ సంధకారంబు మాడ్కిఁ గోసానుబంధ
మై పఱుగు విశ్వకర్మావలోకనమున
రుద్రుఁ డెఱుఁగునఁ గోచు విరూపద్రుష్ట
కడఁగి యెంతెంతకునుఁ గాను! ఖలుని మనము 22

సీ॥ విషతరుప్రసవంబు విధమున నెంతెంత
యనుభవించుకొ మోసా నుంత బెంచు
దళితగోత్రంబు గ్రుద్దలి పోలికఁ జూచు
నెలయు ప్రాణులను హింసించు చుండు
నవహూతమయ్యును నడుగునుమ్మటులఁ గా
దలపైఁ గమాయత నందశించు
సర్వపన్నేహంబు చాయఁ జే గొల్పించి
తలదాల్చిననుఁ గటుత్వంబు విడుదు

గీ॥ శౌరిసంకాశముగ నది చక్రధారి
భిన్నమైనను స్నేహంబు విడక కూర్చు
హృదయమును మీఁగడపెరుంగు నెటు మధించుఁ
గవ్వ మటులఁ గలంచును ఖలుని మనము 23

సీ॥ ఇట్టి యసాధుల హృదయములలో మొద
లిసుమంతయయ్యును నెసకమెసఁగి
వెసఁ గరాలంబాను దొసఁగు నీబోంట్లు న
చ్చరితుల హృదయంబు జొర దడఱ్ఱ
జొరఁబడఁ దోడఁ బొదరసంబు వలె వెలి
కుఱుకును నిల్వదు నరవరేణ్య!
దుర్వ్యసనంబున దొడ్డచెట్టది విత్తు
లేక యే మొలకెత్తి పీకఁ బెరిగి

అ॥ కాండహీనమయ్య ఘనతరశాఖోప
 శాఖితాను దాని జననమందె
 వెలుకవలయుఁ గాని తరువాత నలఁతులఁ
 జావ దెంత నఱుకఁ జాలియున్న

24

గుణులు వినోదవింద్యవశగుల్ మృగశుల్కులు రాజ! యట్టివా
 రొనరొనరించి దుర్దినపుట్టుకై హరింతు భవాదృశుల్ సుఖం
 జనములు శారదర్శుదినసముక్తులు మాచిరి మిత్రచేతనా
 వన మనుకూలమై వెలయ వర్ధిల జేయరె! కార్యసంపదల్ 25

నీ॥ మైత్రిమాధుర్యంబు మనమెన్నఁగలమె య
 చేతనమ్ములఁగూడఁ బాఁతుకొనియెః
 దీపి చల్లనయు సంతాపశాంతియు శుచి
 త్వమ్ము పయస్సనుపేరు తనవలె నది
 కలదని నీటితోఁ జెలిమిఁ బాటించిన
 పాలకునె నీకు క్వాధమందుఁ
 దా మున్నె ఊణించుఁ దనసంగతికొ వర్ధి
 లినదను నభిమానముననె కాదె

గీ॥ మరల నా పాడిమై నల్లె మనుచుఁ బాలఁ
 బోవనీయక నీ ర్చెగపొంగు నుడిపి
 కాన నీ కుందు మాన్పక నేను నీకు
 మిత్ర మనఁ జెల్లునయ్య! భూమివామిత్ర!

26

పొరపడ నుత్పథంబయిన బుద్ధి మరల్చి గుణాభ్యసే లీడ్యమా
 సరణిఁ బ్రవర్తిలంగల రసాధులు వర్జిల్వారల నెట్లు నో!
 పురుషసుధానిధీ ! ములుచ పోలిక నీవు నిటుల్ మనోవృథా
 భరమున కగ్రమాట తగవా ? నడువంగల ! సత్స్పృహమునక 27

గీ॥ నీతిమకరంద మొలుక నీ రీతిగఁ బ్రయ
 సఖుఁడు మకరందుఁ డన విని స్మరశరప్ర
 హారపరవశుఁడు పరిమితాక్షరముగ
 నొడివె నిటుఁ బుడమియొడయని బెడఁగుకొడుకు 28

కం॥ దితి వలె మాదృశులకు మతి
 శతమన్యుసమాకులంబు చా లుపదేశిం
 చుతటి యిది కాదు వెడలెడు
 గతి నుడికెడువిధి మదసున్న గాత్రముఁ బరఁగన్ 29

కరణముల్ తపియించునట్లును వివేకం బూజినట్లున్ స్మృతి
 స్ఫురణం బాటిన యట్లు నా కిపుడు తోచుం జెప్పలే నింతక
 న్న రజక్రీడల బాల్య మాదిగ వెతక సౌఖ్యంబు నాతోడ నా
 కరణిం గంటివో నాబడి న్నడుమనుంగా! పోదమెం దేనియున్ గి

కం॥ అని పలికి యపరిజన్ముడై
 యనుగుంజెలికానితోడ నా రాకొమరుం
 డు నగరమును విడచి యనే
 కనల్పశతమా త్రమార్గగతియై యురిగె 31

కం॥ అటులఁ జని నారు చేరిరి

కటకచరకరీం దకరనికరభగ్నమరు

ద్విటపిరససుగంధానిల

ఘటితశిలా శైత్య వింధ్యకాననభూమిన్

32

కం॥ దృహిణాండఖండగతనిజ

సహస్రశిఖరములఁ గుంభసంభవమోదా

వహముగ వింజం బణఁచుట

మహీజనుల మనుచుటయ్యె మ్రగ్గకయుండన్

33

కం॥ జీవంజీవకపక్షులు

వావిరిఁ గవగూడి వివిధఫలరసమానం

గా వలచుఁ గమ్మగా న

త్తావిన్ సెలయేళ్ల కడల తావులు మలపై

34

గీ॥ కందరమ్ముల సుఖసుప్తిఁ గాంచి లేచి

ననిచి విద్యాధరుల మిథునములు గాన

మాలసింపఁగ నెత్తమ్ములందు సాగయు

చమరు లట శబరులకుఁ జిక్కి చచ్చు నకట !

35

కం॥ మిగులఁ బయినుండి పడుటన్

బగిలిన తత్కుఁధరతాశఫలముల రసమున్

దెగఁ బులుముకొనిన చేతుల

నిగిలించుచు నాకి చప్పరించునుఁ గ్రోతుల్

36

సీ॥ మల్లికార్జునయు శివై శ్రీగిరిని బోలు
 వనమాలతో రమానను బోలు
 సప్తపత్రస్యందనా ప్తి సూర్యుని బోలు
 ధాత్రీధృతిక శిశుత్వమును బోలు
 బ్రతవనమ్మల బంధురారుణకాంతి
 యవఘళింపంగ నేకునను బోలు
 బటుశిఖండివిముక్తి బహుగిన యగ్నిచం
 ద్రములు మైగూర శాంతనన్త్ర బోలు

గీ॥ బనస కేసరి ఋక్ష గవయ శరభ కు
 ముద నిషేవితపాదముల్ బాలుచు వింధ్య
 భూభృద్రగణి సుగ్రీవుఁ బోలు శంఖ
 రకులమును జేర్చి పోలు హిరిగ్యాకశిపు

37

సీ॥ దంతాంతరాలగతమ్ముతా శాఖామృ
 గమ్ములు కల కుంభకర్ణసముండు
 శతకోటిదానముల్ జరుగఁ గర్ణసముండు
 బహులతాభృతిఁ గృష్ణపక్షసముండు
 లలిఁ బ్రియంగుశ్యామలాలిత్యమున నర
 వాహనదత్తనృపాలసముండు
 సన్నిహితగుహుండు సశివుండు నాగని
 శ్వాసధూతవిభూతి భర్గసముండు

సీ॥ మరియు నా గట్లరతనమ్ము మల్లనాగ
 ముటితకాంతారసామోది కామసూత్ర
 సముండు రవితేరు వైదోవ సాగఁగోరు
 నేకులు బ్రహ్మచారిజాతు మెఱయువాడు

38

సీ॥ సానుగహప్రచారానూనమహిమనుఁ
 |బచురింపఁగా మంచివాఁడు కాదా !
 పెరిగిన గుల్మము పరఁగి ధాతువికార
 కలితుఁడై రోగసంకలితుఁ డేమొ !
 దర్శితాభయుఁడయ్యుఁ దా మృత్యుఫలదుండు
 ప్రమితిశూన్యఁడయ్యుఁ బ్రస్థయుతుఁడు
 విహితాంబరుండయ్యు విలసదంశుకుఁకు భీ
 ముఁడునయ్యుఁ గీచకముగ్ధుఁ డతఁడు

గీ॥ నతఁడు నకులీనుఁడయ్యు నంశాభిరాముఁ
 డాతఁడు సనాదుఁడయ్యు నపేతనాదుఁ
 డతివిచిత్రచరితుఁ డయ్యుడినేత
 వితతఫలవాత జంతుసంతతుల యూత

39

సీ॥ భద్రదశకునినాగవద్దేవఘాతము
 లనువొంద సకరణ మనఁగ నొప్ప
 మీననక్రకుళీరమిధునసంగతి రాసు
 లకుఁ దావరంజైన లాగుఁ దనరుఁ
 బుష్కరాక్షోత్పత్తిఁ బొంపొంది హరివంశ
 భరితమా ! యన సిరిఁ బరిధవిల్లుఁ
 బిహితదిగంబరవిపులదర్శనము మీ
 మాంసకన్యాయంబు మాడ్కిఁ దోచుఁ

గీ॥ బుష్పితాగ్రలు శిఖరిణుల్ పొరిఁ బ్రహర్షి !
 ణులును సుకుమారలితలును గుసుమవీ
 చిత్రలు నగు లతలు వంశప్రత పతిత
 అలర బహువృత్తలసితమై వెలయుఁ గొండ

40

కం॥ సరభసహసిసాహస్రస

ఖరదళితమదేభకుంభగళితసముద్య

ద్భరముక్తాఫలశబలశి

ఖర మది తగుఁ గొనలఁ దారకల నింజినదో!

41

కాంతారోషరసానుగమ్ము మదనాక్రాంతమ్మునౌ కాముక
స్వాంతంబోజఁ బవిక్షతిక్షతబిలస్రస్థమ్ములౌ పేవుల
ఘ్రేతే జంపగు వృద్ధసర్పములఁ బాటించున్నగేంద్రంబు కూ
టాంతస్థేనహిమాంశుదృగ్గురునిరీక్షాలోలమో! నా దగున్ 42

గీ॥ పంకిలాలక్ష్మరసరక్తపాదసరణి

ప్రకటితవిహారలకు శచీవరు విలాసి

సులకు నప్పరసల కల మలనుఁ గలవు

మంజుసంకేత కేతకీమంటపములు

43

ఆ వింధ్యమ్మున నీట బెగ్గురులు రాయంచల్ మదాంచత్కలా
రావం బూర్వగఁదాఁక నుత్కుటములుద్భ్రాంతమ్ములైతిమ్మిపూ
లా వైసారిణకంజకచ్చహతిచే నల్లాడఁ దన్మాధవీ
స్రావామోదముతోఁ దొరంగుఁ దటిసీరత్నమ్ము రేవాఖ్యమై 44

దరులన్ బట్టి చరించు నేనుఁగుల మందన్ జెక్కులందుండి ని
ర్భరమై కాటు మదాంబుపూరమునఁ బల్వర్ణమ్ములై జిడ్డుకొ
న్నరసమ్ముల్ నది నించు సంజతజ్జి దానంబాడు పొళిందరా
త్తురుణీపంక్తి లోఁతుబాడ్డునుడిగుండాలందు నిండారగా 45

తత్తఱినిన్ దంగవటగతల్ జలదేవత లుండ్రు తోగువా
రెత్తుగ నబషండముల నేన్పఱుపంబడుమంటపమ్ములన్
ఘూత్తని భీతి గొల్ప ననుకూలజకంజనికుంజసీమలన్
మొత్తములొచు మత్తిలుచు మూర్ఖులపోలిక గానకోళ్ళటన్ 46

సీ॥ కెలకుల మొగల్నిమాఁకుల పూరజము నిండి
యాతపసేవాసమాగతాంబు
మానుషీమృదితకోమలమైన య య్యేటి
కెలని సైకతమందు మెలిచి గుబురు
గొనిన ప్రబ్బలివనిఁ గూడి దాత్యూహస
మూహ ముత్కటకేళిమోహజనిత
కుహకుహారావమై కొసరుట విబుధుల
మిథునముల్ గని వేడ్క మెచ్చుకొనుచుఁ

గీ॥ దాము నటులె క్రిడింతురు దత్తుగంధ
సాక్షి యుపవనపవనమ్ము సాంగగొలుపఁ
దరళతరములు తఱగలు తళుకులొలుకఁ
గదలు నర్మద య వింధ్యకటకసీమ

47

సీ॥ ముఖభంగములనుఁ జూపునుఁ గోపమున వోలె
సమద వోలిక గతిస్థలన మొందు
భూభృత్తు నంటెఁ గాముఁకి వలెఁ బ్రాతస్స
మయలక్ష్మి వలె వర్ణమానవేల
భారతసమరభూభాగంబు లేవ నృ
త్యత్ర-బంధమ్ముల నడరుచుండు
శతప్రతనికురంబసంఘన్నవిషధర
యై వర్షముతువున కనుగలంబుఁ

గీ॥ బ్రయతముని నల వింధ్యగిప్రకాండు
కడలుచేతులఁ జెగజాచి కౌగిలించు
మేఖలాత్మజ జక్కరమిన్న నరక్క
దాతరంగిణి సోముని బ్రాణిబిష్ణు

48

గీ॥ తమ్మితీవియపాదల వేతసములంఁగు
గొంగురనక మెవలకున్న కొంగజతల
మత్స్యబుద్ధుల గనిపెట్టి మసలుచుండుఁ
బెద్దబేడిస ల న్ననీచుండు

49

కలసెడివేళ వాటమని కాటుకప్పిట్టలఁ బట్టఁగోరి లు
బ్ధులు తగినట్లుఁ ద్రవ్వ నడిబొడ్డునఁ బల్లముఁ బ్రక్క మిట్టునై
పాలుచును దత్తటంబు ఘనపుచ్చభయంకరమీనదర్శనో
చ్చలదురువేగ రాజిలప్రచార చలజలఘట్టనములఁ

50

క॥ ఆ కమనీయధునీతటి

రాకొమరుడు హితుఁడు శ్రమమఱి విశ్రాంతి
గైకొని సుఖోపవిష్టతఁ
బ్రాకటగిరివైభవంబుఁ బరికించు నెడఁ

51

గీ॥ అనియె మకరందుఁ డో! మిత్రమా! మృగేంద్ర
హన్యమానగజారావ మనెడు కేకఁ
దాశబాహులఁ బైకెత్తి తగ నగస్త్య
బిల్బుచున్నట్టులున్నదీ వింధ్యనగమ

52

సీ॥ ఒడలఁ బూర్వార్థము నొగి నిగుడించి ప
 శ్చార్థము వంచి యొయ్యనఁ గుదించి
 తలగకె టుత్తానితమ్మగు వెన్నునఁ
 గల వాలమునఁ గొన నలఁతి వంచి
 జూలు బిట్టు విదుర్భుచున్ గొనదేరిన
 కోటల వితతాస్యగుహనుఁ దెఱచి
 మృగపతి గజపతిమీద లంఘించెడి
 నుగ్రాకృతిన్ బూని యుత్సహించి

గీ॥ యెటులఁ జిత్రింపరానటు లెల్లయొడలి
 ముడుపు చెవినిక్కు కదలమి బెడిదపుమొక
 మెసఁగఁ గుంభస్థమై తోకనెత్తి ఫీట్కొ
 తిన్ సలుపుచున్న దదె కాంచితే! వయస్య!

53

క॥ మఱి యదె యకాండచండిమ
 భృభాసురకేసరంబు పారీంద్రము కుం
 జరట్తొక్కంజర కుంభము
 నటవఱలుగఁ జెక్కుచున్నయది కనుగొంటే!

54

క॥ అని యిటులుగ నవరసముల
 కును ననువగు దృశ్యములనుఁ గొని చూపెడు న
 య్యనుగుంజెలితో న వ్వనిఁ
 బనఁదొడఁగె నృపుండు గహనచారిమఁ గనుచున్

55

సీ॥ కురుదేశకుల్యతో సరిగమిగి ఘనసార
 సారవాహినిగా నెసంగుననిము
 నిమ్నదేశప్రపన్నిమ్నగ నోలె న్య
 గోధమ్ములనుఁ గల్గి కొలుసునిము
 నుత్తరగోగహార్యో తరమ్ముగ
 హరిబృహన్నలంబైనయనియు
 నొయ్యార్ల మధుగోష్ఠి యోజ నానావిట
 పీతాసవమ్మునఁ బేర్చునదియు

గీ॥ నైన య వ్వని నలకూబరాత్మ నోలె
 విధృతరంభ విరాటుని పెంపు కరణి
 ముదితకీచకశత బోలి మదకలగతిఁ
 దనరు ఘంటారవావేదితస్యమార్గ

56

సీ॥ మదనశలాకాష్ఠి మనుఁ గాముకుని భాతి
 దినమణి బలె చాయతన్నగలది
 యాత్రోద్యతప్రభు వట్లు మహాప్రత
 లలితంబు హరి వలె లక్ష్మీ కిరపు
 గాణిక్యవిధమునఁ గ్రమపల్లనశోభి
 యామ్నాయసమము శోభించితంబు
 రారాజుజూదంపురచ్చ పురుడు కాగ
 శకునిసల్లాపాతిశయముఁ గలది

గీ॥ యైన నేరెడుచెట్టాక్కటా సదీశ
 భజనసమవి స్తరితబహుఫలవరేణ్య
 మైన కాంతారమున నొప్ప నా నృపాలుఁ
 డటుల నేగుచు నిల్చె న విట్టపిసీడ

57

గీ॥ ఆతపక్లాంతమైన య య్యజ్ఞవిమన్న
 కన్ను వలె జొత్తిలి వెలింగె మిన్నమాని
 కంపుబిల్లిక చరమశిఖరిశిఖరము
 నం దడగుచుండె నంత సంధ్యాంత మగుడు 58

కం॥ ఫలమూలముల నెట్లో
 వలదన్న నొడంబరచి స్పృహలునిఁ దినిసిం
 చి లలితమగు చిగుగాకుల
 తలిమమునఁ బరుండఁజేసి తానును దోడ్చో 59

కం॥ ఇనభుక్తశేషములఁ బం
 డనుఁ గొని మకరందుఁ డతని డగ్గరగాఁ బం
 డెనుఁ దత్కుటజముక్రింద జ
 నెను యామము తన్నిశీధినీసమయమునన్ 60

శ్రీముదిగొండవంశపుకరీరము సతక-విమల్లికార్జున
 స్వామికి నాగమాంబకుఁ బొసంగిన సంత మనస్వికోకిల.
 రామము వీరభద్రుఁ డిల వ్రాసిన వాసవదత్త యన్న మా
 ధ్వీమధురసృవంతి మలి వెల్చె రసోద్ధతముఁ దరంగము 61

వా స వ ద త్త

తృతీయ తరంగము

ఊహాతూలికచే మనఃఫలకమం దొప్పొందఁ జిగ్గించి తా
నూహించెం బ్రయురాలి లోఁ గనుచు న య్యుగ్వీధవుం డింద్రియ
వ్యూహాచంచలతా ప్తి నిద్రితెనో లేదో ! యంతలో వారి ని
ద్రాహాని న్గలిగించెఁ బైఁ జిలుక గోరంకల్ వివాదమ్మునన్ 1

శారికయు న్మృకమ్ము నవి జంటపులుంగులు వాడులాడుటన్
వారు తదర్థవేత్తలు వినంగఁ దొడంగిరి వేడ్క నొండుఁబున్
జీరుచు న క్కుజంపుకొమజీబునఁ జేరిన య య్యుగమ్ములో
శారిక య త్తటిక గసరసాఁగి శుకమ్మునుఁ బల్కె నిటుగా 2

“కొండొక శారికన్ దవిలి కుల్కుచు నో శత ! న న్నొకఁగు ధూ
ర్తుండవు కానిచోఁ దడయుదో ! యిలుజేరగ నింతరాత్రియా
చుండ” ననన్ శుక మ్మనియె “నో శుభశీల ! కలంగనేల ! నే
నొండు విచిత్రగాథమెయి నుండుట రాకట నాలసించితిన్” 3

క॥ ప్రియ ! యది భృహత్కథయు నెం
తొ యపూర్వము నీకు వినుతునో ! నా నది యే
మియనక శ్రవణకుతూహల
యొలున శుకము చెప్పఁబూనె నా కథ నిటులన్

గీ॥ చెలియ ! “కుసుమపురం” బనఁ గల దొక పుర
మది మహావిభవోజ్జ్వల మందు మాడు
గులు సుధాధవళమ్ములు కు స్తరించుఁ
గోపు మందరకుత్కిలకూటములకు

5

గీ॥ పొలుచును బృహత్కథాలంబములకు సరిగ
సాలభంజిక లొప్ప వృత్తాలి వోలె
దగును మాణవకక్రీడితచులఁ గలిగి
య ప్పరీతల్లజమ్మన నుప్పరిగలు

6

గీ॥ ఘటల కెన మత్తవారణకలన సుతల
సన్నివేశము బలిరాజసాధనమము
చితగవాక్షము సుగ్రీవుసేన నొఱయు
నొఱపులాడి ! యుప్పరిగ ల ప్పరమునందు

7

గీ॥ తగు నచటి పంచజనుఁ డజాతమదుఁడయ్యు
సుప్రతీకత్వమునుఁ గాంచి సాగసులాడి !
కల దచటివారిలో నచక్రత సుదర్శ
నతయుఁ దద్వైభవము సమున్నతము శారి !

8

గీ॥ చంద్రధారణమున శివు సత్పథగమ
నమున గాలిఁ దపస్యోదయమున మాఘ
చరమదినమును వృషనస్థితసుచియును
వేసవింబవ లుద్ధించు వీడుజనము

9

సీ॥ నానాసవాసక్తులైన నపతితులు
 స్రగంధులైన వంశాంకురములు
 పక్షపాతములేని పటుహరిసములమర్మ
 భేదులునొగాక వీరతరులు
 నవిదితన్నహృదయంబైనను గులపి
 దీపముల్ తిథ్యతిథిప్రసాదులు
 వారలు కావ్యజీవజ్ఞులునయ్య న
 గ్రహు లసంఖ్యులునయ్య గలరుసంఖ్య

గీ॥ నచటిప్రజలందు గోపాలుడయ్య రాముఁ
 డై, భరతుడయ్య శత్రుఘ్నుడై, ప్రియంవ
 దుండునుం బుష్పకేతునై, యుండుఁ బ్రతిజ
 నుండు ధనదుండునుఁ బ్రచేతసుండు నగుచు

10

సీ॥ ఖండ్రభములను బై గల్గి శరదలకుఁ
 బరపుష్టిచే బిక్కిపకరములకుఁ
 బరిచితేంద్రాణులై సురనారులకుఁ బల్ల
 వానీతరుచుల గరేణువులకుఁ
 గలితరక్తాకృష్టి జలగలకు సుమేషు
 సమృద్ధమున నాడుతుమృదలకు
 సుప్రవాళముల దాల్చుచు నేలలకు సుర
 తోరుకాంక్షల యజ్వళోరికలకుఁ

గీ॥ గనఁబడి బిలాసిసంతాపకాఠిణులుగ
 గరుడిసంతతికి భుజంగవరులు చుట్టు
 కొన మహానటపటుబాహువనమునకును
 నవతువచ్చెద రచటివేశ్యలు సుమాంగి !

11

కం॥ అమరానమరశిరస్సర

సముదయలాలితసదాంబుజాహ వసించున్

హిమగిరితనయ మహిషనను

జమహీధరవజ్రధార చండాఖ్య నటన్

12

గీ॥ ప్రణయకలహప్రణతుడైన భర్త జడల

దొణాడి మిన్నేటి ధార కాల్పాడయ నొప్పు

న య్యపర్ణ నిశుంభశుంభాతిబలవ

సీదవదహనకీల వర్ణింపఁ దరమె

13

ఆ నగరోపకంతమున నారభటిన్ బ్రవహించుఁ బూజ్య గం

గానది దేవదానవుల కైశ్యమునుండి మునుంగ రాలు పూ

ర్వీప పరాగముల్ పరిమళింప రహించు దివిన్ జనంగ భూ

స్థమునుండి యా సగరసంతతి యెక్కిన త్రాటినిచ్చెనో! 14

గీ॥ జీసి హడఁగ సప్తరిజటల వలపుఁ

గళో ప్రణ్యప్రవాహిని కమలజుని క

హులువునుండి ధర్మ మీ మాడ్కి ధార

గా ద్రవించిన దనఁ బేరుగన్న యేలు

15

సితకరిగండఘర్షణముచే దరిపై హరిచందనమ్ము లూఁ

గి తొరఁగు తేనెకల్మిఁ గడుఁ గేరు సుగంధముతో సలీలదై

వతరమణీనితంబహతిఁ బంబి తరంగము లూఁగియాడ నిం

పితమగుతోయమున్ గలిగి పెల్లుగ జాహ్నువి పాటునయ్యెడన్ 16

సీ॥ మహి వోలె సార్వజ్ఞామకర బు తాఁకఁగా
 నుపభోగమునకు విట్టోర్పునదియు
 ఛందంపుకూర్పుతో సరిఁమాగి నెఱి సాగి
 మాలినిన్ లోఁగొని మలయునదియు
 నిద్రకోకనదప్రబుధాంబుజాక్షయై
 శారదదినలక్ష్మిఁ గేరునదియు
 రాజహంసవిభాకరతనయో పేతయై
 గాములఁ గనినట్లుఁ గాల్గునదియు

గీ॥ నైన నది పెనుకొలఁకటు లబ్ధవేలఁ
 దావి బసిబట్టి యలులు స్నేహ దార ననుమి
 తమ్ములై జలమూలలగ్నమ్ములైన
 పుండరీకకుముదమ్ములఁ బూని తనరు

17

కం॥ ఏచిన యంధతమసముచు
 రాచియుఁ డమసాన్వితముగఁ బ్రబలు నరుదుగా
 వీచీకలిలయునయ్యు న
 వీచీదుర్గమమునైన విష్ణుపది చెలీ !

18

కం॥ ఏనాంకజటాభరణుడు
 బూన వికటజూటకుహరమున ము న్నలవా
 టైన టెగుడుఁదిగుడు నిపుడు
 యా నది వర్తింతు సకుటిలావ ర్తంబై

19

నీ॥ సింధురకుంభవిచ్ఛేదనోత్సుకములౌ
 కేసరు లటు పుల్ల కేసరములు
 పెనుబంట్ల పజలతోడ నెనవచ్చి ప్రకాసి
 లెడివగు నారికేళీధరములు
 నతిదూరగప్రళయముల నక్షమ్ములన్
 గల యసంస్కృత యువకసదృశములు
 మునివజ్రపాస క్తములు సదారామాశ్రి
 తములు భరతచరిత్రతులితములు

గీ॥ తరులయందునఁ బడియున్న సురమహీజ
 సూనము లనంగఁ జిక్కిన చుక్కలనంగఁ
 గొమ్మచివరల విరులొప్పు గులకరించు
 దుటుములై యవ్వటారంపుతోటలు చెలి ! 20

గీ॥ మునియుతములయ్యు మదనసంభూతిఁ గలిగి
 యలరు ను త్తంభితాంబుదంబులు నలంకృ
 తులును బలె గృతమాలాంతములు నధిష్ఠ
 యుతములయ్యుఁ జిరంజీవు లోయి! తరులు 21

చందురులేడికాలిబడిఁ జాటు సుధక దడుపొంధకున్నచో
 సందె నకాలమున్ గొంపఁజాలిన క్రొన్నవకంపుఁబూజిగు
 శృంధము నంత జిందగలవోనొకొ! య య్యెలదోటప్రమాఁకులొ
 ప్పసుందరి! వాసిదీటు నెట చూడ మహీరుహవాటి నెన్నఁడుక 22

గీ॥ సూరు తేరి హయమ్ము లనూరు చేతి
కక్క-సవుండెబ్బలకుఁ జొక్కి- కముచకున్న
సల కుటాల చిటారుకొమ్మలఁ జివుల్లు
హెచ్చుదగ్గులుగా నుండుఁటెల ? కలికి !

23

పాతాళం బెనగా భుజంగయుతముం బల్యా ప్తమాప్రోలు సౌ
ఖ్యాతంకం బట లేదు భోగులకుఁ దానైనన్ బనిత్రత్వ మే
పై తోచున్ ససురాలయంబయిన నం దవ్వీడు నానావిధ
స్థీతిఁ దేవకులప్రకాశ మదితిశ్రీగర్భసంకాశమై

24

సీ॥ పార్థుండు వోలె సుభద్రదాన్వితుండు స
భీమసేనుండైన బిరుదు మగఁడు
సబలుండై కృష్ణుండు సవతుగ సత్యభా
మాసురక్తుండైన మానితుండు
పండినవరిమడి పాటిగా బహుధాన్య
కార్యసంపాదనకర్తృతుండు
పరశూరలక్ష్మీచికురభారసుమసరా
మోదవాసితక రాంభోజయుగుండు

ఆ॥ సురతరభసఖన్నసు ప్తసీమంతిని
మంజుకర్ణరత్నమండనాంకి
తోరుబాహుదండధారి శృంగారశే
ఖరన్నపాలుఁ డెల్ల కటకభర్త

25

సీ॥ అని వింట నతఁడు జీవాకృష్టి బచరింపఁ
 దోడఁ బ్రాణములు శత్రులకుఁ దొలఁగు
 మార్గణలతో ప్తిమై వైరులు చనంగ
 నాతఁడు సదృశం బధిగమించు
 నాతఁడు యమవీడినంతనే యరుల త
 లల్ పంటవలఁతి నలంకరించుఁ
 బగపౌజు పంచతఁ బ్రాపింప నాతఁడే
 సంఖ్యాంతరము లేక శాంతి నలరు

గీ॥ ధనదుఁడుఁ బ్రచేతసుండును ధర్మరాజు
 బలవిభేది సదాగతి పావకుండు
 నిర్మతియు శంకరుండు నా నేత యిటుల
 నప్తమూర్తిగ నయ్యు ననప్తమూర్తి

26

సీ॥ చెలఁగుఁ గైతలయందె శృంఖలాబంధంబు
 కోశసంకోచంబు కొలనులందె
 యమరు శృంగారహాని ముదియేనికలందె
 జాతివిహీనత సగులయందె
 కడలఁ దెల్పుటయందె కలదు నక్షీణవామ
 కరణంబు శరభిద పెరుగునందె
 వృషమును విడుచుట పితృకార్యములయందె
 తగు ద్విజక్షితి గ్రామ్యధర్మమందె

గీ॥ నెగడు మూర్ఛాధిగమము సంగీతమందె
 జరుగుఁ గ్విప్రప్రత్యయములందె సర్వలోప
 మంతెకాని ప్రజాసంఘమందు లేదు
 రాజనీతిజ్ఞుఁ డా తేని రాజ్యమందు

27

సీ॥ కలదు యోధులయందె కరవాలనాశంబు
 నిస్త్రీంశతయు ఖడ్గనిచయమందె
 బాణములందె చొప్పడు లక్షదాసచ్యు
 తి యనంగతయుఁ గామదేవునందె
 వెలయు రాతములందె మలినాంబరత్వంబు
 భంగురత్వము రాగభంగులందె
 యశావనావిర్భావమందె మారాగమం
 బధరరాగము నెలయన్నులందె

గీ॥ తగును జనులకు లేదు విదగ్ధులందుఁ
 గనము చలరాగమును గీతముననె కాని
 నీచసేవకులందె కాని పరిధాన
 వారమున ఖర్మలోపంబు పఱగ పడచట 28

క॥ రమణుల కుండదు గాంధా
 రముతెగదెం పుండుఁ గొన్నిరాగములకే
 యిముడదు దుర్వర్తపుయో
 గము చెలులన్ గర్జికాదికములందక్కన్ 29

క॥ రసనాబంధము కూటమి
 యెసపోరులఁ దక్క నీయనియకొనఁ బజకుకా
 బాసఁగదు కృంతనము సకుల
 కెసఁగదు కూకటులఁ దక్క నెట బ్రీయురాలా! 30

క॥ ఆలంకారికమతమున

నోలిక జను గాక యెవరి కుత్సేహౌడే

పాపములు శేవు నృ

పాలుం డా ధర్మపరుడు పాలింప జెలీ!

31

తా నతిపుణ్యమూర్తి యల దైవతభర్త సురాతిపాత తా
దానమొసంగు నంతయు నతండ్రి చెయి న్యతకోటి నాసమై
బూనును దానో యకాచితికి బుట్టినయి ల్లిక నాతండ్రి సజా
స్థానగురుగ్రహం డగుట శక్రు గనుం బతి గడ్డిపోచగాని

సీ॥ చంద్రలేఖారత్న సమలంకృతయు సుకు

మారయకా గౌరీసమాన సుగుణ

దిగ్గజమదర్శి దీటుగా నానంది

తాళియకా మందయానాభిరామ

నవమాలికల సుగంధముతో సచ్చితక

యై వనాలికి సమయగు సుమాంగి

యవ్వరస్సంహతి యనువున మంజుఘో

పావృతయైన సంహతసుకేశి

గీ॥ అంతిపురి గాంతలందెల్ల యనుగు సతి “య

నంగవతి” యను పేర నెసంగు రాణి

తనకు దేవేరి కాగ నా ధవుడు మురియు

చుండు సుఖముగఁ బ్రజ నే చుండు నెపుడు

32

గీ॥ అట్టి యా దంపతులకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము నడుమఁ
దనయ జనియించె “నానవవత్త” యనఁగ
నిండుజవ్వని యిప్పుడా నెలఁతమిన్న
త్రిభువనవిలోభనీయంగఁగి స్తిభరిత

34

గీ॥ పంటకారు వలె భాస్వత్కారకయు సదా
స్థ వలె నచ్చిదద్విజప్రసిద్ధ
రక్షకులశ్రీకి సాక్షాద్విరుక్తినా
నది మాల్యవత్సుకేశాభిరామ
మేరుమేఖల వోలె నెలఁత సుజాతరూ
పాంచిత సుగుణలతాలనాల
యల పులోముని కూక్షు రగుల న మ్ముదిత న
మ్ముదితసహస్రాక్ష ముగ్ధనయన

గీ॥ యుల్లసితగోత్రమై దశాస్య భుజవనము
వోలె సుమనోహరంశాటఁ గాలి వోలె
జనితలావణ్యమాటచే వసని నోలె
నెలయు నెలయూడుఁ గలది య న్నెలతమిన్న

35

గీ॥ ఖచరుల వనమ్ము వలె సదాకల్పశోభి
తమును వింజము వలె మదనమహితమును
నైన పరిణామమొందిన యశావనమున
మోళియుచును నామె తలపదు బరిణయమును

36

ఆ॥ ఇటులఁ జరుగుచుండ నుట్టియించె నొకపు డా
మని ప్రస్తుల్లనశినవసనిహారి
మదమరాళరసితమఃస్ఫురకోలాహల
ముల సరోవరములు మూరివోవ

37

సీ॥ ఆపీతర క్తపలాశినేవలుఁ గొసఁ
దగియుంటఁ బం క్తికంధనుడ నోలె
దోషానుబంధమున్ దోషిఁగి గుణియు వోలె
జాతి లేకున్కి దుర్గాతి వోలె
దమనకాళి నడంచి దండియు బోలె నిం
ద్రాణి కల్లుట సురతాణి వోలె
బటఁగు సుఖాశల వాస్తుకుడటుల “స
తామరస” యనంగ ద్రాబ వోలె

గీ॥ మలసెను వసంతుఁ డంత మస్త్రధరసాతి
పరవశవిలాసినీపదాధరణవికట
తరళచరణారవిందమంద్రప్రహార
కేళి నలకొండఁ గాంతకంకేళితరులు

38

సీ॥ అష్టానసౌభాగ్య మకర సుగంధవా
హమ్మునై శృంగారి యన రహించి
సాలగాజీవోత్పలాల్లిప్రయు క్తమై
ధీవరత్వమ్ము నుద్దించి యించి
సత్కవికావ్యమ్ము సమముగా ననవబ
ద్ధతుహినిపాతమై హితముఁ బెంచి
మరువకములకు పెంపట సమృద్ధసరశ్శ
కుంతసార్థముతోడ వంతుఁ గాంచి

గీ॥ కువలయసమృద్ధి యోగ్య భూధవునిఁ బోలి
మధురమధుఋతు వరుడెంచె మధుమదమున
ముదితలగు గుఱ్ఱైతలు సురఁ బుక్కిలించి
యుమియ వకుళములకు ముకుళములు వొడమె

39

గీ॥ పొదలు సహకారకోరకమ్ములకు వ్రాలి
తేనెద్రావి మదించి యిందిందిరములు
నిరతర్పుంకారహంకారనినదకలన
తెరువరికి సంజ్వరమ్ము సంధించుచుండె

40

నీ॥ మలయు కోమలమైన మలయానిలమ్మున
మసలి మామిడిపూల రసము మెసవి
యా రసమ్మునఁ గషాయంబైన గొంతెత్తి
కుహుకుహూయని వెసఁ గొసరిక్రోల్చి
యలసి క్రమ్మఱి గోవెలలు మొక్కపున్ జెట్ల
మొగడలఁ జీల్చి నా మొగ్గలూపి
యందు వెల్వడిన మరందధారాసార
శీకరమ్ములనుఁ బైఁ జిమ్ముకొనుచు

గీ॥ దక్షిణసమీరణంబను దండిమార
వారణము తాఁక నెద గాయపడినవారు
శర లందందుఁ బో నిండ్లఁ బడినవారు
రవోళఁ బాండుల జోటిబారు

41

కం॥ అతిము క్తకమునులకు నా

యతవిలసన మొదవె నార! యతిదూరవివ

ర్ధితమగు మధువున విక్రియ

గతికిన్ విక్రీత మీ జగంబెల్ల చేలీ!

42

గీ॥ గ్రామ్యగీతుల వైహాసికప్రవీణు

లాలపింపంగ వేడుక నాలకించి

వాని పిన్దులు చర్చరీప్రగతిఁ బాడ

విన్న పథికులు మోహన వివశులైరి

43

మకరాంకుండను మీనలుబ్ధమతి యామై పాంథహృన్మీనపా
ళికినై పన్నిన గాలమో! యనంగఁ బొల్పె న్మోక-పుంబువ్వు చం
పకపుష్పంబు వియోగిమానమథనప్రారంభుడౌ పుష్పబా
ణు కనతానకశాణచక్రమనఁగా నున్పారి సంభాసితౌ 44

భ్రమరము లున్న మల్లెవిరిబాహు వనేందిర తాల్చు నిండ్రనీ
లముల సుపాణి పేరనఁ జెలంగెఁ బ్రియా! యట మధ్యమధ్యఁ దేం
ట్లు ముసరి రెండురంగుల వెలుంగు నశోకఁపుగుచ్చ మర్థద
గ్ధము మరుకాటినిఁ జెనసికాల్పెను పాంథులమానసమ్ములౌ 45

విలిఖితమా ప్రసూనశర పేరున నక్షరపంక్తి నాగ బి
ట్టలరెను చూతనూతనసుమాశుగమూలమధువ్రతాళి వృం
తలులితమైన మల్లెపువు తద్గతభృంగరవమ్ముతోఁ బ్రకా
శితై ద్విజగమ్ములౌ గెలిచిది త్తజుడౌ త్తినశంఖమో! యనౌ 46

నవలాక్షరసపంకపల్లవితమై నాణెంపుటందెల్ రణిం
 ప విలాసమ్మను తీవపాదు తరుణీపాదమ్మునన్ దన్నుచి
 న్నవికాసమ్మనురాగమున్ జెలిపె నోనాతీ! యశోకమ్ము కొం
 జిపురాకున్ జిగిపేరిరాగమున నా శృంగారకాలమ్మునన్ 47

గీ॥ మధురమధుపూర్ణకామినీమంజువదన
 కమలగండామసంగసంఘటితసుమము
 వకుళవృక్షమ్ము తన్మధుపరిమళంబె
 తన సుమమ్ముల వెలయించె దరుణి! యపుడు 48

సీ॥ రతిలోలలాటీలలితలలాటగతాల
 కసుమసౌరభమధుగ్రాసి యగుచు
 గామవిద్యోతీరకర్ణాట సుందరీ
 స్తనఘసృణామోదధారి యగుచు
 యశావనోద్ధతకేరళీవరగండప
 త్రావళీపరిచయాధ్యక్షుడగుచు
 సకలకలప్రౌఢచతురవాజ్మాలశపీ
 వరకటిబింబసంవాహి యగుచు

గీ॥ నిరతసురతపరిశ్రమపరవశాంధ్ర
 కామినీపీనవక్షోజఘర్మబిందు
 శీతలుండొచు విహరించె జెలియ! యపుడు
 గంధగీగంధపూర్ణాదు శృంగారి యనంగ 49

రణరణకమ్ముతోడఁ గలరావముతో నసరాంతవాసిని
జనము చరింపఁ దచ్చికురసంభృతసౌరభలుబ్ధ బంధర
స్వనముల యుంకృతి న్నధురభావము నాసలఁ దొట్టి యాఁ ద
క్షిణశిశుగంధవాహము సఖి! సుఖ మెంతనిచెప్ప నామనిక 50

క॥ ఆ సమయమున ధరాపతి

వాసవదత్తకు నిజాత్మభవకుఁ బరిణయం

బాసించి తదిచ్చునుఁ ద

ద్వాసీముఖ్య లెఱిగింపఁ దాఁ దెలిసికొనెన్

51

గీ॥ తెలిసికొని యట్లు కొమరిత తివిరినట్లుఁ

దత్స్వయంవరమునుఁ దీర్పఁ దలఁచి యతఁడు

సకలదేశాధిపతులకుఁ జాటఁబంప

వచ్చి రెండఱొ యా స్వయంవరముఁ గోరి

52

గీ॥ రాజులందఱుఁ దన్నగరమ్ముఁ జేరి

గువ్వకోల్లొని యందందుఁ గూరుచుండి

రుచితపీఠమ్ములం దల యుర్విపఠిస

భాంతరమ్మున నాఁడు స్వయంవరమ్ముఁ

53

సీ॥ జ్ఞేమినినుతమునఁ జరియించి రనఁగఁ గొం
 ద అట తథాగతధ్వంసమతులు
 కుముదాకరఖ్యాతిఁ గొనిరి భాస్వద్దర్శ
 ననిమీలనమునఁ గొంద అట కుపులు
 కౌంతేయు లటుల నక్షహృదయాజ్ఞానహృ
 తక్షములైరి కొంద అధికార్లు
 స్వర్ణపర్వతపరిసరరీతిఁ గలరు కా
 ర్తస్వరమయులు కొంద అధిపతులు

గీ॥ కొందఱో శకునశ్రావకులుగ బోయ
 లటులనుకొ గొంతమంది రూపానుసార
 వ ర్తనమ్ముల వేఁటాడువారివలెను
 గల రల స్వయంవరార్థిభూకాంతులందు

54

సీ॥ సాంవత్సరికఫలసందర్శనమునఁ గొం
 దఱు కానఁబడిరి ఖంజనము లట్లు
 కొందఱు దివ్యచక్షుర్వృక్షిఁ గృష్ణాగు
 రులతోడఁ బా. డవతులితు లైరి
 కొట్టవచ్చినవారిపట్టునఁ గొందఱు
 స్వబలాధు లైరి ధరాధిపతులు
 కొందఱు నెలకారునందలి దివసమ్ము
 లట్లు దూరప్రవృద్ధాశఁ గలిగి

గీ॥ రచటఁ గొందఱు పాణిగ్రహమ్ముఁ గోరి
 యును నసుకరమ్ముగా నెంచుచు డ సుస్థి
 రాత్ములై రధరీకృతులయ్యుఁ గొంద
 టిటుల వివిధాత్ము లుంజి రా నృపులయందు

55

క॥ కొండలు తిర్యగ్గతు లటు
గండముఁ గొన ద్రోణశాస్త్రగతిసూచకులై
రందుఁ గురుస్సేనికులుఁ బలె
గొండలు చెలిఁ బెండ్లియాడఁ గూడినవారల్

56

గీ॥ అందుఁ గొండలు కలరు భృహత్కథాను
సారులనఁగ గుణాఢ్యు లా జాడ నున్న
రాజకము రాజసత్కారరాజితము స్వ
యంవరాదర్శనోత్సుకమయ్యె నపుడు

57

సీ॥ పార్థుని యని వోలె వందిఘోషము మ్రోయ
తబిసిచోట వలె వితాన మొప్ప
రాట్నభకుం బోలె రాజోపహారమై
దివి నోజ సుమనఃప్రదీప్తి వెలయఁ
బరిహాసగాఢలఁ బలుకు ప్రోడలు సఖుల్
శృంగారరస మొల్కఁ జేరి నిలువ
దగ్ధకృష్ణాగరూద్యధూపవాసన
భ్రమరముల్ బరిచీర్చి పాడుచుండ

గీ॥ నతిరభసహాససౌరభ మాశ్రయింప
గమగమల తావు లీను సుగంధవస్తు
చయ మవఘళింప నొప్పు మంచమునందు
మత్తకాశిని వాసవదత్త కలదు

58

గీ॥ అవ్వారాహోహ యాహోహాంతమందె
కలయఁగనుఁగొనె రాజన్యకంబునెల్ల
మరలఁ గని విని యొక్కరొక్కరిని మఱిలెః
గాని యేరిని వరియింపఁ బూనదయ్యె

59

గీ॥ దాన విఫలమయ్యెఁ దత్స్వయంవర మంత
రాజు లెల్లఁ దోసిరాజు లగుచు
నింటిమొగమువట్టి రింతి వాసవదత్త
రేయివడుట నిద్దురించె నంత !

60

క॥ నిదురించి యామె రేకడ
పదనునఁ గలలోనఁ గాంచెఁ బనువపునెఱిచ
క్కదనమను దనము మిక్కిలి
యదిమిన గది యనఁగ నొప్పు సధిపతి నొకనిన్

61

సీ॥ అల లేడి కీడు రామాకర్షణప్రౌఢి
నఖిలవిద్యాలతాద్యాలవాల
మంగడసంశోభి యతఁడు వాలికి జోడు
కలకంఠగతిహరికంఠవహుఁడు
శరధి మాదిరి మహాసత్వతేజోనిధి
ఘనఘనాఘనకనత్కరకధారి
వృద్ధశ్రీహోమోదవిధి జయంతుని వంతు
గుణమణిగణపు రోహణనగమ్ము

గీ॥ వాఁడు శృంగార మను మ్రాని ప్రభమకంద
మలరువిలుకాని కథ లనునట్టి నదులు
పుట్టు మెట్ట సుశీలంపు మూలగృహము
తిరిగదభిరామమూర్తి భూభుజుఁడు చెలియ !

62

గోడన్ జేయినిఁ దుంగభద్ర యగు ముక్కు-
 న్నరకదోక్తి న్నుదా
 పాదిన్ శోణపు మోవి మాలిని సిగ్గన్ స్వ
 ర్వాహినిన్ గీర్తి నా
 వైదగీసహకారమాధవుఁడు సంప్రాపించె
 బుణ్యాపగా
 మైదుర్యాన్వితమూర్తియో! యనఁగ సం
 భాసించె బాణప్రియా!

63

కం॥ మాటలబోటికి మాటల
 జోటికి స్పర్శాగ్రహము సుజనత ముఖమై
 పాటించిన యాదర్శము
 కోటిరం బతఁడు రాజకులమునఁ గలికి!

64

అలఘుయశఃపురంధ్రీకి స్వయంవరభర్తగనైన యట్టి రా
 కొలపునెల న్నెలంత కలకోరిక లీరిక తెత్తఁ గాంచి య
 క్కల విడ లేచి వానిఁ దన కాంతునిఁగా మది నిశ్చయించి తా
 వలచి తదీయరూపవిభవమున కచ్చేరువొందె గామినీ!

65

గీ॥ అతఁడు “చింతామణి”శున కాత్మజన్ముఁ
 డైన “కందర్పకేతు”నిఁగా నెఱింగె
 వనిత యా స్వప్నమందె కావునఁ దదీయ
 సంజ్ఞ మానసముద్రగా నవదరించె

66

గీ॥ వలపు ముప్పిరిఁగొన వాని పలుకుతీరు
 వాని మోమునుఁ గోమును వాని సౌరు
 నద్దమున యట్లు బింబింప నాత్మయందు
 నిటుల వర్ణింపఁ జొచ్చె న చ్చటులనయన

67

తన నిర్మాణచణత్వ మంతయును సందర్శించి “యీ సృష్టి జేసిన నెట్లుండునో! చూత” మన్న కుతుకశ్రీ హేష్ట్రలోకత్రయికోగౌనబౌ నే సమవాయరూపపరమాణుల్ వానిఁ బూరించి వీనిని నిర్మించెనుఁ బో! విధాత్మఁడటలన్నిన్నఁడెనే! యందముల్ 68

కం॥ ఆ రీతిఁ గానిచో న

య్యారే! యిటువంటిచానె! యందముచందం

బారయనె! నేను నిల నె

వ్వారికి నెన్నఁడును నిట్టి భాసము కలదే!

69

సీ॥ ఖగు లెల్ల వలదన్న మగఁడు యముఁడు కాగ

ధూమోర్ణమను వెంత తుఱగలింఁచె?

నశయోగమున నడవులఁ బట్టి వలపోసె

దమయంతిబ్రతుకు సార్థకతఁ గలదె ?

దూర్వాసుఁడు శపింప దుష్కృతు వలచి శ

కుంతల కేమంత కుశల మయ్యె?

మహిషియై యజకేళి మరగిన యిందుమ

తీదేవిమనుగడ తృప్తిఁ గలదె?

గీ॥ ఊరుజితరంభ రంభ య మ్మేరుగిరిని

తంబమున నలకూబరు దనివువలనఁ

దనియునే! వీనిఁ గవగూడి తనియుఁ గాక

యితనిఁ దలఁపని సుఖ మెంత యతివ యెంత !

70

గీ॥ యక్షగంధర్వులను నేకాక్షి యగు కు

బేరు ధనవంతుఁడొనని పెండ్లియాడె

ఋద్ధి దుర్బుద్ధి కావొకొ! యిద్దవురుష

సౌఖ్య మొదవని సతికి సంసార మేల ?

71

క॥ ఇ త్తైఱుగున న వ్యాసవ

దత్త కలనుఁ గన్నవానిఁ దలఁచుచు మోహం

బెత్తి యిటులఁ బలువిధముల

నత్తరుణుం గూడు తెన్నడని తలడిల్లున్ఁ

72

గీ॥ తద్వియోగభరాత్రి దుర్దాంతముర్ము

రాగ్నికాగ మనోజదావాగ్ని కాగ

నట్టి మంటల నడుమ నల్లాడె మిగుల

నా తలిరుబోణి విలపించు నగ్గలముగ

73

సురభియుగాంతపావకము చూఁడినటుల్ మలయానిలచ్ఛల
స్ఫురితహారాగ్నికీలికలఁ జొచ్చినటుల్ వెడగుల్ వసించు దు
ర్భరబలిసద్మమందుఁ దమిబంధము దూఱినటుల్ ప్రశూన్యమై
కరణసమూహ మున్నటులుఁగాసిలు నామె వియోగ వేదన74

సీ॥ చీలతాపడముచేఁ జేతఃఫలకమందు

బిగియింపఁబడినట్లు నిగళితునిఁగ

నాత్మఁ జిత్రితుండు నైనట్లు విభక్తుగా

నంతరారోపితుం డైనయటుల

నెద వ్రజసారంపుపదనున నతికింప

బడినట్లు నసువులఁ బట్టినటుల

నస్థిపంజరమున నధివసించిన భాతి

మజ్జారసమున నిమజ్జితునిఁగ

గీ॥ నంతరాత్మ నధిష్ఠించి నటుల మర్క
 కీలితునిఁగాగ పలలసంకీర్ణ రుధిర
 మిళితునిఁగ నెంచు వాని న మ్రొలఁత స్వాంగ
 మంత కందర్పకేశుమయఁబు కాగ

75

నీ॥ చెవిటి మూగయునుఁ బిచ్చిదియె! యనంగ దో
 చును రిత్తచూపులఁ జూచు బయలు
 సంధురాలన నింద్రియజ్ఞానశూన్య నా
 మూర్ఖిలై నో యన ముచ్చముఁబుఁగు.
 జవ్వనంపుకడలి జవ్వాడు తఱగల
 కగ్గమైనదన నట్టిట్లు దూఁగు
 దమకంపుద్రాశ్శచే దాఁ గట్టఁబడియెనా
 దగర పట్టె ననంగ నగడువడును.

గీ॥ నతను పుపుటమ్ము లదరంటె ననంగ రూప
 భావనాశల్యకీలితనా వెలంది
 మలయపవనహతిఁ జీవములనుఁ బాయు
 నో! యనఁ దపించు నెడబాటు నోర్వలేక

76

సకి శుచిభావనావిషరసమ్మున ఘూర్ణిలునట్లుఁ దోచి యో
 ర్వక మదనజ్వరమ్మునుఁ గుర గటి బోటుల నిట్లుఁ బలుకు నో
 సకియ! యనంగలేఖ! కరసారస ముంపవె! నా యెడఁ గటా!
 సెక మేయు హెచ్చెఁజూచి తో!యినీ! భరియింపఁగనోపఁ బాపమున్

సీ॥ మదనమంజరి! ముగ్ధ మలయజోదకమునఁ

జడువవే! నాదు గాత్రముల నెల్ల
తరళ! తరంగవతి! గుచిరకేతకీ

రజ మంగకమ్ముల రాల్పగదనె!
వామా! మదనమాలినీ! మంచి చల్లని

పెనునాఁచువీచోపు నిరచేమె!
సరళ! వసంతసేనా! నాదుకేశవా

శమ్మును ముడువవె చక్క దిద్ది

గీ॥ చిత్రరేఖిణి! చపల! యీ చిత్రపటము

నందు లిఖియింతమే మనోహరుని రూపు

భామిని! విలాసవతి! యద్దవే! మనోజ్ఞ

తారచూర్ణము మెదిసి నా తనువునందు

78

మొల్లసుగంధి! మొల్లలనుఁ బూంచిన మేలరహకువీవనల్

చల్లగ వీవవే! కనుల జాల్మాను బాష్పకణమ్ము లొత్తవే !

యల్ల సుకాంతి! కాంతిమతి! హాయిగఁ గప్పవె! తామరాకులన్

బెల్లగ నీ యురోజములఁ బేరిచి రాగిణి! రాగలేఖిణి! 79

క॥ భగవతి! నిద్రాదేవీ!

తగవే! ననుఁ బూనకుంట తాతను నిందిం

వగఁ వలసెఁ బ్రియుని లలిఁ దో

గగ నా కొడలెల్ల కనులుగాఁ జేయమ్మికె

80

కుసుమశరాసనా! మహితకూర్పుము! మొక్కెదమాదృశానురా
గసహితకామినీజనముకై యనువశ్యముగా మెలంగు మం
తె సురతమౌ మహోత్సవపునీక్షకు నొజ్జవు దక్షిణానిలా
విసరు యధేచ్ఛ నా యుసురు వీగె వహింపు మిదేతోఱంగెదన్

గీ॥ ఇటుల వివిధోక్తు లాడి యయ్యిందువదన
సామ్మసిలె నంత వేఁ జెలుల్ చుట్టు మూగి
తనుపుజేసేత లువచరించిన లతాంగి
తెలివిఁ గొని లేచి విహరించె జలువయెడల

82

సీ॥ పద్మినీదళముల స్రస్తరమ్ములయందుఁ
బ్రాలేయ మొలికిన రాలయందు
నలఁతిగాడ్చునఁ దూగు ననఁటితోటలయందుఁ
జవురుపుప్పమ్ముల సెజ్జలందుఁ
గెందమ్మికోలఁకుల కెలఁకుల జబ్బరైన
చల్లని చందనచ్ఛాయలందుఁ
ఘనసారసారమ్ము క్రమ్మి గుబులొక్కన్న
తటిసీతటీసైకతమ్ములందుఁ

గీ॥ జెలులు కొనిపోవ నందందు నిలిచె విశ్ర
మించె వాసవశత్రు యొకించుకంత
తాప ముడుపుకొనంగ శైత్యమునఁ గాని
కొనరె నదియేమో! బాధ తగ్గుటకుబదులు

83

గీ॥ ప్రళయకాలమందుఁ బన్నిద్ర టిను లొక్క-
 మొగినిఁ దీండ్రిలంగఁ బుట్టువెట్ట
 సరిగఁ దీవ్రమైన విరహాగ్నిపరితాప
 మున నలంగెఁ బుప్పుబోడి మధుర!

84

గీ॥ అతని యాకృతి పొడగట్టినట్ల యుండఁ
 దనివి తీరక మఱిమఱి తలఁచితలఁచి
 ప్రియుని నీరీతి మరల వర్ణింపఁదొడఁగె
 భర్తృదారిక భావవైభవము తనుక

85

పాలసముద్రమం దలఁతిపాటిగఁ దూగు కడళ్ళ కూటువకొ
 బోలిన వీని చిర్నగవు పొందికలో నిగురాకుమోవికెం
 డాలు తుఱంగలించె వదనంబు పయోజనమం బహా! శ్రుతి
 శ్రీలకునై ద్విజద్వయమూరీతిఁ బ్రియంపడె రెండుకన్నులున్ 86

గీ॥ సహజ పరిమళమైన యీ సభ్య ముఖము
 నందు నెత్తావి మూర్ఖున ముందు దప్పు
 బఱచె ననఁ దగె నాసికావంశలక్ష్మీ
 యక్షరశ్రీలు వీని నామాక్షరములు.

87

మచ్చ యొకింత లేని విధుమండలమందుఁ గళామృతమ్ముతో
 వచ్చెడి నెన్నుఱుంగులనఁ బొండురముల్ రదనమ్ము లొప్పు నీ
 యచ్చున వీడు కన్నడి యనంగున కొచ్చెముఁ దెచ్చెరూపమం
 దెచ్చటనుండుమెట్టు నిత డిద్దము లచ్చట వెల్ల పుణ్యముల్ 88

కం॥ కన్నులఁ బ్రతిబింబించె న

న న్నభిమాన వ్రాసబడియె నాఁ జిల్లరచం

దున్నటుల నెదుటఁ దలఁచుచుఁ

గన్నియ వర్ణించె నెఱిగొ కందర్పవిభున్

89

గీ॥ అటులఁ దలపోసి వలవంత నంగలార్చు

నామెతోఁ జెప్పి చెలికన్దై లనిపి రపుడు

శారకఁ దమాలికాఖ్య నీ భూరుహమ్ము

మొదట నది యున్న దధిపతి వెదుక వచ్చి

90

కం॥ ఇది కథ కలసి యిరువురముఁ

గదలుటఁ దడవయ్యె నని శుకం బన నదియున్

ముదమందె రాజు సఖుడును

ముదమందిరి విన్నవారు భూజము క్రిందకొ

91

*

శ్రీముదిగొండవంశపు కరీరము సత్కవిమల్లికారున

స్వామికి నాగమాంబకుఁ బొసంగిన సంతం మనస్వికోటిలా

రాజుము వీరభద్రుఁ డిల వ్రాసిన వాసనదత్త యన్న మా

శ్రీమహాభక్తసమితినిఁ దృతీయతరంగ మురెక్కొ బ్రశస్తమై

వా స వ ద త్ర

చ తు ర్థ త ర ం గ ము

*

విని రా ట్పు తు డటుల్ ముదమ్ము విరియ్ స్వీయస్థలోపాంతమం
దునె యున్నట్టి తమాలికం బిలిచి తన్నున్ దెల్ప నా గోరువం
క నమస్కార మొనర్చి జాబాకటాసంగన్ వే మరందుండు దా
నిని రేయెండవెలుంగునన్ జదివి వించెన్ తేని కీ రీతిగా 1

గీ॥ “అస్థిరమనస్కయగునుఁ బ్రత్యక్షముగను
నరసియున్ విని కామిని యావనవతి
స్వప్నమందునె యనుభూతభావయ్యున
నే కరణిఁ బ్రత్యయమును దృఢీకరించు” 2

అని చదువంగ వీనుగవ నర్థరసమ్మును గ్రోలి తా సుధా
వనధినిమగ్నుడై నటుల భవ్యసుఖమ్ముల నెల్ల యేలిన
ట్లు నృపతిచంద్రుఁ డుబ్బునదలంచి పులుంగును గారవించి మే
ని నిమిరి దానిఁ బెంచు రమణీమణిఁ గూర్చిన వింత లేమనన్.

అది యజమానురాలివిరాహార్థి ప్రవర్తన మాత్రవృత్తి చ
క్కఁదనము బ్రస్తుతిస్థితియుఁ గాదగుకార్యము దండ్రీభావమున్
మొదలగు నెల్ల సంగతుల ముద్దుగఁ బూసలబోహణించిన
ట్లాదుగఁగ వాకొన న్వినుచు నుత్సుకతం బవలేగఁబుచ్చుచున్
ఆ నరనాథుఁ డప్పలుగు నర్మిలిఁ జేగొని యేగ నంత దో
డైన మరందుతోడ నపు డా సముదంతముఁ జాటనోయనం
భానుడు పశ్చిమాన్వితొనపై నిలిచెన్ దివసంపుకోడి పైఁ
బూనిన గుండ్రజుట్టనఁగఁ బొల్చిన యెట్టిని మండలమ్ముతో 5

సీ॥ చక్రవాకముల కష్టము లెంచి దీనాస్య
 డైనా డనఁగ మందిమాన మొంది
 యొక దరిదుండొ పోలికఁ గల వసువులఁ
 గోలుపోయి విషాదజాల మంది
 వారుణీ సంగతుండై రాగవశుడునై
 బలభద్రదేవుతో బాటిఁ గాంచి
 సూరిపాశమున సంజ్ఞారక్తుడై శాక్య
 సముడు నా రక్తాంశుకము ధరించి

గీ॥ తరళతరళమ్ములును భయంకరము లైన
 యలఘువీచుల నూఁగిసలాడుచున్న
 పవడముల కొమ్మ యన లోకబాంధవుండు
 మునిఁగెఁ ద్రుటిలోనఁ బశ్చిమాంబునిధి నీట

6

గీ॥ గగన మనెడు కాపాలికు కరమునందు,
 మధురమధుపూరితకపాలమా! ప్రతీచి
 యను విలాసిని తలదువ్వనపుడు కనక
 ముకురమా! సూర్యమండలము తుదిఁ దనికె

7

గీ॥ వింటియమ్మానతరువున విరుల గుత్తి
 కూకుమల బాడిదపు మ్రాని కుసుమరాశి
 నింగికంకేలిపూల హొరంగుగుబురు
 వ్రాలి భగవానుడు మరీచిమాలి క్రింకె

8

సీ॥ సిందూర మొత్తు బూసిన బాసవాలేస్తు
 బటువుకుంభముతోఁ బాదరించి
 వారుణీగణిక యొయ్యారి కీలించిన
 రత్నకుండల మన రాగ మొలికి
 తటిక త్రివేట నెత్తుఱు గార్చు పెనుపవ
 లెనుముకంద మ్మన నెఱ్ఱవారి
 సంధ్యాపురంధ్రకి సరసయావకపత్ర
 రేఖయో! యనఁ జేగుటించి మెఱసి

గీ॥ చండతాండవచటలధూర్జటిజటల
 మకుటవికటనిబద్ధవాసుకిఫణావి
 శాలమాణిక్యకర్ణభూషణసనాభి
 తపనబింబంబు మినికె నస్తమయవేశ

9

సీ॥ వినుకొలంకునఁ గల విడితామరల తీవ
 చరమాబ్ధివిద్రుమభరితవల్లి
 తారానుర క్తవిస్తారరక్తాంబర
 నిభృతి నొప్పిన శ్రమణీమతల్లి
 మిన్నుప్పరిగపైనఁ జెన్నొంది మాంజిష్ఠ
 రాగమ్ముఁ గురియు నెఱ్ఱని పతాక
 కామినీరత్నంబు కాలేయవిలసదా
 తామ్రపయోధర కమరూప

గీ॥ లక్ష్మీ తన వరమున లబ్ధపీతాంబర
 పల్లవానురక్త వారకాంత
 కపిలతారకలనుఁ గల ముంగి మరు తేరి
 పొంగు మ్రనంగఁ బొలిచె సంధ్య

10

గీ॥ ఉచ్చ కేసరముల కొన లొఱసి కన్ది
కలుగ నిఱుకున సంకుచజలజగర్భ
కోటరకుటీరములయందుఁ గుటిలరీతి
నత్తమిలుచుండెఁ దేండ్లు పద్మాకరముల

గీ॥ “తమ రిటుల దయసేయఁ బ్రార్థన” యటంచు
వరుణుఁ డా భగవాను భాస్వంతుఁ డోడు
కొని చనుట నొప్పు ఘనరత్నకుట్టిమంపుఁ
బట్టువలువల పథ మన వఱలె సంజ

సీ॥ సకల కథానివృత్త కథక గృహగమ
నత్వర ములుసూపె జత్వరముల
ధ్వాంక్షముల్ వసతిసాకాంక్షములయ్యె గృ
హస్థులు సాంధ్యవ్యవస్థులైరి
కలకలవికలబకము లయ్యె వనతరుల్
క్షుద్రలు కృతమారముద్రలైరి
నిద్రార్థ విద్రావితద్రోణకుల కలి
లకులాయ మయ్యె నూళ్ళ కుటజాళి

గీ॥ వాఁకదరి లేతపచ్చికబయలుఁ జెలఁగు
జాణల ప్రసంగములు విని సంతసమ్ము
చే కొదాళించు వారిపైఁ జిట్టుమనిరి
వృద్ధు లయ్యెడ వేదాంతబద్ధు లగుచు

సీ॥ మారుఁ డుచ్చరశరాసారంబుఁ గురిసి సాం
 సారికశేముషీచోరుఁ డయ్యె
 గృహజాలవివరముల్ విహితకాలాగురు
 ధూపగంధోద్ధారధురము లయ్యె
 శంభళీభాషానుసారకేళివేష
 భాజనం బయ్యె దాసీజనంబు
 గంధకారికలు మేఖలలఁ బూంచు వధూజ
 ఘనములు జల్పనాఘనము లయ్యె
 ఆ॥ వెంటఁ దవిలియున్న విటుల నశ్శీలమ్ము
 లాడు పడుపుఁజెలుల నాలకించి
 సంధ్యవార్చఁ బోవు శాస్త్రుల సహస్యించు
 చుండి రపుడు సంజ మెండుకొన్నగ

14

సీ॥ తిమిరతర్జననిర్గతములైన దినమణి
 దీప్తులో! యన వెల్లె నీపవంక్తి
 జీర్ణించియున్న పెంజెట్ల తొట్టలనుండి
 వెలిఁ బాఱఁజూచె గూబలకొలంబు
 కపియాధకాపేయకలిలమ్ము లయ్యె నా
 శ్రమములయందు వృక్షమ్ము లపుడుఁ
 బ్రాప్తకుక్కుట మయ్యెఁ బొలిందనిష్కుటం
 బెగిరెఁ గఱ్ఱలకుఁ బెంపుడు నెమళ్లు
 గీ॥ నాలుకల నూసి ముదుచుట్లు జోలవాడి
 యలఁతి కరతాడనమ్ముల సలిపి నిదుర
 బుచ్చ సరనిద్దురల శిశువులునుఁ గన్ను
 మోడ్చుచుండిరి సందెజామఁ సుఖకరము

15

సీ॥ ఇంచె రోమంధమంధరమృగకుటుంబ
 వేష్టితమృదిష్ఠగోష్ఠీనపుష్ట మడవి
 ధూళిలుతితోత్థము కులాయదోహలమునఁ
 బాతె నయ్యెడఁ గలవింకపక్షికులము

16

ఆ॥ కలహవికల మైన కలవింకకులమున
 కలకలముల కలిమి కొలకొలమని
 తామె తివిరినటుల సోమించె సిగరముల్
 కొండయందు సంజ మెండుకొనఁగ

17

కం॥ క్షణదానురాగచతురత
 గణికల బలె సాంధ్యశిష్యగణ మనదీవెల్
 దనరెఁ దులాధారుఁడు లే
 ని నభం బపు డట్టి వివణినిం బురుడించెన్

18

కం॥ పుటకినులు దళపుటమ్ముల
 ఘటియించెఁ బరిభ్రమించెఁ గమలవనములో
 నటునిటుఁ దేటులు రేజీఁ
 కటిచే ప్రతిహతము లైన గతి నవ్వేళన్

19

వనజిని భర్తృదేవత ప్రభాకరు భర్తనుఁ బాసి వేదనన్
 గని కురరీరవచ్చలమున నిల్వపించుచు సాంధ్యరాగబిం
 బనిభృతవహ్నివర్ణ మగు వారిఁ బొసంగెను దుఃఖదుర్భర
 మ్మువదనువున్ దొఱంగుటకుఁబూన్చినమంటనుజొచ్చెనో!యనన్

నీ॥ గట్టిగాఁ జదువని గణకుండు వలెఁ బ్రదో
 పమున నక్షత్రసూచన మొనర్చె
 పౌధసిద్ధాంతంబు వంతునఁ బ్రత్యక్ష
 వస్తుసంతతుల నవహవింఁచె
 దులువపె తనముతోఁ దూలఁదూగి సకలాంత
 రముల నూరకయ తిరస్కరించె
 నర్కోదయారంభ మంగమ్ముగఁ గువల
 యంబును నంకుచితం బొనర్చె

గీ॥ ఖచరులవనంబు వలెఁ గౌశికప్రచార
 మగుచు వినిమీలదింపినరా జలిపుట
 ఘటితరాజప్రణామసంగతి నెసంగె
 భూనభోంతరఃపూర్ణ మైన తమము

21

నీ॥ ఘనతరప్రస్థరకతినతరములందు
 గట్టుపట్టులయందు గండరించి
 గవుల నిద్రించి మేల్కొను సింగముల నేత్ర
 కపిలచ్చవిచ్చటఁ గండ్లు లెఱచి
 యీరెండపొడ రాని యిటుకులందు మిణుంగు
 రులు పెంచఁ బ్రాణము నిలిచి పొఱలి
 జ్వలనధూమమున మారసళితమై కామినీ
 వాలసంస్కారధూపమునఁ బెరింగి

గీ॥ పృథులమధుకరముల నలుపెక్కి గంధ
 సింధురఘటాకటమ్ములఁ జిప్పిలెడి మ
 దాంబుధారల ముదిరెనో! యనఁగ జగముఁ
 గ్రమ్ముకొని యంధకారమ్ము కావరించె

22

సీ॥ తరుణుల దీర్ఘకుంతలనిగన్నిగవిస్సు
 రన్నీలరింఛోళి రాటుదేలి
 యవటాంతరమ్ముల నడరి కండలు వెంచి
 యింద్రదరత్నజ్యోతి నేపుమీటి
 తఱచు గుబురొన్న దళములఁ దెఱపీని
 తాసింఛముల నీడఁ దాండవించి
 తద్వనోత్కటబహుతరుసూనపుటపిహి
 తపదపట్టదముల దందడించి

ఆ॥ ఘోరఘస్మిరోరు కుండలిభోగబాం
 ధవము మ త్తదంతిదంతకాంతి
 తర్జనప్రకాండజర్జరితమ్ము నై
 యిరులు ముంచియెత్తె నెల్లకడల

23

సీ॥ అల మహానటు తాండవాటోపమున హాటి
 గంగఁ జిందిన బిందుగణము లేమొ!
 రవిగుతాల్ దవు బాటి దివిఁ గడు నలసి క్ర
 క్కిన పెన్నులుంగుల కణము లేమొ!
 ధవుఁడు ముజ్జగముపై దండెత్తు నెడ రతీ
 దేవిలాజాంబలుల్ ప్రోవులేమొ!
 మను మోసిమోసి డీలిన దిగ్గజముల గం
 డచ్యుతశ్రమజల లవము లేమొ!

గీ॥ యిరులమసి నలుపార్చి యుప్పరపుచరక్రి
 మందు విధి విశ్వగణకుండు చందనుబల
 పమున సంసార మెల్ల శూన్య మని తెలుపఁ
 జాట్రినవి సున్నలేమొకో! చుక్క లొదవె

24

సీ॥ చెదరిన దివ్యలక్ష్మీహారమణులూ! మి
 స్నిర్వామిలోని డిండీరతతులూ!
 రతిదేవి వియదంకణతలమ్మునందు స
 మర్పింప నొప్పు నాతర్పణములూ!
 వలరాజు విసరిన గుళికాస్త్రగుళికలో!
 గగనకాసారంపు కలువపూలూ!
 శిశిరాంశు వను కామచితినుండి సుడిగాలిః
 జెదరిన యెముకల చిదురుపఱలూ!

గీ॥ యెగయు నిరులపొగళ్ ధూమ్ర మెసగు సంజ
 మంట వేగుచుఁ జదలను వంటఁబుంటి
 మంగలమునుండి యంతటఁ బొంగి పెటిలి
 చిందు పేలాలూ! తారకల్ చెంగలించె

25

గీ॥ నింగి బొల్లుఁ గల పడంతి యంగుఁ దాల్చె
 గడలు తమ నాయకుని దివాకరునిఁ గోలు
 పోయి పురపురఁ బొక్కె నాఁ బూనె నపుడుఁ
 జక్క లనియెడి కన్నీటి చుక్కగుముల

26

గీ॥ మిగుల నుచ్చాస్వసరచనమున్ నిగుడ వక్త్ర
 లలితఘటనలు సంశ్లేషములునుఁ గడుఁ బొ
 సంగ సత్కావ్యరత్నంబు చాయవాతె
 జక్కవల జంట దుఃఖించె మిక్కుటముగ

27

గీ॥ ఇనవిరహవిధుర యగు పద్మినికి నెడఁద
 సమగ రెండయ్యెఁ జక్రవాకముల జంట
 “యడుగొ! హిమకరుఁడు ప్రియుం” డటంచుఁ దెలుపు
 దూతి యన నలి కుముదినితోడ మొరసె

28

తేనియ లానఁగాఁ దివిరి తీయని పాటలఁ గొడుఁ తేంట్ల సం
తానము తమ్మిటీవియలఁ దానుచుఁ దమ్మునుఁ జుట్టియాడ న
మానునఁ జిత్రవర్ణ మగు న్నెఁ దగు గుండుబులుంగుజంట రెం
డైనది కాలపాశమున నయ్యె! యెట్లు శేషియించె రాముడున్

కం॥ దినమణిఁ బతి నెడయుట నా

రని ఘనశోకాగ్నిముగ్ధురము రగిలెను నూ

తనకింజల-వ్యాజ

మున నళినికి సళినకోశపుటహృదయమునన్

30

సీ॥ మిహిరాంశుదావాగ్ని డహించిన నభోవ

ని నెసంగు మసికుప్ప యనఁ బొసంగి

యపుడప్పుడే సిద్ధమై నిట్టఁగొన్న కృ

ష్ణాభకద్రావకం బనఁగఁ బొదలి

కృష్ణమూర్తిగ నయ్యు నిల విశ్వరూపభా

నతిరసక-రణవృత్తిఁ బొడవిల్లి

తొలిమిను-నుడువుతోఁ దులితమై ఊపితది

గంబరదర్శనంబై చెలంగి

గీ॥ అంతకంతకు శార్వరం బతిశయించె

జంద్రబింబంబు వొడిచె నా సమయమందు

గుగనలక్ష్మి ధరించు బంగారుదిద్దు

దర్పకునకు చామికర దర్పణంబు

31

సీ॥ ప్రకటితతారకంబు కనుక నైత్యబ
 లసమంబు రజనికి సిసలుపట్టి
 ద్రుపదజు విడిచి వోలె ద్రోణప్రభాజేత
 ముదిసానితలనఱపునకు మందు
 కృష్ణవర్తజ్వాల రీతిగ నఖిలకా
 స్థాపహారకముఁ గల్గవధిసఖము
 నటదులూకశకునియై భారతాజినం
 కాశంబు రేవిటగత్తెమునుఁగు

గీ॥ కాటుకల నల్లత్రాచుల కళుకుఁ గలది
 దుర్లనుల మానసమునకుఁ దోడఁబుట్టు
 కాలకాలుని కంధరకాళిమమునఁ
 జీమ్మచీకటి యంతటఁ గ్రమ్ముకొనియె

32

సీ॥ పొడుపుఁగుబ్బలిపైనఁ బూచిన బాలమం
 దారసుందరసుమస్తబక మేమొ !
 దిగ్విధాతీప్రసాధిక చేయజాఱగా
 విడిచినది లక్కపిడుచ యేమొ !
 ముల్లోకిముల గెల్వ మొనకట్టు తీయవి
 లాగని యాత్రాశుభకలశ మేమొ!
 కనుపండువైన యాఖండలాశాంగనా
 కుంకుమాంకితకుచకుంభ మేమొ!

గీ॥ స్వర్గసాధమునన్ గల శాతకుంభ
 కుంభమో! తొలికడలింటి కొమ్మమిన్న
 నొసటి ముకెనపూబాట్టా! నిసివజీరు
 బిడ్డచెండేమొ ! శీతాంశుబింబమొదవె!

33

తూగుపుకొండమోరఁ బ్రియుతో నొక కిన్నరి విశ్రమించుచున్
జేరువ నుంచుకొన్న రమణీయవిపంచికి నెట్లు గొసెనన్
దీరుప లోని కాయయొక్కో! తీయసివింటిమగండు సుంఖముల్
గూరిన భర్తతూణమునకున్ మొగయో! మృదుచంద్రబింబమో!

సీ॥ మంచి రాజన ర క్తమండలుండును మృదు

కరసుందరుండు నై కొఱలువాఁడు

జాంబవత్సముఁడు ఋక్షపరీవృథుండు ల

క్షృణయుతుం డౌట రామశులిశుండు

వానరేంద్రగతిఁ దారానురక్తుండు రో

హిణినిఁ బ్రేమించిన వృషభసముఁడు

నాకాశగామి విద్యాధరీహస్త లీ

, లాకీర పంజరొల్లసితమూర్తి

గీ॥ చందురుఁడు రాల్చె వెన్నెలఁ జక్రవాక

కనులుఁ జెందొవగుమియుఁ గామినులు నాచి

కొని రనఁ దదీయరాగమ్ము కుంటువడి క్ర

మమ్ముగాఁ బోయెఁ దెలుపెక్కె- మండలమ్ము

౪౫

సీ॥ రసపిండమో! వియద్రసవాది కండమో!

సమయం బనెడు గొప్ప సర్పమునకు

గఱికచిగుళ్లచేఁ గర్బురం బగు వెండి

దభిషేకఘటమొ! యనన్యజానకు

శ్వేతాతప్రతమో! వెల్లవింజామర

మో! చక్రవర్తి ప్రద్యుమ్నపతికి

మందాకనీధాతసిందూరఘంభమో!

యైరావతమునకు నచ్చకరికి

గీ॥ భంగమై కొమ్ము లూడిన ప్రాతస్థాన
గోవుపుషకయో! తెలిరిక్క-గోడుమలపా
లం బయిన యాకసంబున కంబుజారి
లింబ మురుచంద్రకలఁ బాలవెల్లిఁ బఱపె

36

కం॥ కాలాంతకు కనుమంటలఁ

గాలిన పూలవిలుకాన్కికె స్కారకచి
హ్నలయమో! గగనఋషికి
బోలిన పటికంపు లింగమో! కమండలువో!

37

సీ॥ పుండరీకము వేలుపుల యేటిలో, మృదు
వాలుకాన్గలి నిశాపథమునందు
దంతశ్చరువు నభస్తరవారియందు ను
ర్వులజెట్టె యాకాశజలధియందు
శ్వేతచక్రము మీనకేతుని రథమునకా
గంబువు చదలుసంద్రంబునందు
తెలిపావురము వియత్తలసౌధమున మాని
కపుబిళ్ల ప్రాకృతీకబరియందు

గీ॥ నడనుమసికల్మి శబలమా నభవనయన
దహనదగ్ధమనోభూశ్చితాస్థలంబు
నాగ జాబిల్లిబిల్లిక ననిచె జగము
పండువెన్నెలపఱవలోఁ గుండ యయ్యె

38

మలయజసిండపాండురము మానితస్థిసతీకరాంబుజా
తలులితరాజతవ్యజనతల్లజమో! తలిగాకువిల్లు పూ
ములుకులు నూరు సానయో! చమూరువు బింబితస్నేనయద్దమో!
నెల వెలిగెన్ వియోగశిఖ నిబ్బరికించెడు పెన్నురంటియ్యె

39

కం॥ కందేటికి వెలికలువ యె

డందలరాయంచ లెలమిడంబున శయనిం

పం దగు మృదు వగు నిసుకల

కందువ ణొవవిందు విందుగా జిగిఁ జిందెక

40

గీ॥ అప్పు డభిసారికాసార్థ మనుప దూతి

కలు ప్రియులతోడ సంవాదముల వికార

భంగురమ్ముల శేషార్థబంధురముల

సప్రపంచమ్ముల బొనర్పసాగి రిటుల

41

సీ॥ వ్యర్థవాహితతరవారి వో రాజ! క్షే

పణికవద్ధర్మార్థపరరతుఁడవ

కా నవ స్త్రీకృతమాత్మ నీకుఁ ద

త్పతి నుపేక్షించుట తగున కాంత!

ప్రియ దమానట్లుఁ గూర్చెద నేమి దాని దు

ర్లభ యని చింతింప లగు కాద

వాఁ డ సాగుండు నీ వలె రిపుమండలా

గ్రము గ న భయవృత్తిఁ గ్రాలువాఁడు

గీ॥ కాదుగా నీది శిల వోని కఠినబుద్ధి

ద్రావకత్వంబూ చుంబకత్వంబూ కాని

లేక యాకర్షకత కాని నీకు లేద

భ్రామకత్వమ్మునకు నీవు పాదు క్రితవ!

42

పరుల సుదంతలక దవిలి పైకొనుచుక జర కగ్గమానటుల్
 సరగున సంప్రహారముల సల్పెడి నీవె మగండ వౌదు వో
 వరరత ధారితోరుకరవాలుండ వౌచును విగహంబు వొం
 గ రమణ తూగవో! పరి మకాండమునందు మహాపదా ప్తిమై

గీ॥ విభ్రమమున లయాంగుళీవిభ్రమమున
 జాలయాచల నివరంబు జాల జూచు
 లోకయంత్రితనాశ యై లోక మండ
 దగని దగ నిజిత జెలి నద్ద గని వలపు

44

సీ॥ సాహసంబున సాహసంబునఁ గమల గ
 మలవాసఁ గెల్పు నిర్మలవిభాస
 యుష్మదర్పణదర్పణోజ్జ్వలాశయ శయ
 బిసజాతనిర్జితకీసలజాత
 మధురాధరయునుః గామధురాధరయు హరి
 హరివత్సోజసంభారనమ్ర
 వనజాక్షి కామదారుణమదారుణనేత్ర
 హరిణదృక్కాంతిహరినయన

గీ॥ శ్రమలపయోధరపయోధరములను మ్రది
 మాకరకరములను గల్గినదియు నై త్వ
 దీయబుద్ధివలగ్నగాఁ దేజరిల్లి
 యును నినుక గోరి మా దేవి వనరు రసిక!

45

సీ॥ ధీశోధన! యశోధనా! శశ! ప్రేమహా

ర్య మహార్య యగు మా సుమాంగి యుత్క-

టాక్షమ్ము లైన కటాక్షమ్ములం జూడు

త్వద్దాస్యతత్పరఁ దత్పరిజన

ముపచరించును నిన్ను నో కమలాకృతి!

కమలాకృతుల దస్యకాంతల ముఖ

ములను వాడించు నీ కులుకేల! న్యూనర

హితనరహితవృత్తి నెసఁగు దీవు

గీ॥ కాంచనమ్ము నురఃఫలకాంచనమున

నదిమి యోడించు చెలిని రజోధిపతివి

శేషకం బన నొప్పు విశేషకంబు

గల ముఖేందువుతో లోఁగఁ గనవొ నీవు

46

సీ॥ ఆ వంత నావంతయైనఁ గానవ గాన

వశి వీవు నీ మేలె వలచివలచి

నాయమహినాయమ నలఁచ నీబోఁటి నీ

బోఁటి కాదే యది పురుషవర్య!

యసమ యసమబాణు నతిహతి నామె చి

క్కఁ ద్రోపచే మూఢ యై విద్రుచుకొనుచు

క్షణమేని మేనిఁ బూశయ్యఁ జేర్పదు నిన్నె

నమ్మె నెవ్వారిని నచ్చ దెందు

గీ॥ రమణిఁ గందర్పకందర్పకమునఁ దనువు

తనువు పులకించి మితిలేని తనువు తనుకఁ

జేయవే నటు రమణ! విశేషముగ వి

శేషముగ మరణంబె యహా జెలికి నిజము

47

గీ॥ కనికరం బేదు నీ తవుల్ గని కరంబు
 షరమకమితను రసిక శేఖరుని నిన్ను
 మదనసము వేడె “నిదియె ర మృదన” యనుచు
 నట్టి మదయంతి మరుదంతి యలరుదొంతి 48

గీ॥ జీవనాయక! “న సుభగం జీవనాయ
 క మివ ప్రాప్నోతి” యనఁ జాలుఁ గలికిఁ దెలుప
 నెందఱున్నను నేనె ని న్నెదుటఁ గొల్తు
 “మైత్ర్యతో మైత్ర్యతోఁను” నా మనుపు! చాలు 49

అమై దారుపుగ తైపోడ లుచితవ్యాహారము ల్గుప్పికాం
 తామోదం బొనఁగూర్చి రెల్ల జగమున్ హాళిం బిసాలించెద
 తోముద్యావృతమై సుధాజలధిమగ్నంబో! సితద్వీపభూ
 ధామంబో! స్ఫటికాలయాంతరప్రవృత్తంబో! యనఁదెల్లనై 50

సీ॥ వాడికూటముల మైవాడిన కోయల
 దొరసానుల చెమర్లు దుడిచితుడిచి
 పూచిన కలువపూవుల నుట్టెడి మరండ
 ముల గండముల మోచి వెలిచివెలిచి
 యా తేనియలఁ గ్రోలి యాడి పాడెడి తేంట్ల
 ఝంకారరుతి వెదజల్లిచల్లి
 తఱిసివెన్నెలఁ దెగద్రావిన యలసచ
 కోరకాంతల కెడఁ గూర్చికూర్చి

గీ॥ రెయివెలఁది చిన్ని యూ ర్పన బయిర దోలె
 నప్పటికి వేగ గండర్పుఁ డతని సఖుఁడు
 వింధ్యపరిసరముల దాటి వెళ్ళిరెంతో
 శారికాలాపముల దవ్వు సగముగాగ 51

క॥ అటుల సశౌంకు డేహపుడు

పటువేగుడు పోయిపోయి వాసవదత్తా

కటకమును జేసి యట నా

కటవిభవము నామె నగురు యదిసె మురియుచున్ 52

సీ॥ జనకయజ్ఞానసమముగా దారోత్సు

కితరామమును నిధి కుతుకమునకు

జగముక న్బడుట సంజకు జోడు ఘుమఘును

వలచు తావుల ద్రవ్యములకు తావు

మానుష మటు లభిమానిత సురతంబు

సకలవిభ్రమముల జన్మభూమి

సంకేతనిలయంబు సౌందర్యమునకు నా

స్థానంబు శృంగారసారమునకు

గీ॥ నట్టి వాసవదత్తహర్మ్యంతరమున

ననవరతదృప్యమానకృష్ణాగురువుల

పొగలు తఱికానితఱి మొగుల్ బొదల జేయు

మురజనినదమ్ము నెమిళుల మూగజేయు 53

సంతరశత్సుధాధవళ సాలము నాకస మంటు దాని నే

కాంతరసన్నివిష్టత దివౌకసు లా భవనమ్మునందు నే

వింతురు పైడిముత్యముల పేరిట గారుడరత్నపద్మరా

కాంతరనిలరత్నములు నౌచును వాసవదత్తనారయన్ 54

కం॥ అల మేడ నైన యంత

సుల మొగవాకిళులయందుఁ దోరణమాలా

వళిఁ దారచ్చలమునఁ దా

రలు నెలకొనె నగరివారి రమణులఁ జూడక॥

55

కాచఘటాకృతుల్ తదుపకంఠనిలీన మయూరసంహతుల్
దోచెడు హర్యభాగములతో నది పొల్పుఁ బయిక్ జలత్పితా
కాచయ మభ్రభూజమునఁ గల్గిన పువ్వుల గుత్తులో! యనన్
శ్రీచుళుకమ్ములై సురపురీఘనత న్నగుచున్నటుల్ దగన్ 56

సీ॥ మున్నీటిదరిపొలమ్ములు వోలె సుందరీ

పాదపరాగంబుఁ బడసె నెవ్వ

కపిశూర సమర ప్రకారకీలాల న్న

పిత కుంభకర్ణ సంభృతము లెవ్వ

ననిచి కుల్యామనానకరిణులై క్రొత్త

దొరతలంపులతోడ దొరయు నెవ్వ

కర్పూర పూర సైకత నిష్ణానవాను

మీయమాన మరాళ మృదువు లెవ్వ

గీ॥ యెవ్వ సుపయోధరలో యెలయింతు లటుల

నట్టి నదు లొప్పు దాని యుపాంతసీమఁ

గ న్నెలేడిపులుంగు జక్కవపులుంగు

లకుఁ దిమిరశంక నల్లకల్వపటి కూర్చు

57

సీ॥ ఘనసారఘుస్మణచందనలవంగైలాసు

వాసనల్ నెఱపు ప్రవాహములున

మదవతీజఘనసంస్ఫలనోచ్ఛ్వాసితముల్

బిందువుల్ బడు తటవేదికలును

పడి దరిచెట్ల పూ ల్బలురంగులై స్వర్ణ
వహ్లాంకములఁ గొట్టు భంగములును
మొయిమొయి నిదురించి మేల్కొన్న సితకపో
తము లాడు దరిపటికముల శిలలుఁ

గీ॥ గలిగి ప్రవహించు నిర్లు రిణులకుఁ గెలనఁ
దనరునట్టిది వాసవదత్త యున్న
భవన మందుఁ బ్రవేశించె భవసుతప్ర
భావుఁ డా భావభవకేతు పార్థివుండు

58

గీ॥ అటఁ బ్రవేశించినంత నయ్యధిపునకు వి
సంబడియె నిట్లు జవ్వనుల్ సంబరమునఁ
బ్రణయపేశలముగఁ బరస్పరముఁ గేరి
పదరికొనుచున్న చతురసంభాషణములు

59

నీ॥ ద్రవమాస కీ రీతి ద్రవమా! సకీ! చప
లా! పలాయనచపలోపమాన!
అలరుచే నలరుచేరులు జాఱు దిరుగు ని
య్యదియా! నను హసించు నలఘుశీల
సురయాన సుర యాన నరిగెదేమే! చెలీ!
సురకాంక్ష నాయ దాసురము నీది
పలుమరు బలు మరు గెలుచున ట్లడరెదే!
కలికారణము నీదు కలరవమ్ము

గీ॥ కలిక! కలికారణము నీదు కలవరమ్ము
లలిత! యేమే! ఖలా! మేఖలారవమ్ము
ముఖరముఖరము నై తోడు మొనసఁ బోర
నీవు బలు మరుపోరె కాంక్షింతు వెపుడు

60

సీ॥ ఎలని నెలమిచారి! కులుకుచు వడి జారి
హ స్తిసుమోపహారాళి బడితె!
వడితిని కాని నీ వడిదిని కానిచో
బడుచుంటినే నేను పడుచునైన
వేమారు వే మారు విరిముల్కులకు గురి
యైతివి కదవె! యనంగలేఖ!
దోసిననుం బైకి దోపగా నీని హా
రము లహా! నీ విహారముల దెలిపె

గీ॥ నో సతీ! నీ సత్రవత ముత్తమంబు
నీ హృదయవీధి బురుషు డుండె నటు గాని
యెడల నెడలంగ జేయునే! నుడి నిటు శత
ధార శతధారసమమును ద్వమ్మఖంబు

61

సీ॥ కందమ్ము లువిద! నీ కందమ్ములై యుండ
సరియెట్లు మోముతో జందురునకు
లలనా! చటులచటులంపటపరిజనా!
కదళికా! కదళికాంగణము జిమ్ము
మేమొ కల్పించున ట్లీక్షణ మీక్షణ
మీలితవై చెలీ! యాలసింతె?
సంజీవనికరా! జీవంజీవమిధునమ్ము
లకు మరీచికిసాలనికర మిడితి

గీ॥ నోహా! కేరళికే! రళితోరుజలద
ఖండమును గరకాకరకాలరుచిని
నిండు విరిసిన మల్లెపూదండ లొప్పు
నీదు చికురకలాపమ్ము బాదరించె

62

సీ॥ కర్పూరధూళిచేఁ గర్పూరికా! కుచ
భారమ్ము సవరించె? పాంసులముగ
నో కురంగిక! కురంగోత్కరమ్మునకుఁ దృ
ణాంకురమ్ములఁ బ్రోచి నాచరింపు
సహకారమండరీ! సహకారసురభిశ్
వ్యజనవాయువుల శ్రమాంబు వుడుపు
మకరికా! మకరాంకముకురవే! తమ్మితూం
డ్లర్పింపు కొదమరాయంచగమికి

గీ॥ కుంతళిక! కుంతలపరిష్కరియాంత! చెవులఁ
గూరువవా! పురగోపురగోచరమ్ము
లైన సంగీతనినదమ్ము లళికపట్ట
మందు శశిలేఖ ! శశిలేఖ నలవరింపు

63

సీ॥ కాంచనికా నీవు కాంచనమంటపాం
తరమునఁ జల్లు కస్తురికలాపి
కాశ్మీరరసము నిగారంబుగఁ బ్రవాళి
కరా! యల్క-వె! ప్రవాళకాననంబు
నలదవేమె! తమాలికా! గంధసారంబు
భవనవాటము సముద్భాసితముగఁ
గడుఁ బల్లవించెనే! కపటంపుఁగేదంగి
వని పల్లవికరా! కప్రంపుదుమున

గీ॥ నోలిఁగుచలికుచప్రహారోద్ధరముగ
నిరతసురతములను నీవు నెఱపు నిమ్ము
నెడఁద నెడఁ దగు మరుబాధ నడలఁదలఁ
పదరు నెవ్వనిఁ బెడబాసి వనరెదోసి?

64

కం॥ లలి తగ లలితగతులఁ దుల

తులకింపని నీ నెఱారతుల దయితుఁడు లోఁ

దలఁపఁజే! మహోత్సవములుగఁ

బులుకడిగిన ముత్తై మటుల బొలుతువు పొలతీ! 65

కం॥ ఊణదేశుని ఫలితజనే

ఊణదేశుని నరయఁబోని సంగతి నీలో

చనలోచనములు తెల్పెడి

ననుభవమున నన్నుఁ గొన్న యన్నులమిన్నా! 66

నవనిశానఖరనఖరకురుతపుక్

జవులతో రజని స్మరజని దులుపు

న్నవత నీ ప్రియుఁడు నవయకె! తరుణీ!

యివురుబోణి! యతఁ డిక్కఁ దడయఁ జెటక్ 67

గీ॥ మధుమదారుణమాశపీమణికపోల

లలితకోమలలోలదళత లతకును

నీకు భిద లేమి బింబోష్ఠనిరత మళిని

మదనమాలిని! మాలిని! గదుమఁ దగునె? 68

సీ॥ తరళిక! తరళింపదా! యగురుపొగఁ గి
 శోర మరయవె! కిశోరి! క్రన్న
 శ్రద్ధతోఁ గేదంగిచపరమ్మునందు సుం
 కేతింపవే! కేతకికరా! యికను
 మాతంగి! కడుగవే! మాతంగశిశువు శ్రుం
 గారమంజరికి శృంగారరచన
 మలయుదే? గునగున మంజీరములు మ్రోయ
 మదనమంబరి! లతామండపమున

గీ॥ మదనలేఖ! లిఖింపవే! మదనలేఖ
 మలయపవనునకు విలాసములను నేర్ప
 వే! విలాసవతీ! కేకిప్పథుకమునకు
 ననుచు దాసికలున్ బోలు లాడుచుండ

69

గీ॥ వినుచు మకరందుతోడ న విభువతంసు
 డందు లోఁజక్కి నందంద యరుగుదేరి
 కాంచె దిక్కింధురక రేణుగతి ననుపమ
 యైన వాసవదత్త నుదాత్త నచట

70

శ్రీముదిగాండవంశపుకరీరము సత్కవిమల్లికార్జున
 స్వామికి నాగమాంబకుఁ బొసంగిన సంత మనస్వికోకిలా
 రామము వీరభద్రుఁ డిల వ్రాసిన వాసవదత్త యన్న మా
 ధ్వీమధుర ప్రవంతి రసదివ్యచతుర్థతరంగ మియ్యదే

71

పంచమ తరంగము

*

సీ॥ గణనీయ హస్తశ్రవణములు తనరార
జ్యోతిఃకళనుఁ బోలు సుందరాంగి
యుద్యోతకరరూప మురఁ దర్కవిద్య కె
న జగదుద్యోతనేనరుచితుల్య
ఛందోవిచితిఁ బోల్లనత్తనుమధ్య ద్వి
జకులసితినిఁ బోలు చారుచరణ
ఆనందధాత్రి వేదాంతవిద్య వలె స
త్కవిత వోలిక నలంకారయక్త

గీ॥ వ్యాకృతిని భారతమును రామాయణమునుఁ
బోలుచు సరక్తపాదంబు ముగ్ధపర్వ
మధురసుందరకాండసంభావనీయ
మైన జంఘాయుగముఁ గల్గు నలరుబోణి

1

సీ॥ గురుకళత్రతఁ దారసరి ప్రియంగుశ్యామ
చెలి వోలఁ బ్రియదర్శన లలితాస్య
సతమాలవత్ర వేలతెఱఁగు నర్మద
రేవానదిం బోలు పావనాంగి
బ్రహ్మదత్తుని రాణి భాతి సోమప్రభ
సునితంబ వింధ్యలక్ష్మీ నొరయునది
పిడికిట నిముడు నెన్నడుమున శతకోటి
మూర్తి నుద్దించును ముద్దుగుమ్మ

గీ॥ యశ్వతరు సుత వోని మదాలస భువ
నాతిశయిశృంగారకళాతిరీట
తరళితాకార వాసవదత్త తోఁచె
గనకయంత్రీపంజర కేళికాశుకాభ

2

గీ॥ అట్టి వాసవదత్తఁ గన్నారఁ గోలి

సాగసె నా రాజు నామెయు సొమ్మసిల్లె
నట్టి ప్రియుఁ జూచి యుభయుల కధికమోహ
రసము కన్నెగఁదట్టి దిగ్భ్రాంతిఁ గొలుప

3

అంత మరందుఁడుం జెలులు నాఁడట సేదలఁ దేర్ప దేటి రా
కాంతుఁడుఁ గాంతయుఁ గలను గన్నది విన్నది కాస వాని న
య్యింతి మనోజకేతునిగ నెంచి సగంబగు సిగ్గుఁ దొట్టు పె
సంతసముఁ మెలింగొనఁగ జాణగళావతి నెంచి యారయఁ4

ఆ రాకూతురి ప్రాణ మాటవది యకా నాబోఁటి లగ్గెన స
తాఁరంబుఁ బచరించి మోదపడు నా ధన్వీందుఁతోబలుకున
య్యా! రాజాత్మజ మిమ్మెకోరి భనదీయంజా వియోగంబు దు
ర్భారంబై పడుపాట్ల విన్నపముక్లుప్తం బియ్యదో రాణ్యణీ! 5

వే నాల్కల్ గల దిట్ట చెప్పవిధియుఁ వికటత్రముంబూనియా
దోనిద్ధ్యాయతపాత్రమందలి సిరాతోఁ గల్పముల్ వ్రాయుచో
నానో సొంతము కాదో మాచెలియడైనానృపస్థపుంగూర్పు భూ
జానీ! మీ సుఖమేది! యీమెకయి రాజ్యంబేది యేతేరలో 6

బాధిత యయ్యె నీమె కడు వాకొననేల ప్రభుండు తండ్రి యీ
యేధితయవ్వనక సుత ని కింట నిటుంచఁ దలంకి బల్మి వి
ద్యాధరచక్రవర్తిమలయధ్వజ పట్టికీ బుష్ప కేతుసం
జ్ఞాధరుడైనవాని కొనగం దలపెట్టె వివాహ మెల్లియే 7

కావున మీరు వచ్చుటకుఁ గా నిల శారెక నంపినార మ
య్యా! వెరవయ్యెమిమ్ము బడయఁజెలికాశ్రయమాశ్రయాశువన్
భావన మాసె ధన్యను భవత్ప్రియ నెట్టు లనుగ్రహింతురో!
మీవశ మింకనన్నిటను మీరె ప్రమాణముమాకునీ మెకుకొరి

అన విని యవ్విభుండు ప్రణయప్రమదముచు వేల్పుతిండినీ
ర్గనియలలందు నీదిన తెఱంగున నుబ్బుచు భీతిభీతుఁడ
ట్లునుఁ గనుపించి ప్రేయసినుడుల్ తన యిచ్చకు నచ్చ మంతన
మ్మున సఖునికొ మరందుఁబురము న్విడవట్లుగ డించి వార్తకై

సీ॥ నాగమ్ము వోని సదాగత్యభిముఖంబు
హంసంబు వలె మానసాభిగతియు
వింధ్యాద్రివిషినమ్ము వెరవున శ్రీవృక్ష
లాంఛితమ్మును గండలాలితమ్ము
ముయ్యేటిసైకతమ్మును బోలి ముక్తివ
హమ్ము రవ మాడ్కి నిందాయుధంబు
సకంధరమృము వనస్పతినిభంబును నై “మ
నోజా”ఖ్య మై యొప్పు వాజివరము

గీ. కలుగ వాసవద త్తతోఁ గలసి యశ్వ
మెక్కి పురి నిర్గమించి య య్యుక్కడీడు
రెండుగ్రోసుల ద వ్వేగి నిండుకొన్న
నక్కఱెమ్ములుఁ గల మననమ్ము డాసె.

సీ॥ శూలికి వోలె గపాలశివాభూతి

భుజగరాజానృతి బూరణ్ణి

బీనుంగుమంటల బెటిలి పెతలని

నృకరోటిటంకారనినద మెగయ

మనుజమాంసముఁ దిన మరగి కంఠములు ని

శృంక సంకులముగ సంచరింప

బుంజితోల్కాముఖముఖసముజ్వలితజ్వ

లనజటిలజ్వాల లినుమడింప

గీ॥ సగము చూడిన కాడుల మిగులు సిమిసి

మాయమానవసావ్రిస మాయితముగ

వికటకటలాలసీచటులకటపూతి

నల మహతారురవము బెగ్గిలము కాగ

11

సీ॥ తన నరేంద్రపరీవృతత్వంబు మండల

కృతసేవ చక్రవర్తితనుఁ జాటఁ

ద్రదివస్థితి బలారివృతిఁ దెల్పు భీభత్స

ముగఁ బెద్దయీగలు మూఁగి మొరయఁ

బ్రేవుల గ్రుచ్చి పుట్టెల దండ లూని ఛా

కినులు పీన్లఁ బంచికొనుట నార్వ

దగరజంటలు పెండ్లిఁ దడినరాల్ శుభసూత్ర

తతిగఁ జితాగ్నిఁ బ్రదక్షిణింప

గీ॥ గొఱత నిడి ముక్కు-చెవులనుఁ గోయఁ దొంగ

లకుఁ దొడఁగు నల్లఁ జేకపాలములఁ బట్టి

యెవుర దయ్యాలు దండకాటవి వలె సక

బంధమె యా యొలికిమిట్ట భయముఁ గొలుపు

12

గీ. ఆ శక్తశాసప్రదేశము సతతము దాడి
 వీరక నశ్వము బఱపి యనేకయోజ
 నశతపథమునఁ బోయి వింధ్యసగకాన
 నాంతరమునఁ జొచ్చె నిరంతరమున

13

సీ. ప్రళయకాలమున కర్కచయాస్త్ర మై ప్రహూ
 ధార్జునం బై భారతాజిమొనకు
 స్వచ్ఛందకౌశికపహ మై సుధర్మకు
 ధాతీధృతిక బసితనమునకును
 నాగరాజ్యమున కనంతమూలమునై
 యమృతజన్మమున దుగ్ధాంబునిధికి
 నిష్పన్నసాహస్ర నేత్రోచితేంద్రాణి
 యై పులోముని యన్వయంబునకును

గీ. వ్యక్తగణకారికము శూరపాలు గతికి
 నందితాశోకపరశపున్నాగ మై సు
 జనుల కలిమికి శ్రీఫలసహిత మై గు
 ణాఢ్యసేవకు నెనవచ్చు నడవి యద్ది.

14

సీ. భకచోట రాఘవాత్మకు సరిఁదూగ వై
 దేహీమయమ్ముగాఁ దేజరిల్లు
 నొకవంక విష్ణుమూర్తికి మారుగా నవ
 రాజితాంచితరూపరాజి నొప్పు
 నొకవంక వాల్మీకిసుకవితామణి వోలె
 నిత్యైశ్వర్యవంశాభివృద్ధి నెనఁగు
 నొకవైపు ముత్తైదువకుఁ బోలె సిందూర
 తిలకప్రవాళముల్ గలుగ దనరు

గీ. దోణేశకునియుతంబు నర్జునశరపరి
 వారితసధార్తరాష్ట్రము వలదులూక
 మడవి యడి కురుసేన యట్లడరు ధృతప
 లాశ్వైభవమున నద్ది లంక కుద్ది

15

సీ. అహ్లానజాతినమాలంకృతం బయ్యు
 నద్ది విరుద్ధవంశాన్వితంబు
 నయ్యది షట్పదవ్యాప్త మైనను ద్విప
 దానాకులమ్ముగాఁ దగును నెపుడు
 ద్విజకులప్రవరసంభృత మయ్యు నయ్యది
 నకులీనవంశ మూట కడు వింత
 దర్శితాభయ మయ్యుఁ దా విభీషణ మది
 హితపథ్య మయ్యుఁ బ్రవృద్ధగుల్మ

గీ. మట్టి యడవిని వా ర్నిల్చి రంత రాత్రి
 తత్సుఖము సుప్తిఁ గొని పోయెఁ దార లుండె
 నిరులవల వేయ నదనుజాలరికిఁ జిక్కు-
 చాని బేడిసలో! నభస్పరసిజములు

16

నినియ లాని మోయు నెలదేటుల క శము విప్పియొంపుదం
 పౌ నళినీనికుంజశరయంత్రముపై శతపత్రపుస్తకం
 బూని స్వధర్మమున్ జదువుచుండెనోకో! యరుణప్రభాతసం
 ఛానివిహంగుడు కమలాశరభిక్షువు సంవికాసియై 17

ఘనఘటమానవత్రపుటకాండము లై మధుమద్రజంపు రొం
 పిని గల కల్వపూమడుగుపేరినుడిగి దరి యన్న రైతు చ
 ల్లిన తిమిరంపు విత్తులూ! మిళిందము లయ్యెడ నిందుబింబ మొ
 ప్పెను రజనీమహాతరుణి నేకువ రోకకట ద చు రోలనన్ 18

గీ. ఆ య్యుల్నూఖలమందలి యడు గన గఁ
 జందురుని కందు మిగిలె నా సమయమందు
 దంపులోఁ జింది పడినవి తండులములూ!
 నాగ మినుకుచునుండె దారాగణంబు 19

క. అల యంబర మను ముంగిలిఁ
 గల తారాతండులములకై చూడఁచ
 క్రలసదరుణముఖ మై ప
 వ లనెడు కుక్కుటము వడిగ వచ్చుచునుండెన్ 20

నిండురజంపు కుమ్ముపోడి నిండిన తేటిపొగన్ వెల్పార్చు ను
 ద్దండము పుండరీక మను నట్టపు దూపము వెట్టె సామికి
 గాండజీతపస్విని దినప్లవగేంద్రుడు మిన్నుమానగడల్
 మండలనెక్కియూ సెభసునుమ్ములు జంద్రఫలమ్మురాలగా 21

గీ॥ నను మొదటఁ గూడి వన్నెకెక్కిన యితండు
 వారుణీసంగమమ్మునఁ బతితుఁ డయ్యె
 ద్విజపతి యటంచు హసించు దివిరె ననగ
 ప్రాగ్మణి తాల్చె ముఖమునఁ బాటలమ్ము 22

సీ॥ ఉదయధరాధరప్రోద్ధండలేలిహా
 నస్వామిపడగ రత్న మురళించె
 బ్రాచీకుమారీమణిచారునిటలాస
 దొరయు కుంకుమబొట్టు తుఱుగలించె
 నహరాఖ్య నొప్పు విద్యాధరమహాను
 భావుని రసలింగభరము మెఱసె
 దూర్పుటోయ్యూరిచేతులఁ గులుగుండని
 బంగారు ముకురమ్ము ప్రస్ఫురించె

గీ॥ వేలుపుకొదొరకడ యన్న వెలదిమిన్న
 సంజక్రొంబట్టు మొలనూలునం జకచ్చ
 కల సువర్ణదీనారచక్రము రహించె
 ననఁ దనికె దినకరబింబ మవతరించి

23

సీ॥ ముజ్జగమ్ముల మేలు మొనయింపఁ దమకించు
 బిసరుహాపుని రాగరసము లేమొ!
 పొడుపుఁగుబ్బలిగుబ్బకడ నూరు గైరిక
 నిర్దురిణుల సీటి నిట్ట లేమొ!
 పటువెత్తు తేజీల యొఱపుగైల్పెల బ్రద్ద
 లౌ తమ్మికెంపుల జోతు లేమొ!
 యుదయభూమిధరపు దుదిఁ బూచిన జపాల
 తాంతమ్ము లీనెడు కాంతు లేమొ!

గీ. అరుణహరిఖరసఖరహతాంధకార
 వారణాధిపు రుధిరంపు ధార లేమొ!
 ఘున్మణమృణమ్ము లై విభావసుని ప్రథమ
 కరణముల్లు శోణిరింఘోళిఁ దుఱుగలించె.

24

సీ. వినుప్రోలి యోలిగివనున నిండుహొనుకుండ
 సంజలేదీవఁ బుష్ప మది యొకటె
 కాల్మిన యిచుపబుంగకు జోడు చదలుజే
 జేదొరి రాచెట్టుదిగురుహకు
 బలుకెంపుఁబట్టుండ ప్రాగ్దిభాతురా
 గారుణదిస్సింధురాంఘ్రివీప్స
 ర క్తమండలుఁడు తారలఁ గల్వల గ్రహింపఁ
 జూచె నాఁ గరములఁ జూచువాఁడు

గీ. తారకాభ హరింపఁ గుమారనిభుఁడు
 ఛాయఁ గోరుట నభ్యగనముఁడు గోప
 తిత్వమున హరి, హరి కెన తృప్తపద్మఁ
 డిరుల తెక్కలికాడు భాస్కరుఁడు వొడిచె.

25

సీ. అల కురుక్షేత్రములందు మహాభార
 తీయర క్తముల తీండ్రఁ గురిసి
 శాక్యాశ్రమీయవృక్షముల శాఖాసక్త
 కాషాయశాటీవికాస ముంచి
 జలదమ్ములం దిందు విలు కాంతు లొలికించి
 కర్కంధువుల ఫలగరిమ నించి
 ధ్వజపటములఁ గుసుబాపూతఁ బూసి మం
 జటిసిన్తు సూరెమస్తీల కెత్తి

గీ. అవసరమహానటుని తోపుజవనిక యన
 నాకసపుమేడయంగణం బలుకఁబడిన
 వీతనద్రవ మనఁ గాసె లేతయెండ
 బాలవిద్రుమఖండ శోభావిభాసి

26

అంత నొకింతలోనె మిహిరాంశువు లున్నములయ్యెఁ జాటువృ
త్తాంతవిలోలకోకపరితాపహరములు కాగ నేమొ! భా
స్వంతుని తాలఁ బొర్లుటనా! వహ్నిప్రతాపములోనఁ జేరనో!
యంతట రాజునుం జెలియ యయ్యడవిన్ దిగియావులించుచున్

వందలకోశముల్ గడచి వచ్చుట నాకట రేయి నిద్రలే
మిన్ దమ మేన్బడల్పడఁగ మెల్లని పయ్యర నూఁగు పూలతా
విన్ దిరుగాడు తేంట్ల రుతి వీలుగ నౌ పొదరింటిలోన ని
వ్వందనిజాంగులై ప్రసులభంబగు నిద్దురబోయిరవ్వనిన్ 28

వణిజుండట్లుఁ బ్రసారితాంబరుఁడు కల్పద్రావణమాశాప్రసా
ధనచంగుండునుఁ గావ్యదీపనముకై తా నొట దావస్థితిన
మినుమధ్యమున వెట్టవెల్లువెలుగన్ మేల్కొంచి కందర్పు డెం
దు నెటన్ వాసవదత్త కన్నడమికెంతోచిత్రమున్ జింత యై29

తిరిగెన్ బ్రేయసిపొంటె నట్టిటులుఁ భృగ్వీజగ్రశాఖాలతాం
తరకూపాధరద్విదిక్తటములన్ మాన్జిబులన్ రాశిగాఁ
బటపౌ నెండిన యాకులన్ వెదకి యే భాగమునఁ దాతఁడ
త్తరుణిన్ గానక వేసరిల్లియిటుశోకాక్రాంతుఁడై కూయిడెన్30

పరిహాసమున కెందొ డాఁగితె? సఖ! ప్రాణప్రియా! రావె! నీ
కొఱకై నా పడుకష్టపాటెఱుగవొక్కో! యో మరదా! సుహృ
ద్వర! నీవేనియు దైవవంచితుని నన్ దగ్ధింప రావో! మదా
చరితంబెట్టిదో! పూర్వదుష్కృతికటా! సంధించె నీకష్టమున్31

సీ॥ కాలగతికిఁ దప్పి కడచనరా దహా !

విధివిపాకం బెంత ! విడ్వరంబు
గ్రహకటాక్షప్రసారం బింత కటువె ! క
హా ! చెడ్డకలల కియ్యవెయ ! ఫలము
బీరువోవునె ! పెద్దవారి దీవన లక్క
హా ! దుశ్శకునసార మలమె నిటులఁ
గురుజనమ్ముల కుపచరియింపనో ! యగ్ని
హోత్రు నుపాసింపనొక్కొ ! సరిగ

గీ॥ శరణనెడి వారి నోమనో ! సురభులను వ
లగొననో ! కోలుపోవనేల ? సతి నిటుల
నెపుడుఁ గాదగు వానికి నెవ్వడే న
గోచరుండొనె ! మనుటెట్లు ! కొమ్మ విడచి

32

క॥ చెలిఁ దలఁచి రేలుఁ బవలున్

విలపించుచు నిటుల భూమివిభుఁడు కుడిదెసన్
గల యడవిం బడి చనుచున్
జలనిధి కచ్చంపు దరి వనమ్మునఁ జేరెన్

33

కూకటిమూఁగపిట్ట లెసఁ గ్రోల్చెడి సుందరసుందరీలతా
నీకకుడుంగముల్ నెలలు నిండినవిం బసవించి యున్నవి
నూకలు కోడిపెట్ట లిరు పోడుముల నొక్కకట్టు తొట్ట లై
ప్రమాతులుదామెకూయునదీరా ! యనిపించునుదద్వనమ్మునన్

సీ. పొగడగన్నేర్లు కానుగుబ్రబ్బసటివేళ్ళు
 దమ్మిపచ్చికలుఁ గ్రొత్తన నెసంగఁ
 బ్రచురనిర్మితబహుపర్ణశాలలు గొండ
 మల్లెల లత లల్లిబిల్లిగొనఁగఁ
 గొండప్రముచ్చులు మధుకోశముల్ సిండి పె
 డైదవర్షమున వృక్షములఁ దడువఁ
 “గుహుకుహూ” యని వానకోయిలల్ నాగొడ్డు
 పొదల బిచ్చారజమ్ములనుఁ గెరల

గీ. నాగకేసరకేసరనారికేళ
 కేతకీతాలరాజతాలీతమాల
 బీజపూరార్క-పర్ణజంబీరతరులు
 పెరిగి కడుఁ గిట్టుమని పరస్పరము నొఱయ

35

సీ. ఘనసారపున్నాగకంకేళికోవిదా
 రముల గుల్మము లంధతమస మొలయ
 మల్లెలు గిజకతా శృల్లానేరేళ్ళు చీ
 మల దూరనీనట్టు లలమికోనఁగఁ
 దీయమామిడిననల్ తినుచు సోత్క-ంతముల్
 కలకంతములు కలకలనఁ గూయఁ
 గోరకమ్ములఁ దగి కురవకమ్ములు పుల్క-
 రించిన వనఃగ శోభించి తనరఁ

గీ॥ బవనసంవాహితానేకపనసవిటపి
 విటప మై కుక్కుటకుటుంబపటలవాసి
 తోత్కటకుటమ్ము నై యల యుదధికచ్చ
 సన్నివేశప్రదేశమ్ము నన్నెమిగులు

36

సీ॥ తొవరుటశోకంపుఁ జివురుడాలు పదిచే

అంగుల కెఱ్ఱని రంగుఁ బూయ

విరియఁ బూచిన పొన్నపరి పరిసర మెల్ల

ధూసరితముగఁ బూదుమ్ము నెఱప

ననదుమారమునఁ బింజరము తొ వావిళ్ళ

రజ్యమానాళికమృగవ మెసఁగ

రాపువృన్దెత్తావి దీపించు శిలలఁ గుం

దేళ్లు సౌఖ్యమ్ముగా నిద్దురింప

గీ॥ రేల చా ల్పంపెగల తెగ పృథుమధూక

ములుఁ గదంబకదంబకమ్ములునుఁ గొండ

గోఁగులు లవంగభూజముల్ కొనలు సాఁగి

పొదలఁ బొదల లతల్ పెను పొదలఁ గ్రమ్మ

87

సీ॥ కటివావిళుల యూడకృంతల నుడుముల

బుడుతలు విస్ఫోభముగ మెలంగ

ధవళరోమమ్ము మెత్తని తోలు నొప్పు మృ

గమ్ము లెం దాఁక లేక చరియింప

సవరమెకమ్ములు సహకారవని నెను

ర్చంగ మదిమది ముంగిసలును మలయ

సహచరీసహచరణహృషీతచుంచుర

చంచుచకోరముల్ సంచరింప

గీ॥ భృంగరాజమ్ము లనెడి పులుంగుల నెఱి

పెంటు లుత్కంఠఁ జవిఁ జూచు వితతవేత్ర

లతలు పెనగొన్న యులిమిరులఁ దరులందుఁ

గండముల భృంగబృందమ్ము దండడింప

88

గీ॥ గండకషణమ్ముచే మదకాండకలన
 నలుపువారిస ముచికుందము లను చెట్ల
 కాండము లచట నుండు వేదంధములకు
 నెగడు చెక్కుల పెండిట బగటుచుండ 39

గీ. చటకసంచార్యమాణవాచాటచటుల
 చాటకైరమ్ము లన నేర్వ జాటువులను
 గరము దరి జేరి కిన్నరీగణము పాడ
 నల్లచారలు కల దుప్ప లుల్లసిల్ల 40

గీ॥ శ్రీనణహరిసనీడపర్వతనితంబ
 నిర్ఘరనినాదముల వేడ్క నిగుడ వినుచు
 నిదురముదమున మసలిక యొదవు కరుల
 కర్ణతాళానకధ్వని క్రిందుకొనంగ 41

పసుపుందుంపల నెత్తగాఁ దివిరి త్రవ్వొ దద్రసం బుట్టి పైఁ
 గొసర న్ముట్టెలు రజ్యమానములుగా ఘుర్ఘర్పనిం బోత్రిపో
 తసమూహమ్ము చరింప నేచి గురివెందలో క్రమ్ముకొన్నట్టి కుం
 జసమృద్ధమ్ములజాహకమ్ములనువొందకదాఁచుకోదేహముల 42

గీ. దంశదంశనమున గుపితమ్ము లైన
 కోరితిసిల్ల లలిగి కలిగొట్టుచెట్టు
 అందు బర్ణపుటమ్ముల నణఁగి మణఁగి
 యున్న పురుగుల నణచేత నూచి చఱవ 43

గీ. క్రమ్మి హరులు భిదురశిఖరఖరనఖర
 దళితకుంభిమడఘ్నురితమ్ము లైన
 కేసరధరమ్ము తెగూర లంఘింప నొప్పు
 నవ్వనమ్మున గొంతద వ్వచి జుతేడు 44

సీ. జలదేవతకు మేని కలపమ్ముల విశేష
ములో! సుధాసహచరీమూర్తు లేమొ!
వారుణీజయపతాకారాజియో! శేష
సంతాన నిర్మోకసంఘ మేమొ!
రమకు లీలాతర్పణముల ధారాగణం
బో! చంద్రికలకుఁ దోఁబుట్టు లేమొ!
పీయూషకరమండలీయాతచరిశేష
పరమాణువుల గు త్తివఱపు లేమొ!

గీ. యన నురు నురుంగుతెట్టె లుపాంతకాంత
తనుఁ బెనువఁ బెల్లు నుడ్డాడు తరంగ లాటుఁ
బోటు నై తొడవోద్గండభుజము లాచ్చు
ఖండవరకు విడంబించు కడలిఁ గాంచె

45

సీ. పక్షభృత్ క్షీతిధరభరితకుక్షినిఁ గల్గి
శరణార్థులనుఁ బోచు కరుణ గలది
తిమితిమింగిలకులస్తి మితత్వనిలయంబు
నభిజాతమణుల రత్నాకరంబు
వారిజాతముభోతపారజాతము సగ
రుని కుమారకులు త్రవ్విన బిలమ్ము
శకునులఁ దిన వడి జరుగు నక్రముల తా
వు కరిమకరములు పారలు తావు

గీ. నిర్మలజలమ్ముల కరళ్లు నింగి కెగయఁ
జిందు పొట్ల వైమానికశ్రేణి యెల్ల
ఱిచ్చనడి ముత్తియనులో! నా మెచ్చి చూడ
నడరు నా శ్రీకరంబు నీరాకరంబు

46

సీ॥ వారినాగములు శూత్రా-రింపఁ బెనుసామ

జముల బంధించు సజ్జార మనంగ

మీనకర్కాటకస్థాన మై రాశి నా

నిలను రెండవ మహాబిల మనంగ

లవణసంభూతిస్థలం బై భయంకర

కుంభీనసీగర్భగోళ మనంగ

నచ్యుతస్థిలియు గోత్రాశ్రయస్థితియును

సమకూడి యోగ్యుని చరిత మనంగ

గీ॥ నొనరి మారుతమర్మరితోరుతరళ

తాళదళశబ్దచకితపాథఃప్రజామి

ధునమ్మదితపులినమునఁ బచ్చ నగు లేత

నాచు చదునుగఁ దగ నొప్పు నారరాశి

47

సీ॥ అంభోజచారుమత్స్యభిశోభితము వి

శ్వామిత్ర తనుజన్మవర్గసమము

ధృతమహాపాత్రంబు నృపవంశభంగి స

త్ప్రభుతవో ల్నజ్జనక్రిమకరంబు

శబ్దశాస్త్రమునకు సంబంధ మై స్త్రీన

దీకృత్యబహుళతాధిష్ఠితంబు

హవశించి నటుల ముక్తాలంకృతము విర

హి వలె గండఘనీటి తవులుఁ గలది

గీ॥ విద్రుమాంకూరకోటివిభిన్నముఖము

తొట ఖిన్నము లై యున్న యచటి శంఖ

నఖముఖరములు ఖరము లౌ శిఖరముల లి

ఖంచు తటరేఖతో సందడించు జలధి

48

సీ॥ సుర గండరించిన యిర వయ్యు నసురకు
 నిర వయ్యె నిలున గా శరధిరాజు
 తొడరి కోపించిన తోయమ్మున స్థర
 తో మాపుతముఖుండు తోయరాశి
 వృన్ధత్వ మున్న నెవ్వేళను సుందరీ
 వృత మైన యుపకంఠ మెసఁగు జడధి
 కాలకూటమ్ము నిరూపించి రెన్నడో!

యైన నెల్లపుడు విషాకరుండు

గీ॥ నర్మదానుగతిన్ విలాసోర్చి యుదధి
 గాలిఁ గబురంపఁ గదళివనాళి మాతు
 లుంగలవలుల నేలాలవంగములనుఁ
 బూన్చునో! ఘమఘమలాడు పొంగువాడు

49

సీ॥ ఆ రాము సేతువే యాలాన మై దరి
 పోవడతావి యను సురవలపుఁ గని
 భంగమ్ము లను ముడివడు నాటి బొమలును
 గర్జితం బనెడి యాకృందనమ్ము
 సుడులచే నానాటి సుడివడుటయు ఘన
 ముల కల్మి నప్పటి మూర్ఖతెరలు
 నాగనిశ్వాససంఘస్వరూపమునఁ ద
 దురుబాధ వెలిబుచ్చుచున్న విధముఁ

గీ॥ గలిగి యెన్నడో తరికొండ కలచఁ బడిన
 పాటుఁ గోల్కొన దయ్య దీనాటి కనఁగ
 మొఱయునుఁ బయోధి సలిలమ్ము గరుడవంశ
 పత్రరథకలిలమ్ముగాఁ బ్రస్తరింప

50

ఆ లీలక దగు నభిఁ గాంచి యతఁ డిట్లనోడొడంగెన్ భళి!
మేలే వాటిలఁ గీడుసేయు విధిచే మీనాకరం బియ్య దే
నాలోకింపఁ దొలంగుదున్ దను వభాగ్యం బేల! యీ జన్మలో
శ్రీలూవణ్యపయోధి నా చెలియ నీక్షింపంగ లేనేకదా ! 51

గీ. ఆత్మహత్య యనామయు లైన వారి
కొప్పదని రార్యు లైననుఁ దప్ప దిపుడు
సార మిసుమంత లేని సంసారజడధి
నొ ప్పొకటి యున్నె ! పెద్దలే తప్పి చనరె 52

గీ॥ పరసతీదోహళి భుజంగభావ మందె
“సర్పసర్ప” యటంచుఁ దా సర్ప మయ్యె
నహుషుమాట్టు, యున్దపు నడతఁ దప్ప
యాడెను యుధిష్ఠిరుఁ డసత్యమునుఁ దానె 53

సీ॥ గుగు భార్యతోఁ బోయెఁ గొంకడు ద్విజరాజు
కవిచేత నభిభూతిఁ గాంచె నలుఁడు
బ్రహ్మస్వమున కాసపడి చెడి బుధసూతి
స్మృతిఁదప్పి తొండ యై మిడికె నృగుఁడు
పంచత్వ మొందె గోబ్రాహ్మణపీఠచే
కార్తవీర్యుఁడు ఖేయి కరము లూడి
వనమున నేడ్చె శంతను పతివ్యసన మై
యబల యై సుద్యుమ్నుఁ డంగలారై

గీ॥ నశ్వతరపుత్రినికొ గువలాశ్వుఁ డొందె
సోమకుని జంతువధ జనస్తోమ మెఱుఁగు
రాక్షసాచార్య కన్యాకరగ్రహమున
శాపకూపస్కుఁడు యయాతి చక్కవ ర్తి 54

ఉరలెక బంత్తిరధాసువులోమిగుల రామోన్మాదమైమిత్రుకూఁ
తురుకై విక్లబుఁ డయ్యె సంవరణుఁ డెంతో కుత్సితుండయ్యెము
న్నురుకుత్సుం డిటు లెందరో ఘనులు గొప్పలోతవ్వలం చెంచకె
ల్లరు సర్వక్రియ లుర్బుగా నలుప నేలా! నేను శంకించుటలో 55

క. అనుచుఁ బ్రయురాలిఁ దడవుచుఁ

గొనకొని కందర్పకైతు కొంకక పులిస

మ్మునుఁ గడచి యంచునెల్లువ

ను నడచి విషరాశిలోననుకొ జొరఁబడినక

56

గీ. కచ్చవమ్ము లనిచ్చములోగా జనె నభ

యంకరములుగ మకరము లడఁగె శింశు

మారము లమారములు గాగ మాతె గ్రాహ

ములును సానుగ్రహమ్ము లై మూలకొడిఁగె

57

అక్షుద్రమ్ములుగాఁ గనంబడియె క్షుద్రాండమ్ము లంత నన్నిపా
ధ్యక్షుం డందునఁ దానమాడి మును దేహమ్ము నిన్విసర్జింపఁబో
నక్షీణధ్వని మిట వించె నశరీరాలాపములో “వత్స! నీ
దీక్ష నామమలంతి కాలముననింతిన్ గాంతు సాఖ్యమ్ముగా” 58

క. అని వినుపడఁగా మునిఁగెడు.

మునుకువ దిగనాడె నతఁడు మోదముతో న

వ్వనరాశినుండి వెలువడి

పొనరగు తత్పులినభాగమున విహారించెన్

59

- సీ. ప్రాయేటి వినదారిపదుపు లూడ్చిన వీలు
 సంపుఁ బట్టమ్ముల సొంపు లొలయ
 లకుముకుల్ కొనగోళులకొ విదారించిన
 పెనుకొయ్యచేపల తునుక లెసఁగ
 బొమ్మమున నుండు ముంగుల కులమ్ములు నైక
 ౧౦ వర్ణముల్ దుముకుచుఁ బఱచి మెలయఁ
 దిన్నో వఱడులు విడిచిన యెండకచ్చెవం
 కరబొచ్చె లందందు వరుసకొనఁగఁ
- గీ. దసయరు నా యిసుమెడ వసుంధరకు ముకుర
 మ్రోసఁగ సందరపుందొర కమరిన పటి
 కపిముల నెలక ట్టనంగఁ బ్రకాశిలు నది
 పొద్దురాగఁ జ్ఞతం బబ్బవనము పగిది
- సీ. అల్లవడికొ దరిఁ బడు పొలసలఁ దిన నధి
 ప్థించి కొంగలు తెలు పినుమడింప
 నొనుదినం బొడ్డి కోరాడి కొమ్ముల నెల
 మన్నులు తటి విషమం బొనర్ప
 జలకపివిహరణతులితాతిచపలాంబు
 లవములు పడి తమాలములఁ దడుప
 నలుపుమోములుఁ గాళ్లుఁ గల హంసములు మధు
 పములును మధురారవమ్ము మొలయ
- గీ. తుహినకరకిరణోజ్జ్వలతోయమనుజ
 శయనమ్మదితచమక్చమక్ జ్వలిత మగుచు
 నా యిసుక నేల వనసీమ ననుకరించు
 లలితమ్మిదుమవల్లి విలాస శేఖ

సమధికదానధారలకు ధారము లా కరటమ్ములం దకుల్
గుమిఁగొని మోయనల్లదిగుకుంభులు బెందొరయీదుగ్గదరం
గము లెగయ్ దదాహతులఁ గైవస మై దరిఁ బడ్డ సీదపుకా
గముల జిగుల్ జెలంగఁబులిన మ్మెలయు న్నయనాభిరామస్సెగిరి

గీ. అజుని భువనమ్ము వోలె ముక్తాభిరామ

మై విభీతసనాభి దరాశ్రయమ్ము

నైన యా సికతాతలమందుఁ గొంత

తడవు కందర్పకేతువు తాగుచుండ

63

క. అతఁ డదిసుత నడవిన్ ఫల

వితతుల దుంపలనుఁ దినుచు వేగించెనుఁ గొం

తతటి నట నపుడు వింజము

గతిని ఘనశ్యామవర్షకాలము తోఁచెన్

64

సీ. రేవతిచిగురాకుచే వలె హలిధృతి

కర మై ప్రమోదముం బరిధివించి

యాదూధశరజన్మ మై వడాననుని మ

యూరంబు సంగడం బై రహించి

తరణివిభ్రమములు దండడిగొనఁ బ్రళ

యావసరం బోజ నంగవించి

నిరుపద్రవము కాన సరియూఁగఁగా ఘనో

త్సేకితసారంగత్పత్తి నెనఁగి

గీ. భానుఁడత్తమిలిన వేళ పాటి గాగ

నర్తితవిసీలకంఠ మై వర్తిలెఁ జడి

కారు విరళుల యెడఁ గోయు మారుఁ జింప

మో! యనఁగ సాఁగఁ గ్రొవ్వాడి మొగలితేకు

65

గీ. జలదకరకాప్తి రజమిగి జటిని మేఘు
నాదయుతి దశకంధరు బాదరించె
మెఱసె జలదర్తువరుడు సమృద్ధనిమ్మ
గానదత్వాప్తి గాకలీగాయనగతి 66

క. నీరామని యేతేరంగ
మీఱెను దేవేందు విల్లు మింట నభశ్శ్రీ
ధారితరశనాబంధము
తోరణమణిమాల చదలుతోరపుమేడ 67

విరహము నెంచి యేగు తటి వెట్టుమగండు పయోధరమ్ములక
ద్యురమణికిన్ దనున్ చలఃప నుంచిన కొన్నెలవంకచాలనక
గటివిరికల్వకాన కెన కావిరిమి న్నను కాము కేళికా
సరసి నెనంగు నొకమణిచారు వనకదగెనయ్యదయ్యెడక 68

క. పీనపయోధర తొలకరి
నా నొక మాతంగకన్య నర్థించుచుఁ జేఁ
బూనిన త్రాడో! ఖమందా
రానొకహముకుళరాజియా! హరిధనువా! 69

క. పలురతనము లొప్పిన పూ
విలుతుని విలుబద్ద యన వివిధమాణికోయ
జ్వలము రతీనఖమార్జన
శలాక యన వఱదగూడు చదలఁ దలిర్చెన్ 70

క. ఆనకొలది యేమున్నను
దా సంద్రమునందు సీరుఁ ద్రాగిన మెయిల
యాసమునఁ గ్రోకుఁ తొలిము
లానారాధ్యమున చూసె లయ్యె లలాకల్ 71

గీ. కృష్ణకేదారికాగోష్ఠి నెగిరిపడెడు
 సీతహరితమ్ము లగుకప్పసిల్ల లనెడి
 లక్క-బలములతో మించులలనఁ గూడి
 యా ఋతువిలాసి చదరంగ మాడఁదొడఁగె 72

క. ఇననీవకజ్జలిత మగు,
 ఘన మనియెడి నల్ల యొఱపుగల్లునఁ దొలికా
 రను నగసాలి ఘటించిన
 కనకపు గీ ట్లనఁగ మెఱపుగమి తులసింఁచెన్ 73

ఘనఘట లుగ్రమారుతవిఘట్టనఁ బాటుచుఁ దాఁకఁ దారకలో
 తునిసి తొరంగెనో! దెసలతొయ్యలు లూను సరమ్ములూడితా
 రనిచయ ముర్రెనో! భువనరాజిపయిక్ సుమధన్యు డెత్తివో
 వునపుడు సేస లేమొ! పడె బొంపిరిగావడగండ్లువానలన్ 74

గీ. కోయు పద్మనైన అంపముల్ క్రొమ్మెఱుఁగులు
 నల్లకఱ్ఱతనాబీలు నారదములు
 వాని రాలిన పాడిపెల్లు వానజల్లు
 లిందసూరులు కోతగాం ద్రెంతవారో ! 75

క. ఆరుద్రపురువు బురు సుఖ
 మారపుఁ బచ్చికల బీడు మహిమహిళకు లా
 డొరసచిహ్నితశౌకశ
 రీరశ్యామలకుచోత్తరీయ మునఁ దగెన్ 76

గీ. మేఘకుంభసలిలమ్ముల మించుకారు
 బోఁటి భూనాయకకు సీరు వోసి వోయె
 నంత వెన్నెలకారోబోటి యచ్చమైన
 యంబరముఁ దెచ్చె నా పావిత్రకందరింప 77

- సీ. ప్రమదనిర్భరభరద్వాజద్విజౌఘముల్
 శోభశోభల నెల్లుచవుల మోఱసె
 గ్రౌంచసంచార మకుంచితమ్ముగ సాఁగె
 ధార్తరాష్ట్రములకు ధైర్య మొదవె
 నుతోక్రోశముల బేర్చె నుతోక్రోశము లఖంజ
 ఖంజరీటములు సంఘములు కట్టె
 బించముల్ విప్పి నర్తించ కుండె నెమ్మ
 గ్రుడ్డికొంగల కూత లొడ్డుమీఁతె
- గీ. నమరె సారసరసితపద్మాకరములు
 తారతరతారకలునుఁగ శేరుకండ
 పరవరాహసముతాతసరసతటవి
 చకితచాతకములు శరత్సమయమందు

78

- సీ. త్రావ నింపైన నీరము కల్లె వారుణీ
 తిలకచిక్కణమూర్తి గులికె విధువు
 కంసారి మైరంగుల గల నింగి హంసాభః
 గల మేఘముల పింజ లతుకువడియొ
 బటవభృద్రొక్కె నిందురుచి తీవెల వింత
 చెఱకుచేల్ కాముకశ్రీలు త్రొక్కె
 సౌగంధికసుగంధ మై గాలి వీచె నిం
 చుక విచ్చు కుముదముల్ సురభిళించె
- గీ. వరిపొలముకోతపరువు చేకుటె బట్టుప్ర
 భాప్రభాతమ్ముల శుకప్రపంచమధుర
 కలకలము లగు వరిచేల నెలవుల దిగ
 రాజహంసలు యజమాను లోజ నవుడు

79

సీ, మెఱయు బేడిసమీల మెసవ మడుంగుల

ప్రక్క గొక్కెరబాగు చిక్కటిల్లె

గంచుకులకు సంకుచించుట యొడవెను

గప్పల బెకబెకల్ చప్పబడియె

దగడుకాడలకు బాంధవము లై గోదుమ

కంకులు పొలము లలంకరించె

వరిమళ్ళ గాపుసుందరులు పాటల బాడ

మృగయాధములు వించు మెచ్చు జూపె

గీ, స్మేరకాశ్మీరము రజమ్ము జలకరించె

నింద్రధన్వి ధనుస్సున నెక్కు దించె

జలజబంధూకములు శోభ గులకరించె

శరద జలదంబుద సుఖాతిశయము నించె

80

ఆ శరదంతరమ్మున వనాంతరమం దట నిందునందు భూ

మీశకుమారుడట్లు జరియించుచు నొక్కెడ నొక్క కుంజనం

కాశము తాతిబామ్మ నొకనాడు కనుంగొని మెచ్చి తాకగా

నా శిలమాటి తత్క్షణమెయద్దిర! వాసవద తమ్మెక్కిడ 81

క. కందర్పకేతు వత్సా

నందం బక్కజమ్ము బిరిగొనన్ గని యపు డా

సుందరినిన్ బ్రీయురాలి న

మందపరంభణమున మన్నించి యనెన్

82

సకిరో! వాసవద త్త యేమిది! కలా! జాగర్యలో! నైంద్రజా

లికమా! యన్నబొలంతియుంబ్రీయునిహాళిన్ గ్రీమ్మరన్ గాంచ

నెంతొకృతార్థాత్మగ నైతినంచుగడుసంతోసిల్లి నిట్టూర్పుచుం

బ్రీకటింప న్నమకట్టె ని ట్లతని వేర్పాటాదిగా వంతయున్ 83

గీ. మందభాగ్య నపుణ్యను మత్కృతమున

నొంటిఁ బల్లటెలుచు రాజ్య ముజ్జగించి

యనుఁ దలఁప రాని గోడుపా తైతి రకట !

సామి ! సామాన్యజను నట్లు శ్రమలఁ జిక్కి

84

క. ఆ పొదర నాడు మన మటు

దూప నుపాసమున నలపుతోడఁ బ్రశాంతిం

బ్రాపింప నిదుర దేడితి

మాపయి మీకన్న మున్న యట మేల్కొంటికో

85

నే మేల్కొంచి ఫలాదిసంగ్రహణమున్ జింతించి వానిన్ గొనం

గా మిట్టాడితి నల్పమాత్రమున నిక్కానన్ మహాభాగ ! యీ

సీమన్ మాన్యుబురండు నంతరిత హా సేనానివేశంబు ను

ద్దామంబున్ గనయుల్కినన్నుఁగొనిపోదండె త్తియే తెంచెనో ! 86

జనకుండులచును లేక మీకోటకు మీ పైన్యంబె చంద్రంచెనో !

యని నే నెంచెడినంత చారుఁ డొకరుం డంతంత న న్దించి చె

ప్ప నొకం డవ్పడెఁలుబ్బనాయకుఁడు నా వైపుర్వడింపంగఁదో

డనె వేటాడి సరించు వేటొకఁడునుఁ దాసెన్ బ్రయా ! యట్టిడె

గీ. వార లిరువురమను రాణువ కరిహరిప

దాతిభరమా సమాన మై తగియె నంత

వారు బలముల నొందొరుం జోర మొనసి

దేశమారసార్థు లగు డేగ లీడు కాగ,

88

సీ. శరవర్షదుర్దినంబు రవిఁ గిరణములఁ

జెఱచి పొదువఁ గాంచిశీకు లుఱుకఁ
బిఱుసీసి పండులు పరుగెత్త నెదిరి ఖం
డించినవా ర్లరాళించి యూర్వ
వెరవరుల్ దవ్వేయు తరవార్ల కెర లైన
మగల విద్యాధరల్ మరులుకొనఁగ
ఖండితగజపదాగ్రముల తో శ్లను నలం
కృతులుగా దయ్యాలు శ్రుతులఁ దాల్చు

గీ. సమరసందర్శనాయాతసంచరద్వి
యచ్చరుల చారణుల చరణాళి తోర
ణములఁ దోరపు చక్రవాళము రచింపఁ
గ్రందుకొని పోరు నెత్తురుకళ్ల మయ్యె

89

బొల్లుల దుర్భగాత్మలకుఁ బోల్చి సృగాలములున్ సృగాలికల
కొల్లగొనంగఁ దీఱు పొలగోళములే యని యెంచి జిహ్వా గ
ముక్తి ల్లనుకాడినట్లుఁ గని మూర్తుల నాసలుఁ బాసి ద్విద్ధను
ర్వల్లుల జీవ మొక్కపరిఁ బైకొని లాఁగిరి బంట్లు రాణ్యణి! 90

సీ. హేమకక్ష్యలతోడ శృంగారరచనతో
ఘనవిలాసులు వోలెఁ గదలునవియుఁ
ద్యాగులు వలె దానధార లై మార్గణ
సంపాతముల పెల్లు నైచునవియు
శరదహస్సుల కనుకరము లై పద్మమ్ము
లందగింపఁగఁ బోర నమరినవియుఁ
గదళుల ద్విజములన్ గలిగి నదారామ
నీకాశముగ రవణించునవియు

గీ. రాత్రముల భాతి బహుళనక్షత్రమాల
 లొప్పనవియును నై దంతో బుద్ధతముగఁ
 గ్రుమ్ములాడఁగ సమరము ఘోరమయ్యె
 నా పులిందద్వయమ్మున కార్యపుత్ర).

91

సీ. మల్లకాక్షముల రాజిల్ల యూటల తోట
 లందు నుద్దేశమ్ము లటుల దనరి
 యభినవభాండభారాంచితిమ్ములు కుమ్ము
 రిండ్లతోఁ దరబడి నెయిది యొప్పి
 యావర్తముల నూర్చి దేవమణులఁ గల్గి
 రత్నాకరప్రకారముగ నొనరి
 క్షీబనిభమ్ములుగాఁ బాసభృతము లై
 యింద్రవృద్ధుల వేల్పుటేపు నెనసి

గీ. మిమ్మటమ్ముగఁ గనలినవొక్కొ! నాగ
 క్షుణ్ణ వదలి యేచి మై నాటి హాకళించి
 శైరలై నిరుతెగ మొనలందుఁ దురగములు మ
 హాభయంకర మైన య య్యాహవమున

92

చెవులు పరాపవాదములఁ జేర్చు ఖలోదయసాధుబాధలం
 దు విడని సాక్షి లక్షి లగు నో ర్వగడుం బొగడంగరానిపె
 జవటల మొక్కు నొదల పొసంగని చోట నిసి! చెనంటు లీ
 యవయవముల్ తొలంగుట నయమ్మునిమెచ్చియొ! యాడ
 క. తుములప్రదోషతిమిర మొ! (మొండెముల్

యమరీపలితంకరణమొ! యధిపా! యోధా

ఘములకు నంధంకరణమొ!

సమరజరజ మప్పు డ్దాకసమ్మునఁ బాగ్రికా

94

సీ. అవినీతు పోకడ నొద్దత్యమునఁ ద్రుల్చి
 సత్యమున్ రాజసచ్చాయ మాటి
 పను లాడుకో వినఁ బరువు కా నను కాత
 రుఁడు వోలె వినుకలి కెడరుఁ గూర్చి
 యున్మత్తు భంగి నాయురయమ్మున నిట్టి
 యెగతాళి కనఁగఁ గన్నుఁగవ మూసి
 పాటిఁ దప్పిన రాజు పాటిగా నక్షత్ర
 పథమున గిమనమ్ముఁ బరిధవించి

గీ. పతితుఁ డట్లు విముక్తగోత్రతనుఁ బఱఁగి
 గొంటు వలె సత్పథద్యుతిఁ గుంటుపఱచి
 కలితధూమ్ర్యాభ ధూమాటకులము పఱవ
 గోలఁబడినట్లు నిండె నా దొమ్మిదుమ్ము

95

సీ. నరకవిచ్ఛేదము ముర్ఖవైరి సప్రసన
 సవరించె నొక్కఁడు చలముపట్టి
 రారాజు భంగి నాత్మోరుభంగమ్మునఁ
 దలఁచి చొచ్చెను సరోజలము నొక్కఁడు
 విడిచెను శక్తిని విక్లబభూతగా
 తుండ్లై యొకండు కర్ణుండు వోలె
 శరతల్పశయ్యపైఁ జిర ముండె నిట్టూర్పు
 చునుఁ గతాయువు భీష్ము నెవసి యొక్కఁడు

గీ. వేటొకండు కటావృతవిగ్రహుండు
 క్షుపణకుఁడు వోలె వెండి యొక్కఁడు పడఁగు
 రావు డట్లు రాము తమకున రావణవధ
 మాచరించె బ్రభూ! యొక్కఁ డాహవమున

96

గీ పాదసిద్ధాంతమునకు సంబంధు లనంగ
 నపు ఉచట యపిత్ర శ్రుతిలపితదర్శ
 నులుగఁ గొందఱు చెడి రట్లు నెలితిపడియొ
 బొలకల నిను వరూధినుల్ బ్రుంగుచుండ 97

మొగరములందుఁ గ్రేళ్ళొరిక మొత్తుకొనంగ ఖరాపిఘారలక
 దెగి రిరువాఁగులన్ భటులు తేజులు నేన్దులుఁ గూలెడెక్కెముల్
 తెగిపడెన చ్చమూవతులుఁ దెల్పిరి ప్రిణముతోడనొక్కజే
 మిగులడ యెందు న క్కదనమేదిని పీనుగుపెంటగా నటుల్ 98

ఒక జడదారియాకుటిలు నొయ్యన చూకొని దాగి యుంటి నం
 దె కలనుప్రక్క నే నపుడు దివ్యచరిత్ర! సుమాదికమ్ముతో
 వికలమనస్కుఁ డైన ఋషివృద్ధుడు వచ్చె దదాశ్రమంపుటే
 లికయికయోగపున్ గనుకలిన్ గనె నాతఁడు యుద్ధసంగతిన్ 99

కని యతఁ డీ యభాగ్యుడెసఁ గాంచి చిరాకున “నోసి! నీ కత
 మ్మనఁజెడెనాశ్రమియవనిపోర మృతాంగసమాకులమ్ము కా
 గ” ననుచు “నశ్శ్రుతికపు కమ్మ”ని తిట్టెను నాథ! యంత నే
 వనరుచు నేడుకొంటిబలు భంగులకాపముఁ గ్రమ్మరింపఁగా 100

నా మొఱ నాలకించి కరుణామయుడై కృధ డించి య య్యతి
 గ్రామణి యెట్టకేట కనె “రాజతనూజు! తిట్ట మోఘ మీ
 నీ మొఱ తాయగా నునికి యెట్లునుఁ దప్పదు కాని నీ ప్రియుం
 డెనుమహిపాలరాఘవునిహస్తము ని న్నుచిరంబె సోకెడిన్ 101

దాన నిజస్వరూపమునుఁ దాల్తువుగాత శిలాత్వ మేది సా
 ధీ! నెఱిసూఁపిడిల్లు మవధిగ్ గలిగించితి నీ యవస్థ కిం
 శే" నని పల్కఁ దోడనె విధించినటుల్ పడియుంటినండి! పా
 మాణత నింతవట్టును నిజస్థితి గాంచితి నేఁడు మీ దయగ్ 102

గీ. అని యిటుల నా మధురవాణి యాత్మచరిత
 వినుప నీడేరె నిడుమ లంచు నల తేఁడు
 కడుఁ బరిణమించె నంతటఁ గలసికొనియె
 నారి మకరందుఁడును వని దారిఁ జనుచు 103

గీ. అలరి యలరించె హితుని న య్యధిపుఁడు తమ
 వార్త నతనికి వించి తద్వార్త వినుచు
 నంత వేవేగ స్వపురమ్ము నధిగమించె
 రాజపుత్రికతో మకరందుతోడ 104

సీ. తలి తండ్రి గురువు మొదలయిన పెద్ద లా
 శీర్షదంపఁగఁ బ్రజాచిత్త మలరఁ
 దన దేవి వాసవదత్త సంసారమ్ము
 సారవంతమ్ముగా సంతరింపఁ
 జేదోడునాదోడుగాఁ దన నెడయక
 యుపమరి మకరందుఁ దుపకరింప
 వభిలషితమ్ము లై యఖిలసుఖమ్ములు
 నమరదుర్లభములు నమరుచుండ

గీ. దన పురిం బాటలీపు తమున వసించు
 చెందుఁ బగ లేక బహుకాల మేలె భువిని
 గివిబుధులకల్పవృక్షం బఖండదాన
 కృతించును డల కందర్పకేతువిభుఁడు 105

సీ. భట్టబాణస్తోత్రపాత్రుడు కవి సుబం
 ధువు సుజనైకబంధువు సరస్వ
 తీద త్తము వరప్రసాదముఁ గల మేటి
 శ్లేషప్రపంచవైచిత్రి మెఱయ
 నాసవదత్తఁ గావ్యమును గీర్వాణభా
 వ విరచించెనుఁ గవుల్ జలదరింప
 నద్దాని కిది యొక యనువాద మత్యల్ప
 పద్యభాగ మ్మది గద్య మెచ్చు

గీ. కావ్య మియ్యది నిర్గద్యకావ్య మిందు
 రస మలంకారమునుఁ బదరచన భావ
 మతని శ్లేషోక్తి యెంతవ ట్టలరె దాని
 రసికబుధకవివరవిమర్శనమె తెలుపు

106

గీ. కావ్యనిర్మాణకౌశలకమలజులకు
 భవ్యలలితకళాపట్టభద్రులకును
 సన్నివిధములఁ జేయుత యాంధ్రమాత
 యనఁ దగి సిరులఁ బ్రజ యెల్ల యలరుఁగాత

107

శ్రీముదిగొండవంశపుకరీరము సత్కవిమల్లికార్జున
 స్వామికి నాగమాంబకుఁ బాసంగిన సంత మనస్వికోటిలా
 రామము వీరభద్రుఁ డిల వ్రాసిన వాసవదత్త యన్న మా
 ధ్యమధురసప్రపంతి రసదృష్టతరంగము లైదు దీనితో

108

శ్రీ మ ప ద్య ల ఘ ణ టి ప్ప ణి

ప్రథమ తరంగము

పద్యము నెం

- (1) కవులు = నీటి పక్షులు, భువనము = నీరు, ప్రసాదన = నైర్మల్యము, సరస్వతి = సరస్వతీనది (జేపీపరమైన యర్థము సుగమము)
- (7) నకులవిద్యేషి = ముంగిపను ద్వేషించునది, కులద్వేషము లేనిది.
- (12) కవిత = నీటిపక్షుల ధర్మము, రస = నీటి, అవ = అక్రమ మైన.
- (14) మనుజేవ = విశ్వర్యముచే జేవతల (కృష్ణుని తండ్రి), యశోద = కీర్తికర మైన (కృష్ణుని తల్లి), అనంతభోగి = అంత లేని భోగముఁ గలవాఁడు, సమ + కరి (స + మకర), వాహిని = నేర, నది.
- (15) హిరణ్యకశిపుక్షేత్రప్రదానము = హిరణ్య = బంగారము, కశిపు = అన్నవస్త్రములు ("హిరణ్యకశిపు" అను రాక్షసుఁడు), ప్రదానము = ఇచ్చుట, చీల్చుట "దోలవఖండనే".
- (16) విశ్వకర్మ = సమస్తకార్యములకు (సూర్యునకు), విబుధ = పండితులకు (జేవతలకు), ఆకాంత = దిక్కుచివరి (సకలు తీరునట్లు), దక్షిణాశాసనాధన = దక్షిణ = దక్షిణలచేత (దక్షిణ యను), ఆశా = శోభ (దిక్కు), ప్రసాదన = అలంకరించుట.
- (17) రతి = క్రీడ (మన్మథుని భార్య), అనిరుద్ధ = అడ్డు లేని (అని రద్దుఁడు), కావ్య = కావ్యములు (ఒక యక్షిణి).
- (18) ఛాయ = శోభ (సూర్యుని భార్య), క్షణాన = ఉత్సవముల యందలి దానము, క్షణద = రాత్రి.
- (19) ధృతరాష్ట్రుఁడు = పట్టాభిషిక్తుఁడు (దృత్యోధనుని తండ్రి), గుణ = మంచి గుణములయందు (భీమునియందు), అతరళత్వము = దాంచుల్యము లేకుండుట (హాగమునందు మధ్యగర్భము

పద్యము నెం

- (1) కాకుండుట). నాయకమణి = నాయక శ్రేష్ఠుడు (హారమునందలి మధ్యమణి), విద్యాసరుండు = విద్యావ. తుండు (దేవతలలో నొక తెగవాడు), నునుననుండు = నుంచి నును ను కలవాడు (విద్యాభరులకు విరోధులైన నునునను లను దేవతల తెగకల జేరిన వాడు), రాజు = చం. దుండు, మిత్రుండు = గార్యుండు.
- (20) క్షమ = ఓర్పు (భూమి). నుగ్మ = శ్రేష్ఠ మైన ధర్మము (దేవేంద్రుని సభ), సుశత్రువు = సుశత్రుభావము (తెల్లతెగదచెట్టు యొక్క స్థితి), బృహన్నల = అజ్ఞానని యొక పుటి పేరు (ఒక దిగును గడ్డి).
- (21) కుశలు + వయో + రూప + శక్తి (కుశలవ + య + ఉను + ఉప శక్తి), ను + మిత్ర (నుమిత్రాదేవి). నుమంత్ర = నుంచి యాలించన (దశరథుని మంత్ర పేరు)
- (22) సదా + (సార్థుండు) = అర్థుండు, సదా + అపార్థుండు, మహాభార + తరణము = బహు వైన పనిలో నుత్తీర్ణుడగుట, మహాభారత + రణము. అకాంత + సవ + హితుండు, అకాంతసవ + హితుండు, భీష్ముండు = భయంకరుండు (భీష్మచార్యులు).
- (23) మిత్రునుదయకు = స్నేహితుని యున్నతి (నూగోదయము), అచలాధిక = చలనము లేని గొప్ప వైస (అన్ని కొండలకంటెను గొప్పవైస). గోత్రము = వంశము (కొండ), స + అనుచరుడైన, (సాను + అనుచుడైన), సానువు = కొండచరియ.
- (24) కాంతారము = కఱవు, అనవి, ను + మనోహరుండు (నుమనో + హరుండు = తువులదొంగ), స + భోగోత్సవపావకాగ్రసరుండు (సభో + గ + ఉత్సవ), సభోగోత్సవ = భోగోత్సవ క్రితినవాడు (సభో = భోగమును, గ = పొందిన), పావక = పవిత్రుండు (అన్ని).

- (25) కటకము = నీర, (ప్రవృత్తమధ్యభాగము), = గంధర్వ = గుఱ్ఱములకు (గంధర్వము), శృంగము = ప్రభుత్వము, శిరము.
- (26) స + హి + మానీ = మానవంతుఁడు, గిరి + సంస్థః = మాటగూడ నుండువాఁడు (హిమానీగిరి + సంస్థః = హిమవత స్వత ముండుండు వాఁడు) వృషకేతుః = పుణ్యము భవజముఁ గాఁగఁలవాఁడు, శివుఁడు.
- (27) గోత్రము = భూమి, వంశము, జనకభూ = కండ్లి ఆస్తి, జానకీ దేవి, విరామము = రామవ్యతిరేగుణము, వ్యవధి. పునర్భూపరి గ్రాహి = సిరిగి రాజ్యము నొందినవాఁడు, పునర్భూ = మరియొక భర్తను వివాహ మాడినది.
- (28) సంధి = శరీరములోని అతుకులు, విగ్రహము = శరీరము, ను + దక్షిణ (నుదక్షిణాదేవి), గో = భూమి, ఆవు.
- (29) స + దా + భోగుఁడు, సదా + స + భోగుఁడు, సృగాల = నక్క యొక్క, సృగాలఁ దను రాక్షసునియొక్క. చక్రము = రాజ్య చక్రము, చక్రాయుధము.
- (30) ముక్తాపయత, ముక్త + ఆపయత, ఆపయము = తోగము, రామ, రామా. ను + బాహువు, నుబాహు వను దనుజుఁడు. సమద్భిన్ని = సమానభావము, రెండు కన్నుల చూపు. ఈశ్వరుఁడు = ప్రభువు శివుఁడు.
- (31) కరచ్చివ = చేతులనుఁ గోయుట (ఒక శిక్ష), చేతులతోఁ ద్రుం చుట, కరపత్రముల కోఁత = పూర్వపు దండనావి శేషము, అంప ముల కోఁత, కంజము = శంఖము. నీత్ర + తిత్వాటనము = కన్నులఁ బెఱుకు శిక్ష, వల్కలములను + తిత్వాటించి స్వీకరించుట. ఖల = దుష్టునియొక్క, శిక్షముయొక్క. కిలకి + యోంబు = క్షుద్ర శక్రపుట + సాబంధము, గగుర్పాటు + (అన దమున) కిలుగుట. రాజ = రాజతో, చంద్రునితో, సూచి + భేదము = ఒక శిక్ష.

నూదిచే + రి + ధనువేయబడుట = సాంప్రదించుట = ఉత్తరపు
దిక్కువల గల యేనుగుయొక్క భావము. సుగంధము, అలవాదము,
వీణావాదనప్రభు.

- (32) పాముకు తెండు నాల్గొండు. ఇలనిగమ్రానియోనియ = కి పటము చే
సాధించుట, తిక్కచుండు చొక పద్ధతి. సూత్రధారము = ఒక శిక్ష
ప్రపంచమునుబాధ. అక్షిప్తచుండు = పాము తేని పద్ధతియల
వాడు. అక్షిప్తచుండు = అక్షిప్తచుండునాని దక్షిణమున వాడు.
పావకుడు = పవిత్రుడు. అక్షి. పిసాన = చివరమున వాడు,
దుఃఖించువాడు = కలకలము = కుభికిండు, కేవుడు (కేళి) =
హుళ్యండునిది డి, ఉత్సాహపుటభుత్వములను అను
మాడుకత్తుల గలవాడు. నవా - తుండు = న + న + ఆ + క్తతి +
సరణి + గళితుండు = అక్షత్రముపద భిముండు కానివాడు కాని
వాడు = క్ష. తిరుధగ్గము వదిలినవాడు, న + నాక్షత్రసరణి
గళితుండు = క్షత్రమార్గముండి నాని వాడు.

- (33) ఆ + నితియందు = ఒకరికి నమస్కరించు వాడు కాదు,
తేక యొకరు తిను నమస్కరించునలెని కోరినాడు కాదు (ఆ +
న + తిమయుండు = తిమలను నుత్సర్జితవములు లేనివాడు కాదు
= తిములగలవాడు) సనా + హిమకగ + అశయుండు = ఎన్నడు =
చంద్రునివంటి + స్వచ్ఛమైన మనస్సు కలవాడు, సనా + అహి
మకగ + అశయుండు = అపార మైన వాడు. అమృతము = నీరు,
అమృతము, మర్యాద = నీరు. సత్వోతుండు = మంచినిల్లు (ఒడలు)
కలవాడు. న + శాస్త్రోపను = గొప్పభిదములు లేనివాడు
(శోకము = భిదము). సముద్రుండు శాస్త్రోతుండు, ఇది
వ్యతిరేకి విశేషము. శోకము = ఒక జలజంతువు కాగా సత్స్వప్న
శోకములులేనివాడు = శోకములుకలవాడు. మహాశ + అదీనస్య,
తస్య, శ్రోతోపి న అచలః = ఆ గొప్పవానిశోకము క్షణస్థాయి

(నూర్జుడు) సౌహృద్వన = బంధము (బురత్వము). గురు = గొప్ప (బ్రహ్మసూరి).

- (14) కులాశోట = బంధి, సర్వోపమానమార్గము. బలి = బలిచక్రవర్తి, బలి = నలి (న, బ యో ర్భేదః) = కడుపుచుడుతలు. సేతకన్ద = కనలజెవులును, పాములు సుగీవ = మంచి కలతము పుగివుడు. అంగద = భుజభూషణము, అంగరండు.

- (21) సుభి = పండితుడు, అవు. కద్రశ్రీ = మంత్రిగంధపురజెట్టి, శుభసంపద, వాసు = వామాచారియ, శ్రీ వశాహము = వశయం దున్న దానియం దాసక్తిగల, అందు యేసుగునం దాసక్తిగల. దానము = ఈవి, సదజలము. కటపలచ = లంచము, శవ హంసము. విభా. = వివాదము, రాత్రి. బంధు + తాపద్యుడు, బంధుతా + ఆపద్యుడు.

- (22) ఉచ్చై శవన్ము = చెవులు నిక్కించి (వాటుగా) వివేచించు న + శేతజ + పశం = స్వదేశీయల మెచ్చని వాడను. నద + ఈశ + జ + పశం = పదుదమున బుట్టినవాడను. బ్రశంపం గడిది. అస్మిహ్మము = తన ఘోష, కాకి గాండవధ్రుగకము = చుచల మై యుచో నిలువనిది. మడల = కుక్కులనం బుట్టించి పుష్కొనునది, మత్సరము = క్షుద్ర, ఈగ. సుకు = మంచి వాడ, పుష్వ. దోషానబధను = గోపము.ందు (గాత్రయిండు) సమ్మేళనము విశ్వక్సేత్ర = సజాకార్యము, నూర్జుడు విరూప విరీత మేగ, వివిధరూపము లైః.

- (23) చక్రమాంధంభవిశేషము.

- (25) వివోదంధ్వనశగుల్ = వివోదములే తెలియునానికి (కత్తుల బట్టులే తెలియవానికి) స్వాధీనము కాని వాడు. మద్దివపుటూర్తి = చెడుకాలమునం గల్గు ముఖము, మనుగలోదానం గల్గు సుబ్బ ముఖం బనములు = ముఖముల గూర్చునాయ, మంచి మందపిచ్చులకలవి.

మిత్ర హీతుఁడై, నూన్యఁడై, సతనా + అకనము
= తెలివి: ల్ల నై: రక్షణము, చేనా + నాము = కాలిపుంజము.

(29) శతచక్రః=నూరువిధము లైన దుఃఖము, ఇంద్రుఁడు.

(37) మత్తీ + అర్జు = అర్జున తెలుపు, సప్త + సత్త్వస్వందకము
= పంచాక్షరి అక్షరములు డీరినములు ముందు, సత్త్వః =
గుణము. ధాతీ = ఉపసంక చెట్టు, దాది. శిఖండి = నెయిలి, అర్జు
చంద్రులు = నెయిలికి సుఖం పున = చెట్టు,
పంచమంశువ, సాము = కొండతీరి, కేసరిలు || శిఖ
హుగలయందు, ఆ శిఖ కల నానక శ్రేష్ఠులయందు వర్త
మాన శంఖుకులము = ఎత్తరి చిన్ని జంకల పింఱు, శంఖుర దను
రాక్షసుని పంశము

(38) దంతములు = పాదరిండ్లు, పుష్ప శతకోటి = వజ్రముధము,
నానమల్ = పీల్చుట, ఈవున. బహు + లతా (బహులత,
వి. మంగు = మేలికాపుజెట్టు, శ్యామ = నల్ల నెగడ, ("పియంగు
శ్యామ" యను నొక రాణి) గుహ = కొండగుహ, కమరస్వామి.
నాగ = ఏనుగులయొక్క. సాములయొక్క. విభూతి = విశ్వ
రమ్యము, నై నలందకొన్న భస్మము. మల్ల + నాగ = బలివము లైన
ఏనుగులచేత, మల్లనాగు దను కామకాస్త్ర సజ్జాచేత. కాంతార
+ సామోది (కాంతారని + ఆమోది)

(39) నాను + గ్రహ = చతురులుందుఁ దిరుగు నూర్యాది గ్రహముల
యొక్క (స + అను గ్రహ) గుక్మము = బోద లేని చెట్టు, వ్యాధి
విశేషము ధాతువికార = గైకొని ధాతువుచే నై న మార్పు,
శరీర ధాతువుల మాటుపాటు. అభయము = వట్టివేర, రక్షణము,
మృత్యుఫలమందు = ఒక దినము పండ్ల నిచ్చునాడు, మరణమును
ఫలముగా నిచ్చునాడు, ప్రమితి = సుఖానందము = పరిమితి,
ప్రస్థము = కొండనెత్తము, ఒక కొలత (కూకము) పేరు. పిహి

తాంబూలము = దిగంబరము. ఆకాశమును గప్పినది, అంశుకము = వస్త్రము. కేణము. భీముడు భయంకరుడు, కీచక = వెనుకచే, కీచకునిచే. అ + కు + లీలుండు = భూమియందులీనము కానివాడు అఁగా నఖియ్యుడు, ఉత్తమవంశమున జన్మించువాడు, వంశ = వెనుకకు, వంశము. ననాదుడు = ధ్వనిగలవాడు అపేతనాదుడు = ఉత్తరముగాఁ బ్రవహించు నదులు లేనివాడు.

(40) భద్రము = ముష్ణము, శకుని = పక్షి నాగ = సర్పము. పుష్కరాక్ష = కమలబీజము యొక్క, కృష్ణు యొక్క. విహిత = మాటు పడచిన, దిగంబర = నిక్షు. ఆకాశము (గంభీరజైలుయొక్క). దర్శనము = కనుపడుట, కాస్త్రము, వంశపత్రము = వెదుగాకులు ("పుష్పితాగ్ర" మొదలయినవి కవిత్వమున గల వృత్తములకేర్లు)

(42) కాంతార + ఊపరి + సాను + గము (పొందిది), కాంతా = తోపరస + అనుగము, మదనము = మంగచెట్టు, కామము. మా-లాలమో = కిఖరములవైన రెండువైపుల వేకవేళ సూర్యచంద్రుల గల్గి రెండు కనులతో గురువైన యగస్త్యుని కొఱ కెదురు చూచుచున్నదా!

(44) ఉత్కుటములు, వైసారములు = ఒకరికొకరు చేరవు. కంజకచ్చము = తోమము లున్న ప్రక్క.

(46) ముఖభంగము = పెద్ద తరంగము, ముఖవికారము. భూభృత్తు = కొండ, రాజు. వేల = తటము, కాలము. కంభము = నీరు) మొండెము. శతపత్రము = వెనులి,

(56) ఘనసాగము = పచ్చకర్పూరము, నీరు. నాహిని = పరహింపఁ జేయునది, ప్రపహించునది. న్యగోధమ్ములు = నటవృక్షములు, న్యక్ + తోధములు = నీచము లేన + దారులు. బృహన్నతి = ఒక రకపు గడ్డి నానా + విటపి + ఇత + అసవము = మకరందము, ఇత = కలిగిన, నానా + విట + పీఠ + అసవము = మద్దము, రంభ +

అకటి, దేవజేశ్వ కీతశత = వెదురుగుమ్మలు, ఉపకేవకులు, ఘం—ర్ల. ఘంటారవ = కాజనుముచే, ఘంటాల ధ్వనిచే, అవేదిత = అచ్చన్న మైన, తెలియజేయబడిన, మార్గము = మృగ సమాహము, త్రోవ.

- (57) మదనశలాక = గోరువంక కామోద్దీపకముఁ జేయు నొః యావధము. చాయ = నీడ, చాయాదేవి. పత్రములు = ఆకులు, వాహనిముఱ. పల్లవ = చిగురాకులచే, విటులచే, గాణిక్యము = వేశ్యా సమాహము కాఖలు = కొమ్మలు, వేదకాఖలు. శకుని పక్షి, దుర్యోధను మేనమామ సదీ—ము = మంచి = రాజాకొనివు పరె గావలసినన్ని శ్రేష్ఠఫలములఁ (పండ్లను) గల—.

- (61) కరీరము = వెదురు మొలక.

తృ తీ య త ర ం గ ము .

- (5) సుధ = సున్నము, అస్థితము. కుత్కిలము = పక్షిశము
(6) బృహ—ములు = “బృహస్పతి” యను గ్రంథము ప్రకాశించిన భావలో “గుణాధ్యుఁ” డను మహాకవిచే రచింపబడినది. సర్వలట్లు లంబము లందుఁ గలవు (ఆశ్వాసములవలె). అందు “సాలభంజిక” యను విద్యాధరి వర్ణింపబడినది. సాలభంజిక = బొమ్మలు మాణవక + క్రీడితములు = బాబరి + పటలు, ఆ పేరుఁ గల్గిన వృత్తము.
(7) ఘట = నీరుగుల గుంపు. మత్తవారణము = వలభిప్రదేశము, మదించిన యేనుగు సుతము = శోభించు పక్షిశము, పాతాళము. గవాక్ష = కిటికీ, ఆ పేరుఁ గల నానరవీరుఁడు
(8) పంచజనుఁడు = మహర్షుఁడు గుప్రతీకత్వము = మంచి యవయవములనుఁ గలుగుట, ఈశాన్యదిగ్గజభావము. అచక్రత = అమాయికత, కుదర్పము = విష్ణుచక్రము, మంచి దర్పణముఁ గలుగుట,

- (9) చంద్ర=బంగారము, చంద్రుడు. సత్స్వయము = మంచి నడువడి, ఆకాశము. తపస్య=స్థానిజమానము, తపస్సు. శృష్యము = ఎద్దు (వ్యవసాయమున); వృషభరాశి.
- (10) నానా + సవ = యజ్ఞములు, నానా + ఆసవ = మద్యములు. అగ్రంధులు=కుటిలస్వభావము లేనివారు, గణపుట లేనివి. పక్ష పాతము=రెక్కలలో వ్రాలుట. పటుహంసములు = సమర్థులలో శ్రేష్ఠులు. ఆ + మర్మ + భేదులు = తత్వ + విరుద్ధముగా నడువని వారు, మర్మస్థానముల భేదింపనివారు. స్నేహము = మైత్రి, తైలము. కావ్య + జీవ + హృదయ = కావ్యతత్వజ్ఞులు, శుక్రి = బృహస్పతి + బుధులు, అగ్రహములు = బంధనము లేనివారు, గ్రహములు కానివారు. అసంఖ్యలు = పోరు లేనివారు, సంఖ్య = సదుష్ఠి. గో + పాలుడు = మాట + దప్పనివాడు, రాముడు = మందరుడు భ + రతుడు = నక్షత్రకాస్త్రమున + ఆసక్తి గలవాడు, శత్రు + ఘ్నుడు = శత్రువుల + జంతువాడు. ప్రియ + వదుడు = ప్రియము + శిష్యవాడు. పుష్ప + కేతువు = మంచితనము + ధ్వజముగా గలవాడు (“ప్రియంవదుడు” “పుష్పకేతువు” నను నిర్వర్త గంధర్వులు). ధన + దుడు = ధనము + ఇచ్చువాడు, కుబేరుడు. పృ + చేతనుడు = ఉన్నత + మనస్సు గలవాడు, వరుణుడు (విరోధాభాసాలంకారము).
- (11) ఖండ + అభిములు = చంకవద్ద జేయబడు నఖక్షతములు, శకలములైన + మేఘములు. శరద = శరత్కాలము. ఇంద్రాణి = రతిబంధ విశేషము, శచీదేవి. పల్లవ = చిగుళ్ళచే, విటులచే. కరణపులు = ఆడదేవగు. రక్త = అనుగ్రస్తులను. సురత = రతి, దేవత్వము. బిలాసి = విలాసి, పాము (“వ” “బ” యో రభేదః). భుజంగ + వరులు = విట + శ్రేష్ఠులు, సర్ప + శ్రేష్ఠులు. మహా నటుడు = శివుడు.

- (17) సాక్షిభౌమ + కరణము = ఒక దిగ్గజపు + తొండము, రాజాజ + చేము = రాజని = ఒక నది పేరు, ఒక వృత్తము. కోక + నదము = నక్కరాక + స్వని (గలదియు) - ప్రిబుద్ధ + అంబుజ + అక్ష + పూచిన + తామర + కన్నుల గలది (నది. కోకనదము = యెఱ్ఱి తామర). ప్రిబుద్ధ + అంబుజాక్ష = మేల్కొనినవిష్ణువు (గలది - కలత్తు) విభాకర + తనయ = యమున, శని, రాజ + హంసులు = చంద్ర + న్యాయ. పూదరీక + కుముదములు = తామరలు + కల్పలు, ఆశ్నేయ + నైర్వృతి దిగ్గజములు.
- (18) “అంధరసుసము” ఒక నరకము, “తమసా” = ఒక నది. అ + “విచీ” + “దుర్గము” = ఈ రెండునరకముల స్నాతలకు రాక్షండఁ జేయునది. విష్ణుపది = గంగానది.
- (20) కేశరము = కింజల్కము, సింహపు జూలు, నారి + కేళీ + ధరములు = కాంతా + లీల + గలవి, + అరి + కేళీ + ధరములు + శక్తి + లీలల + ధరించనివి. అసంస్కృత = దిద్దఁబడని. అతి దూరగతప్రశ్నియ + అక్షములు = దూరము నాక్రమించు తాండ్రచెట్లు, విశయముఁకుఁ గడు దూర మైన యింద్రియములు. జప = దాసము. సల్ + ఆరామ (సదా + రామ).
- (21) ముని = అగిసెచెట్టు, మదనము = కామము, వృక్షవిశేషము. ఉత్తంభిత = మోయఁబడిన. కృతమాలా + అంతములు = రేల చెట్లచే + మనోజ్ఞములు, మాల = పూదండ. అరిష్టములు = కుంకళ్లు, జబ్బులు.
- (24) బలి + ఆప్తము = బలవంతులతోఁ గూడినది (బలిచక్రవర్తి). భోగులు = భోగపురుషులు, పాములు సురాలయములు = కల్లంగళ్లు, దేవతాయతనములు.
- (25) కుభిద = గొప్ప కుభము, భీమసేనుడు = భయంకరమైనయగుఁ గలవాఁడు. సబలుడు = బలముఁ గలవాఁడు (బలిరాముడు).

సత్య + భా (ంతి) + మా (లక్ష్మి). బహుధా + జన్య, హు +
ధాన్య.

(26) జీవము = వింటి నారి, ప్రాణము. మార్గణలక్ష = యాచకలక్ష, బాణ
లక్ష. పంచశ = విడిచి బావము, మృతి. సంఖ్యము = యుద్ధము,
(సత్ + ఆగమి) నిర్మతి = బుతి (దుఃఖము) లేనివాడు

(27) శృంఖలాబంధంబు = సంకెళ్ళు వేయుట, కవితలో బంధవిశేషము.
కోశము = బొక్కసము, తామర పొగ్గ. జాని = వంశము, జాతి
దక్షిణ = నామకగణము = ఉత్తముల నగొరించుట, పడి యొడ
మల నిర్దేశము. శర = భిద = ఒక శిక్ష, కన్యము చే = భేదించుట.
వృషము = పుణ్యము, ఎద్దు. ద్విజ = క్షత్రి = ద్విజాల = నవ్వును,
దంత = క్షత్రి.

(28) కర + చాల (జుప్తు). కరచాల = కత్తి. నిష్క్రింశత = క్రాగ్యము,
ఆయుధత్వము. లక్ష = లక్షలకొలదిగా నగు (లక్ష్మము), దాన =
ఈవినుండి (భేదింతుట నుండి). అరంగత = అంగవైకల్యము,
కామత్వము. అఖరము = వస్త్రము, ఆకాశము. భంగురత్వము =
కాటిల్యము, శృంగారచేష్టా విశేషము. మారుడు = శక్తివు, మన్మ
ధుడు. అధర + రాగము = నీచులందు + అనురాగము, పెదవి
యొలుపు. ఎలయన్ను = యావనవతి. చల = రాగము = చంచలమగు
ననురాగము, గీతస్వర విశేషము.

(29) ఖర్మము = పొరుషము, పట్టవస్త్రము. గాంధారము = గతి, స్వర
విశేషము. దుర్వర్ణము = వెండి.

(30) రసనాబంధము = మొలమూలుచే గట్టుట, నాణక మదత. కృంత
నము = కత్తిరింపు.

(31) ఉత్పేక్ష + ఆక్షేపము = పరాహ + అధిక్షేపము, రాండు
అర్థములకారములు.

- (32) మర=కల్లు, దేవతలు, పాత=త్రాగువాఁడు, పాలకుఁడు శత
కోటి=నూరు కోట్ల ధనము, వజ్రాయుధము. ఆస్థానము=సభ,
ఆస్థానము=తగని చోటు, గురగ్రహము=గురు వైన గ్రహము,
గొప్ప గ్రహము లేక గొప్ప—పట్టదల
- (33) చంద్రలేఖ=ఒక శిరోభూషణము, చంద్రలేఖ. అశి = తుమ్మెద
(అశి = చెలికత్తె) నవమాలిక = క్రొత్త పూదండ, విరజాజి.
సచి తక=తిలకముఁ గలది, చిలుకపులిఁ గలది. మంజు ఘోష=
నునాదముఁ గలది, ఒక యప్పురస. సుకేశి = చక్కని పిరులుఁ
గలది, ఒక యప్పురస.
- (35) తారక = కను గుడ్డు, చుక్క. అచ్చిడ = లోపములేని, తప్పు లేని,
ద్విజ=దంతములు, విప్రులు. మాల్యవతో + సుకేశ=పూదండఁ గల
చుంచితొప్పగలది మాల్యవండు, సుకేశుఁడైననురాక్షసరాజులు.
సుజాతరూపము = కదిరికఁ గల రూపము, మేలిమి బంగారము
సహస్రాక్ష = వేలకనులు, ఇం దుఁడు. పులోమురి మాఁతురు==
శచీదేవి. గోత్రము=వంశము, పర్వతము. లావణ్యము=మేని
తళుకు, లవణభావము. ఎలయిఁడు=యావనము.
- (36) ఖచరులు=దేవతలు. సత్—ఆకల్ప = భూషణములు. సదా—
కల్ప=కల్పవృక్షము. మదవము=కామము, ఒక చెట్టు.
- (38) ఆపీ—శివపీఠరక్త=అంతటనుఁ బచ్చనైనవియు నెఱ్ఱనివియు
(పువ్వులచే) నైన, బాగుగా రక్తముఁ ద్రావిన, పలాశి=కోరింద
చెట్లు, రాక్షసులు. దోషనుబంధము=రాత్రిపొడవు, తప్పలతో
సంబంధము. జాతి=జాతి, దమనక=దవనము, వైరి. ఇంద్రాణి=
వావిలి, శచి. మరతాణి=దేవేంద్రుఁడు. సు + ఖ + ఆశలు =
నిగ్మల మై + ఆకాశము + దిక్కులు, సుఖకరము అగునక్షేత్రము.
వాస్తువుఁడు = నాగరవుఁడు, స + తామరసః, సతాం—అరసః,

- (37) ఆవహనము = శ్రేష్ఠశక్తి కల వాచును. ఇదిని శ్రీమదాంజనేయశ్రీమద్దత్తతీ
కము నాం + అభి. ఇట్లు, అంజనేయశ్రీమద్దత్తతీ
కల్పము, వత్సవ్యశ్రీదత్తములు ఈ గురువు = చేరినప్పుడు నిజము =
మంచు = పరమేశ్వరుని శక్తి = పరమేశ్వరుని శక్తి వాచుకొనియు
కొంతకొంత ప్రకటించుచు నున్నాడు. (ఇట్లుగాను)
మృతకలనమును, అంజనేయశ్రీమద్దత్తతీ కలనమును, వత్సవ్యశ్రీదత్తము
యొక్క, శక్తి కలనమును.
- (42) అతిదుష్టము = ముందు = అతి దుష్టము అనియు, అట్లుగతమున
లెనెను. మనము ముందేదూకుము = ముందుగాను, అట్లుగాను.
ప్రీతియగతికి = వికారము. ఈ విశేషము = అస్మదవిధిని.
- (43) పిద్ధులు = శృంగారులు, చచ్చు = చచ్చుట, శాశ్వతమగుట.
- (50) రణరణము = వేళ్లు, అపరాధవాసినీజనము = పాపాత్మ్యశ్రీలు.
- (54) తథాగతులు = అట్లు వచ్చి యున్నవారు. తథాగత = బుద్ధుని,
ధ్వంసము = నిందించుట. భాస్వత్ + దర్శనము = ప్రకాశించు
వారి. దర్శనము, సూర్యదర్శనము, తు + మత్ + అకి = కచ్చితపు
సంతోషము నిండినవా రను (మమద ఆకర = కల్వల-సరస్సుల
యొక్క) మపులు = భూపతులు, అక్షహృదయ + అజ్ఞాన +
హృత + క్షమలు = శ్రవణగతత్వము (దూతశాస్త్రము) + తెలియ
మిచే + కోల్పోయిన + ఓపిక (రాజ్యము) గలవారు. కార్త
స్యము = బంగారము. శకున-శ్రావణము = తమ శక్తి శకునముల
వినుపించువారు, పక్షుల వంచించుట కట్టి కూరతల వినుపించువారు.
రూపము = స్వరూపము, మృగము
- (55) దివ్యచక్రపు = జ్యోతిష్ముందు, అర్జునుడు. కృష్ణగురులు =
సుగంధద్రవ్యవిశేషములు కృష్ణ = దోపరి, గురువు = విజ్ఞనకుడు
లేక భాముడు, సు + అబలా + అర్థులు, స్వ + బల + అర్థులు.

అచారము = కర్మచర్యము. శ = దిక్కు, శోక్. పాణిగ్రహము = చేయి. బలమునుట. పెద్దది. అనుకరించుగా = శోభించు చేయి. పరిశీలనముగా, ముదిరించుగా. అధర్మములు = ధర్మములకు బలమునుట, భూమిగా. జేసు బడనివారు, ముష్టిగాత్ములు = ధర్మములకు బలము. భూమి యైనవారు (ఇది అర్థము లేకన్నను) విశేషాధారముగా. స్వీకరించబడినది)

(56) అధర్మములు = వాయువులు, వక్రగతించువారు, గందము = గంధము, ద్రోణాశ్రమము = వాయువు తీర్చుట దాని ఫలము. ద్రోణాశ్రమము (ద్రోణము = కాకి), ద్రోణుని వాసము.

(57) బృహత్ + కథ = గౌ. వనీయమైన + స్వచరిత్రము ("బృహత్కథ" అను గ్రంథము "గుణాధ్యయన" సచే వ్రాయబడినది). గుణాధ్యయనము = మంచి గుణముల గలవారు, పై గ్రంథకర్త.

(58) వనీభూషణము = బట్టల గింజము పేరు, వండించునారి కంతరవము. లాజము = ఉల్లస, యజ్ఞము లాజ + ఉపహారము = (గ, లయోర భేదః) లాజల కానుక, లాజల కిచ్చబడిన యుపహారము. సుమతి = సజ్జహలయొక్క, దేవతలయొక్క.

(62) గామ + క్షణము, గామా (స్త్రీ). అంగద = భుజభూషణముతో, అంగదునితో. సత్యము = బలము, జలచరము. కరకములు = చేతులు, వడగండ్లు. వృద్ధశ్రవస్సు = పెద్దల చెవి, ఇంద్రుడు.

(63) గోద = గోవానాడులకు జేయునది (గోదావరి) తుంగభద్ర = ఉన్నతమును శుభకరమును (తుంగభద్రానది). నర్మద = నగ్ని సచివునియొక్క (నర్మదానది). శోణపు = ఎఱ్ఱని (శోణానది). మానిని = మాలకులది (మానినీనది). స్వర్వాహిని = స్వర్గమునకు వ్యాపించినది (గంగానది). వైదగ్ధి = చాతుర్యము.

(70) పనిపు = రతి. (71) ఋద్ధి = కుబేరు భార్య.

- (73) ముర్ఖరము = కుమ్ము. సుగళి = చైత్రారంభము. బలిసక్తము = పాతాళము. తమిబంధము = కాటుచీకటి. కరణములు = ఇందియములు.
- (75) నిగళితుఁడు = సంకల జేయఁబడినవాఁడు. వజ్రసారము = అతికించు నొక బొక. (76) శుచి = శృంగారరసము.
- (83) పృష్ఠరము = శయ్య. పుష్పమ్ములు = పూలు.
- (86) శృతి = చెవి, వేదము. (87) నాసి కావంశలక్ష్మి = పెదురు వలె నున్న నాసికయొక్క శోభ.

చ తు ర్థ త ర ం గ ము

- (2) పృత్యయము = నమ్మకము.
- (6) మందిమానము = అల్ప లేజన్సుఁ గలుగుట, పనువుల = కాంతుల, ధనముల. వారుణి = పడచుటిదిక్కు, మద్యము గాగము = ఎఱుపు, అనురాగము. సంజ్ఞ = పరిభాష, సూక్ష్మనిభార్య. అంశుకము = కిరణము, వస్త్రము. తరళ తరళములు = కడుఁ జంచలములు.
- (8) అష్టానతగువు = పెద్ద గోరంట మాకు + మల = అస్తమించు + కొండ. కంగళి (కంకళి) = ఆశోకము.
- (9) బాసవాలేస్తు = విరావతము. వారుణి = గణిక = పడచుటి దిక్కును వేశ్య. సనాధి = సమానము.
- (10) తార = నక్షత్రము, ఒక బాధభేదత అంబరము = వసనము, ఆకాశము. మాంజివృరాగము = ఎఱుపు మించిన పనువురంగు. కాలేయము = తత్కాలము, దయనది, మృనిపశువుతో నూరిన పరిమళ ద్రవ్యము. సయోధరము = మేఘము, స్తనము. లక్ష్మి = శోభ, లక్ష్మి జేసి. లబ్ధ పీత + అంబర = పొందిన + పచ్చ పలువ (విష్టువు) కలది. అంబరము = ఆకాశము, వరము = నరించుట, పల్లవ =

అనురక్త = చిగుళ్లవలె — ఎఱ్ఱనైన, విటులయందు — అనురాగము కల, పాను — సిడము = బంగారు పెక్కెము.

- (14) శంభలి = తార్పుకత్తె. (15) కాపేయము = కపికోడ.
- (16) రోమంధ — మంధర = నెరురుజేయుటలో + మెల్లగాఁ బ్రవర్తించు. మృదిప్త = కడు మృదు వయిన, గౌష్ఠీన — పృష్ఠము = అవులు ముందు మేయుచు వెళ్లగా నయిన వెనుకభాగము కలవింకము = పిచ్చుక.
- (18) క్షణ-ద = క్షణసౌఖ్యము నిచ్చు (క్షణద = రాత్రి). తుఁ — ధారఁడు = తూనిక జేయువాఁడు, నూర్చుఁడు.
- (19) పుటకినులు = తామరతీవలు.
- (21) ప్రదోషము = ప్రదోషవేళ, మిక్కిలి దోషము. అంతరమ్ముల = మధ్యప్రదేశముల, తంతమభేదముల. తిరస్కరించె = కనుపడకుండఁ జేసె. కువలయంబును = భూమండలమును, కలువను. కాశిక = గుడ్డ గూబయొక్క, ఇందుగ్రినియొక్క.
- (23) అవలము = పల్లము, నూయి. (25) అతగ్నణము = విదువేళ్లతోఁ బెట్టు ముగ్గు.
- (27) శుచ్ఛాస్యము = ఊపిరి వెలిబుచ్చుట, ఆఖ్యాయిక పరిచ్ఛేదము. వక్త్రము = ముఖము, ఒక వృత్తియు. సంక్షేపము = అలింగనము, కావ్యగుణము.
- (31) విశ్వరూపము = లోకరూపము, కృష్ణుని విశ్వరూపము.
- (32) తారక = నక్షత్రము, తారకానురుఁడు. దోగ్రిణ = మాలకాకి యొక్క, దోగ్రిణాచార్యునియొక్క. కావ్య = దిక్కులను, కట్టెలను. అటల్ + ఊతాక — శకుని = తిరుగు — గూబ యను (“ఊతాకుఁడు”) పక్షి (శకుని) గలది. కాలినుము = నలుపు.
- (35) రక్త-మండలుండు = ఎఱ్ఱనిబింబము (అనురక్తమైన) ప్రజగలవాఁడు కరము = హస్తము, కిరణము. ఋత్రములు = నక్షత్రములు, ఎలుగు

బంటు. లక్ష్మణయుతుండు = గుప్త (మచ్చ) గలవాడు,
 రోహిణి = ఒక నక్షత్రము పేరిటి చంపునిభార్య, ఆవు.

(38) వాలుక = ఇసుక. త్సరువు = పిడి. (39) చమారువు = లేడి.

(41) సార్థము = సమాహము. వికార = భంగురమ్ముల — కామవికారముచే — రసజీయము లైనవానిని. (కొన్ని) శ్లేషార్థ = రెండర్థములచే (కొన్ని). సప్రపంచమ్ములు = విస్తరింపఁబడినవి (కొన్ని). స్తుతినిందలలోకొన్ని, సంవాదములు.

(42) ఇందు స్తుతినిందామాపక శ్లేషము కలదు. వ్య-వారీ! రాజ! = వృథాగా కత్తిఁ దాల్చినవాడవా! (కాదనిస్తుతి). వ్య — వారిని — ఓ రాజ (ఔననినంద). క్షేపణిక వత్ = బల్లకట్టుపైఁ గాలువ దాటించువాఁడు వలె (వాని చేతఁబ్రేడ్డు నీ చేతఁగత్తి యని ధ్వని). ధర్మా-డవ = ధర్మమునందు మిక్కిలి యాసక్తి గల వాడవా! ధర్మముగా దొరకిన పరశ్రీ సంగముఁ గలవాడవే యని యొక యర్థము. క్షేపణికుఁడు = వ్యర్థముగా నెవరియొద్ద నేమియు తీసికొనక వారిని (కాలువ) దాటించును. అప — శ్రీ — కృతమా + ఆత్మ = చెడ్డ - చేడియయందు - లగ్నమైన-మనస్సు, నీకు, కాన్ = కాగా, తత్స — తగున (నింద). కానవు + అశ్రీ కృతమా + ఆత్మ, నీకు = నీమనము అస్త్రుముగాఁ జేయఁబడినది, నీకంటికామె కనుపడదు. కాని యామె సతి. నీవంటి వాని కామె నుపేక్షించుట తగునా? యని (లాలనారూప మైన స్తుతి). ప్రియ దము = ప్రేమ నిచ్చునది. దము = భార్య. ప్రియను భార్యనుగాఁ గూర్చెదను. ఏమి! యనియు, గూర్చెద నేమి? కూర్చననియు. లగ్నకాదా! యనియు, లగ్న కాద యనియు. వాఁడు + అసారుండు, వాడ — సారుండు. మండలాగ్రము = కత్తిన్, గన యనియు, మండల + అగ్రము = సమాహమునకు — ముందున్న వాఁడుగా న + భయవృత్తిఁ గలవాడని స్తుతియు. కాదుగా!

(కామగ). ద్రావక, చుంబక, అక్షక, భాగ్యక నామములు, నాయక పదములకును, లోహమునకు సంబంధించిన తాల్పక పదములకు వర్తించును. ఇట్లు శ్రేయము, ద్రావకము = చూపుచేగృతార్థ రాలింగాజేయవారు (ద్రవింపజేయవారు). (లోహమును ద్రవింపజేయ తాయి = ద్రావకము). చుంబకము = రతికాశలమున జుంబించు వారు, స్వర్ణాలావ్యమం గలిగించువారును. “యత్సంబంధాల్లాహ ముపగచ్ఛతి స చుంబకప్రస్తరః” ఇతి. అక్షకము = దూరమునుండియే యాకర్షించువారు, నూదంటులొలు జూలిలోని పాషాణము, భాగ్యము = మాయమాటలచే భ్రమింపజేయ వారు, లోహమును గ్రహింపు నొక తాయి. నీకు లేద! నీకులేద. కితవుడు = ధూర్జుడు.

(43) పరుల = ఇతరుల (శత్రువుల), నుదంతులన్ = కాంతలను (మంచి యేస్తులను), జరకు = ముసలితనమునకు, “జర” యను రాక్షసికి, సంప్రహరముల — యుద్ధముల. కర + వాల = హస్తము, కేశ బంధము (కరవాలము = కత్తి). వరరత = శ్రేష్ఠరతి, ఓ శ్రేష్ఠుల యం దాసక్తి గలవారా! విగ్రహాలు = శరీరము, విశేష మైన పట్టుదల. రమణ = విలాసముగా, ఓ రమణ. పగము + కాండము = మంచి — సమయము, పరము + అకాండము. మహా — పద + అప్తి, మహా + అపత్ + అప్తి.

(45) స + ఆహాసము = కూడిన + శ్రీడతో, కమల = నుందరి. కమలవాస = లక్ష్మి. యుష్మత్ + అర్పణ. శయములు = హస్తములు. కిసల + జాత = చిగురాకుగుంపు. కామ + ధుర = వలపుబరువు. హరి = నుందర మైన, హరములుకల. హరిణ = లేడిసం||మైన, హరి = హరించు నది. శ్రమలవపయో — ధర = చిరుచెవుటల గల. మ్రదిమ = మృదుత్వము. మ్రదిమ + అకర.

(46) శ్రేయ — హర్య = శ్రేయచేతనే వశ యగునది. మహార్య = చాల యోగ్యురాలు. ఉత్కట + అక్షములు = స్వాభిప్రాయము దలియ

జేయుటలో నిపుణములైన-యవయవములుకలవి కనులా + కృతి =
విశ్వరూపధన్య! దమ్యవు = శత్రువు. ఉరఃఫలక + అంచనము =
ఒప్పిద మైన యురము. రజః + అభిపతి = రజోగుణహేతువైన
కామము (మగ్నభుండు). విశేషకము = ఉద్దీపింపజేయునది,
తిలకము.

(47) గాన—వశి = ఎప్పుడు సంగీతము పాడుకొనువాఁడు. కందర్ప!
కందర్పకమున = కామక్రీడన్. విశేషముగ = శేషము లేకుండ,
పైపెచ్చు.

(48) కమిత = మోహమునఁ బైకొనువాఁడు.

(49) మైత్ర్యుతః = మైత్రీకరణహేతువువలన, మైత్రి + అతః = స్నేహము +
ఇందువలన, అస్తా = అగుగాక. జీవనాయ = జీవనార్థము, కమివ = ఆత్మ
పదార్థమును వలె. “సుభగం యథాతథాన ప్రాప్నోతి కిం?” =
చక్కగా నేమిచుట లేదా? (కర్త ప్రేయసి).

(53) దా—మమ = (“దారయతీతి దారః మదనః”) మన్మథునిచే
వేడ్కఁ గలవారలుగాఁ జేయఁబడిన, రామ = కాంతలు కలది.
దారా = భార్యయందు, ఉత్సుకిత = వేడ్క నొందింపఁబడిన
రాముఁడు కలది. జగము కన్ను = లోకము కన్ను, సూర్యుఁడు.

(57) సుందరి = అందగత్తె, సముద్రతటమునఁ గన్పట్టు నొక వృక్షము,
పాద—పరాగము, పాదప—రాగము. కీలా—తములు = కీలాలము
= జలము, రక్తము. ముఖకర్ణము = ఒక జాతి పక్షి. కుల్క + అయ
మాన + కరిణులు = ఉపసదులుగా—నగుచున్న—యేనుఁగులు
కలవి, వంశీకులగు పెద్దలను + (గొప్పతనమును) అందుకొనుచున్న
+ అభిప్రాయములు కలవి. సు + పయః + ధరలు, సు + పయో
ధరలు.

(60) ద్రవము = పలుగెత్తుట, క్రీడ. సు + రయాన, సుర = కల్లు. అన =
త్రాగుటకు. సురకాంక్ష = దివ్యకాంక్ష. కలి = తగాయిదా.

- (61) మాస్తిసుమములు = పున్నాగవూలు.
- (62) జీవంజీవములు = చకోరములు, మరీచి + కిసాలము = మిరియపుఁ జగుళ్ళు.
- (66) క్షణదేశుని = చంద్రుని, ఈక్షణ + దేశము = శీత్రపదేశము. లోచనము = ప్రకాశించునది, కన్ను.
- (67) నవ — రుతము. నికాశ = తీక్ష్ణీకరణమున, ఖర = కూరము లైన, నఖర = గోళ్ళయొక్క, కుగతము = అవ్యక్తశబ్దము. స్మరజని = (“స్మరం జనయతీతి స్మరజనిః”) కామోత్పాదక మైనది.
- (68) మాళవీమణి = మాళవదేశ కాంతలలో మిన్న. దళిత = పత్రములఁ గలుగుట.
- (69) కికోరము = గుట్టపుఁ బిల్ల.
- (70) అనుపమ = సమానము లేని సౌందర్యముఁ గలది, నైఋతిదిక్కు నందలి యాఁడేనుఁగు.

పంచమతరంగము.

- (1) గణనీయ — హస్త — శ్రవణములు = లెక్కబెట్టఁ దగిన (హగడఁ దగిన) హస్తానక్షత్రము (చేతులు) | శ్రవణనక్షత్రము (చెవులు). ఉద్యోతకర — రూపము = ప్రకాశమాన + స్వరూపము, న్యాయ వార్తక కారుఁడైన “యుద్యోతకరు”నిచే — చక్షురింగియిగోచర మైనది. జగత్ = జగముయొక్క, ఉద్యోతన = ప్రకాశింపఁ జేయుటలో (జనందింపఁజేయుటలో) ఇన = సూక్ష్మని, రుచి = కాంతికి, తుల్య = సమాన యైనది. ఛందోవిచితి = ఛందశ్శాస్త్ర సంబంధమైన యొక గ్రంథము, తనుచుధ్య = సన్నని నడుముఁ గలది (గాయత్రీఛందస్సులోని యొక వృత్తము కేరు) చరణము = పాదము, గోత్రము. వ్యాకృతి = వ్యాకరణశాస్త్రము. (క్రమాలంకారము). సరక్త-పాదంబు = ఎఱుపుతోఁ గూడిన పాదము, “లేన రక్తం రాగాత్” ఇది మొదలైన పాదములతోఁ గూడుకొనినది. ముగ్ధ —

- పర్వ = అందమైన గణపపులచేత (అం, సభా, ముఖ్యపర్వములచేత).
 సుందర — కాండ = వనోహర — నాథములచేత (సుందర కాండచే).
- (2) గురు + కశత్రత = గొప్ప + విజయములు కలుగుట, గురు — భార్య
 త్వము “ప్రియంగుశ్యామ”యను “నరవాహనదత్త” నృపాల
 భార్యయొక్క చెలికత్తెయేరు “ప్రియదర్శి”. ప్రియ + దర్శన.
 తమాల — పత్రములు = చీకటిచెట్లు. ఆకులు, మకరికాపత్రములు
 లేక తిలక శ్లేషములు. వేల = నదీ తీరము. నర్మ + ద = పరిహాస
 చతుర, “రేవా”నది. సోమ + ప్రభ = చంద్రబింబము వంటిది,
 బ్రహ్మదత్తుని భార్య పేరు. నితంబము = మొల, కొండనడుము. శత
 కోటి = వజ్రాయుధము. మద + ఆలస = అశ్వతరుని మాకులు పేరు.
 శృంగారకళాతిరీట = (తిరీటము = కిరీటము) గొప్ప శృంగారిశిల్పము,
 తరళిత = ప్రకాశింపజేయబడిన.
- (8) ఆశ్రయా శుభ = ఆగ్ని (ఆశ్రయింప దహించువాడు).
- (9) వేంబిలిండి — నీర్గని = అమృత-సముద్రము.
- (10) సదాగతి = వాయువు, సదా + గతి, మానస + అభిగతి = మనో +
 వేగముఁ గలది, మానససరస్సును గూర్చి పోవునది. క్రిష్పక్షము
 = గుఱ్ఱపురొమ్మనఁ గల సుడిపేరు, మారేడుచెట్టు. గండము =
 బుప్పువాకార మైన గుఱ్ఱపుసొమ్ము. ఖడ్గస్ఫుగము. కుల్లి = సుడి,
 ముత్యపుఁజిప్ప. ఇంద్రాయుధము = నల్లకన్నుల గుఱ్ఱము, ఇంద్రుని
 యాయుధము రవ = వజ్రము. స్కంధము = మూఁపు, బోఁజ. వన
 స్పతి = చెట్టు.
- (11) కివ = నక్క, పార్వతి. నృకకోటి = మనుష్యుల తలయొడుకల
 యొక్క. ఉల్కాముఖములు = కొఱవిదయ్యములు. వసా —
 విసము = బొడ్డుక్రింద నుండు యల్లిపొరవంటి క్రొవ్వుయొక్క —
 అపక్వవాసన. కట — లాలసీ = శవ — ఆపేక్షగల, కటపూతనలు =
 నీరాచభేదము.

(12) సరేంద్రులు = చామలవాండ్లు. మందలమలా = కుక్కలు, రాజ్యములాని బల్లలు. బలాది = గుడ్డగుబ, ఇంద్రుడు. దగర = సికాచము శుభ — సూక్తియు = మంగళ సూత్రము. నల్ల = రక్తము. స — కబ ధము = మొంగెములు (ఒక రాక్షసుడు “కబంధుడు”) కలసి.

(14) అర్జునము = జిల్లే — గంపు, పన్నెండుగురు సూర్యులు. అర్జునులు = ఏలుగుద్దిచెట్లు. కాశిక = గూబ, ఇంద్రుడు. ధాతి = ఉసిరిక, దాది. అనంత = కిరక్కాయచెట్టు, శేషుడు. అమృత = తిప్ప లేక పిప్పలితీగ వ్యక్త + గణ + కారికము = తెల్ల మైన — వస్తుసమూహముయొక్క — చేయుట కలది = సర్వపస్త్రపుల యుత్పత్తి గలది, “శూరపాలు” డను నొక శోమటి జ్యోతిశ్శాస్త్రపారంగతుడు గణసూపయోగినిని గారికను రచించె నని ప్రసిద్ధి. గతి = తెలివి. సం — గము = సంపిత = ఏపొందిన (సంతసించిన) అశోక వృక్షము, సరిశవృక్షము, పున్నాగము గలది. పున్నాగములు = పురుషశ్రేష్ఠులు. శ్రీఫలము = మాలారవృక్షము.

(15) నైజేహి = పిప్పలి, సీత. అపరాజిత = తక్కిలిచెట్టు. రూపములు = మృగములు. ఇక్ష్వాసు = చేదుసార. వంశ = పెద్దళ్లు. సిందూర-తిలక-ప్రవాళముల్ = నావిళ్లయొక్కయు-బొట్టుగుచెట్లయొక్కయు (సిందూరపు-బొట్టు) చిగుళ్లు (పవడములదండలు). అర్జున - శరము = స్వచ్ఛ - ఉదకము. ధార్తరాష్ట్రములు = నల్లని చుక్క కాళ్లు కల హంసములు. పలాశులు = రాక్షసులు.

(16) అమృత + జాతి = పెద్దతేమల చేయంతి — జాజి, పన్నె తగ్గని జాతి. విరుద్ధ — వంశము = అడ్డనిడ్డముగానున్న — పెదురు. పట్పద = తుమ్మెదలచేత, అటుకాళ్ళచేత. ద్విపద + అనాకులమ్ముగా = రెండు కాళ్ళతో — నుఖముగా (ద్విపద — దాన + అకులమ్ముగా) ద్విజ = పక్షులయొక్క, బ్రాహ్మణులయొక్క. నకులి = అడుముంగి.

అధయ=కరకవృక్షము. విభీషణము=కిక్కవగడ్డి. పథ్యము=హరి
తికి. గుల్మము=బోద లేని చెట్టు, ఒక వ్యాధి. సరసిజములు=
సరస్సులోఁ బుట్టినవి.

(17) శరియంత్రము పుస్తక ముంచు వ్యాసపీఠము.

(21) పుండరీకము=తెల్లతామర, ఒక నుగంధద్రవ్యము కాండజిని=
తామరతీవె. ప్లవగము=శోఠి. మిన్ను—చూన్ కడల్—మం
డలు=ఆకస మను—చెట్టున—దిక్కులను—మండలు. భ=నక్ష
త్రము.

(22) వారుణి=పడమటిదిక్కు, మధ్యము. ద్విజపతి=చంద్రుఁడు,
బ్రాహ్మణకులపతి. ప్రాక్ = తూర్పు. పాటలము = తెలుపు
మించిన యెఱుపు.

(25) ఛాయ=నీడ, అధ్యగుఁడు = పాంథుఁడు. గో=కిరణములకు,
స్వర్ణమునకు, హరి=ఇంద్రుఁడు, విష్ణువు. పద్మ=కమలము, లక్ష్మి.

(26) కర్కంధవులు = రేఁగుచెట్లు. సూరే—మస్తీలు=దిగ్గజములు, పీతన
ద్రవము=కుంకుమపువ్వురసము=ఘృసృణము.

(29) అంబరము=వస్త్రము, ఆకాశము, వణికుఁడు=బట్టల వర్తకుఁడు.
కల్ప ద్రు=కల్ప - వృక్షము. ఆశా—ప్రసాదనము=దిక్కులను
—అలంకరించుట (కోర్కెల—బాగుగ సాధించుట) చంగుఁడు=
సమర్థుఁడు. కాష్ఠ=దిక్కులయొక్క, కట్టెలయొక్క.

(30) విదిక్కులు=మూలలు(36)క్షౌద్రము=తేనె (37)ఒదల=వర్తిల్లఁగ.

(38) విస్రభజుగ=నమ్మకముగా సవర-మెకమ్ములు=చమర-మృగములు.
సహచరణ=తోడుగాఁ దివి తిరుగుటలో, చూచుచు=ఆసక్తిగల.
జేత్రతలు=బెత్తపుదీవెలు. కందము=స్కంధము.

(40) చాటకైరమ్ములు=పిచ్చుకమగపిల్లలు. చాటువులు=ప్రియ మైన
పలుకులు.

- (42) రజ్యమానములు = ఎట్టునగుచున్నవి. జాహాకములు = పిల్లలు.
- (45) నిర్మోకము = ముబుసము. కాంతత = అందము.
- (47) లవణ = ఉప్పుయొక్క, లవణానురనియొక్క (పీని తల్లి “కుంభీ నసి”). పాదః - ప్రజ = నీటిజనులు. నారము = నీరు.
- (48) అంభోజంబు చారుమత్స్యంబు మొలచారు విశ్వామిత్రసుతులు. పాత్రము = ఓడ, (పుం) మంత్రి. సజ్జ - నక్ర + మకిరంబు. సజ్జ = సన్నద్ధము లైన, సజ్జన - క్రమ + కిరంబు. స్త్రీ - తంబు = భార్య లైన నదుల సమావేశముగలది. స్త్రీ, కృత్య, ప్రత్యయములచేత నదీసంజ్ఞచేత వ్యాప్తమైనది. శంఖనఖ - ముఖరములు = ధ్వనిచేయు నత్తగుల్లలు.
- (49) సుర = మద్యము (సురాసముద్రము. ఏడుసముద్రములలో నొకదాని విశేషము మరొకదానికిఁ జెల్లును). తోయమ్మనక = విధమున. కరతోయ = ఒక నదిపేరు, చేతి నీళ్లు. (ముఖముపై నీళ్లు చల్లినచోఁ గోపము శాంతించును). సుందరీ = వృక్షవిశేషము. విషము = నీరు.
- (50) తరికొండ = మందరపర్వతము. పత్రరథము = పక్షి. ఆలాసము = విరావతపుంగట్టుకంబుము.
- (54) అశ్వతరము = కంచరిగాడిద.
- (57) అక్షుద్రమ్ములు = వికాల హృదయములు. శింశుమారములు = ఒక జాతి మొసళ్లు. (58) క్షుద్రాండమ్ములు = చేపలు.
- (60) ప్రాయేణు = సముద్రము. నెలకట్టు = తొలి కట్టినపునెల. పద్మ - రాగము = ఒక రత్నముపేరు, తామర - రంగు.
- (61) అల-వడి = అలల-వేగము. మన్నులు = మనుబోతులు. విద్రుమ - వల్లి = పవడపు - తీవలయొక్క, చివురాకుల-తీవలయొక్క లేక “గువ్వగుత్తిక” అను తీగలయొక్క.

- (62) కారములు = చిత్రవర్ణములు కలవి. కరిటమ్ములు = వీనుగల చెక్కిళ్లు. కుంభులు = వీనుగలం. పెం - చొర-తమర = పెద్ద జేగఁపు-గాలి. స్త్రీనములు = పాములు.
- (63) ముక్త = ముత్యములచే, ముక్తి నొందిన వారిచే. విభిత - సనాథి = భయస్థుఁడు-సమానము. దరము = శంభుము, భయము.
- (64) ఘన - శ్యామ = మేఘములచే - నల్లనైన. వింజము = వింధ్యగిరి.
- (65) హలి = కైతు, బలరాముఁడు. శరబశ్మము = చెల్లు -- పుట్టుక (పుం) కుమారి స్వామి. తరణి = నావలయొక్క, సూర్యులయొక్క. ఘన = మేఘముచే, గొప్పగా. సారంగ = నానకోయిలలయొక్క, లేళ్ళయొక్క. వినీల - కంఠము = నెమలి, (పుం) శివుఁడా.
- (66) జలద - కరిక + అప్తి = మేఘముల (నీరిచ్చు) -- వడగండ్లఁ (కమండలువు) గలిగి. రజము + ఈగి = చుమ్ము (గజోగుణము) వదలి. మేఘ - నాదము = ఉఱుము (పుం) "ఇంద్రజిత్తు". నిమ్నగా - నదత్యము = నదుల -- ధ్వనిగలుగుట, నిమ్న - గాన - దత్యము = సన్నని - పాట - బాడు వానిభావము, కాకలీ - గాయనుఁడు = సూక్ష్మ మైన యవ్యక్తమధరధ్వనితో - బాడువాఁడు.
- (67) నీరాపని = వర్షర్తువు.
- (68) ప్రియుఁడు ప్రివాసము బోవు నపుడు తనపైఁ బ్రీతి తగ్గకుండుటకై గుర్తుగాఁ బ్రియురాలి స్తనముల, నెలవంకలు = గోరుగుర్తులుంచును. పయోధరమ్ములు = మేఘములు, స్తనములు. ద్య - రమణి = ఆకాశ మనుకాంత. పెట్ట = గ్రీవృర్తువు. (71) సౌర + అధ్వము = ఆకాశము. బలాశలు = బెగ్గురుపక్షులు.
- (72) కృష్ణ - కేదారిక = నల్లబాదిన - చిన్నవరిపాలము. మించు = మెఱపు.
- (73) కజ్జలిత = కాటుకఁ బట్టించినది ఇర - దీపము = సూర్యుఁడను - దీపము. తొలికాయ = పర్వర్తువు.

- (74) తారములు = పులుగడిగిన మత్స్యములు.
- (75) నాగ—దములు = బల—దములు (76) కాకము = శుకసమూహము.
- (77) మింసుకాకు = వర్షిర్తవు, వెన్నెలకాయ = శరత్తు. అంబరము = వస్త్రము; ఆకాశము.
- (78) భగద్వాజ — స్వజాలు = భాగద్వాజసగోత్ర బ్రాహ్మణులు. కాళి = కేదము. ఉత్ + క్రియములు = పెన్నదపులుగులు, పెద్ద మామలు. ధార్తరాష్ట్రములు = ఒక జాతి హంసలు. ఆఖంజ — ఖంజ రీటములు = కాలు సాగిన. కాటుకసిట్టలు తారతర = విక్కిలి పృథాక మానములైన. కశేయ — కంఠములు = ననును — దంపలు, సరసతటము = చెమ్మ గల నేల.
- (80) కంచుకులు = పాములు. తగడు = బంగారము. స్మీర — కాశ్మీరము = పూచిన — కుంకుమపువ్వు. జరత్ + అంబుద = ముసలివగు చున్న — మేఘములు కలది. శరగ = శరత్తు.
- (86) నల్వము = నన్నాయ మూరల దూరము.
- (87) అబ్ధి — నాయకుడు = బోయ — రా.
- (90) పాల = మాంసము. జిహ్వాగమ్మల్ = పాములు. అనుకాడినట్లు = నాశము చేసినట్లు. మూర్తల = దేహములందు. ద్విత్ = శత్రువుల యొక్క. జీవము = వింటి నాది, పాణము.
- (91) కక్ష్యలు = మొలత్రాళ్లు, ఏనుగుడుమునపట్కాలు. శృంగార — రచన = గజభూషణము, రత్నార్థ మైన — వేషము. మార్గణ = బాణములయొక్క, యాచకులయొక్క. అహస్సులు = పగళ్లు. పద్మములు = ఏనుగు మొగము నందలి బొట్లసమూహము, కమలములు. కదళులు = అంబారిమీడి తెక్కిములు, అరటిచెట్లు. ద్విజములు = దంతములు, పక్షులు. సత్ + ఆరామ. రవణించునవి = ఒప్పునవి. నక్షత్ర — మాలలు = ఇరువది యేడు మత్స్యములతోఁ గూరిన హారములు.

- (92) మల్లిక + అక్షమలు = లెల్ల కన్నులు కల గుట్టములు, ఒకరకఁపు హంసలు. ఉల్ + దేశములు = ఎత్తు + ప్రదేశములు. భాండములు = గుట్టపుఁదొడవులు, కుండలు. తరణిడి = సామ్యము. ఆపర్తములు = నుల్గు, ఊర్ములు = పంగుచు నిక్కుచుఁ బండ్రిగా నతి వేగముగాఁ బడుగెత్తు గుట్టమల పోకడలు, తరంగములు. దేవముణి = గుట్టపుమెడనుఁ గల నుడి, కాస్తాభము. క్షీలులు = మత్తులు, పానము = రక్షణము, త్రాగుడు. ఇంద్ర = కొన్ని గుట్టముల యవ యవ కాంతి యొక్క. శ్రు = భూమి, ఓర్పు.
- (94) క్షముల -- ప్రిదోషము = యుద్ధ మను ప్రిదోష వేశ. పలితంకరణము = వెండుకల నటియఁజేయునని.
- (95) రాజసచ్చాను = రజోగుణమువలె, సత్వము = బలము, సత్వగుణము. స... క్షత్రి -- పథము, నక్షత్రి -- పథము. గోత్ర = భూమి, పంశము. సత్పథము = మంచిపద్ధతి, ఆకాశము. ధూమ్య = పొగచాలు. ధూమ్యాటములు = కళింగపక్షులు.
- (96) నర -- క -- విచ్ఛేదము, కము = కిరన్ను. (నరకుఁడు). ఊడ = తొడలయొక్క. ఉరు = గొప్ప. శక్తి = కన్ఱన కిందునిచే నివ్వఁబడిన శక్తి. కటము = గజగండము, అతిశయము. క్షపణకుఁడు = నాథుఁడు. తమకున = విధమున. రావణుఁడు = అందఱు నేడిపించు వాఁడు. కురితి = చెవి, వేదము. దర్శనము = కన్ను, కాస్త్రము లేక ధర్మము. క్షపిత = నశించిన.
- (100) అశ్మ -- పుత్రిక = జాతి - బొమ్మ.

త ప్పా ప్ప ల ప ట్టి క

పుట	పంక్తి	తపస్వ	ఒప్ప
2	1	మల్లికార్జున	... మల్లికార్జున
3	20	పెద్దలు	... పెద్దలు
7	6	ఉజ్వల	... ఉజ్వల
10	7	లక్ష్మీకాంత	... లక్ష్మీకాంత
10	19	సూరు	... సూరు
12	1	కరబడ	... కరబడర
12	4	జయార్ధి	... జయార్ధి
12	7	వితథమ్మలై	... వితథమ్మలై
13	13	విషధర	... విషధరము
17	3	సుమిత్రుండు	... సుమిత్రుండు
20	20	పుట్టినిక్కటంచు	... పుట్టినిక్కటంచు
22	2	మధించు	... మధించు
72	18	కురంగటి	... కురుంగటి
76	13	మల్లికార్జున	... మల్లికార్జున
82	1	రోమంధ	... రోమంధ
90	11	కృతమాత్మ	... కృతమానాత్మ
93	15	మరంధముల	... మరంధముల

99	8	నన్ను! గొన్న	...	నన్నుగొన్న
100	14	చేవి	...	చేరి
101	5	విచితిదో	...	విచితివో
101	6	చరణా	...	చరణ
102	5	శేద	...	సేన
107	1	కఠము	...	కఠము
„	8	దచు	...	దంచు
„	9	గనగ	...	గనంగ
110	18	మరదా	...	మరందా
118	14	కవి	...	కలి
125	12	జలదంబుద	...	జరదంబుద
„	21	జాగర్యలో!	...	జాగర్యలో
129	11	ధూమాట	...	ధూమ్యాట

